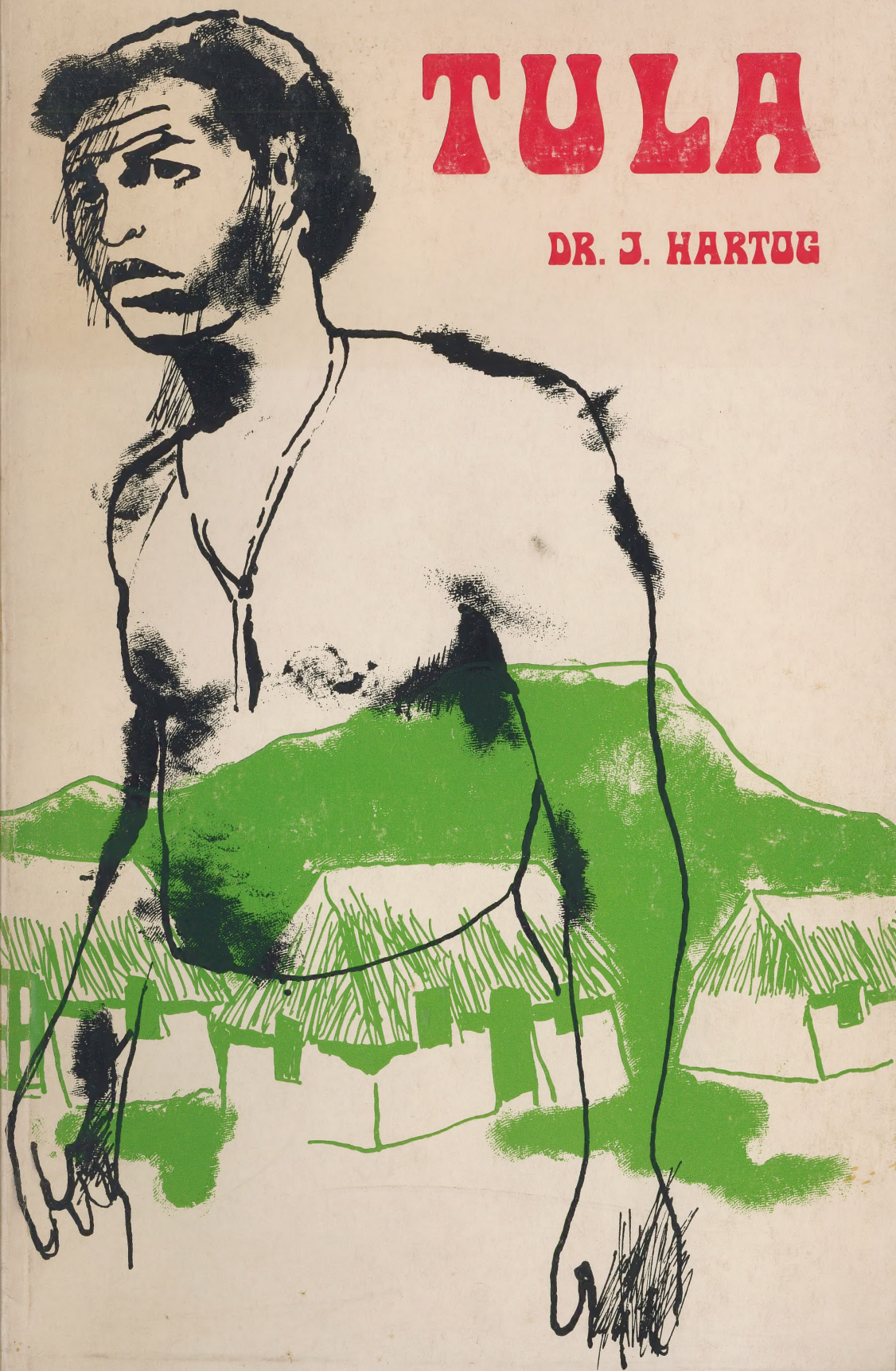

TULA

DR. J. HARTOG

TULA

VERLANGEN NAAR VRIJHEID

DR. J. HARTOG

Uitgegeven door het
Eilandsbestuur van Curaçao

Ontwerp omslag van Evelino Fingal naar een idee van Elisabeth Hartog.

Copyright 1973 Eilandgebied Curaçao. — Alle foto's, tenzij anders aangegeven, zijn gemaakt door Pacheco Domacassé.

Gedrukt in de Nederlandse Antillen bij **van** Aruba

Ten Geleide

Gaarne voldoe ik aan het verzoek van de schrijver om een kort voorwoord te schrijven ten geleide van zijn boek over Tula.

Een volk dat zich zelf bewust wordt, zoekt een eigen identiteit, een eigen gestalte.

Deze identiteit wordt voor een groot deel bepaald door een gemeenschappelijke geschiedenis, door een taal welke niet alleen communicatiemiddel is maar tevens expressie van de volksziel en door muziek, gebruik en gewoonten, die men samen beleeft.

Een volk is de „sum total” van het verleden met een eigen projectie op de toekomst.

Het is daarom nuttig en noodzakelijk om het verleden te leren kennen en dié figuren naar voren te halen, die een rol hebben gespeeld in dit proces van bewustwording.

De schrijver heeft wijselijk de hoofdpersonen van zijn boek geplaatst in de omlijsting van hun tijd; hij heeft ook de slavernij zelf in een juist perspectief geplaatst door te laten zien dat alle volkeren in hun geschiedenis deze fase hebben doorgemaakt, ja dat het instituut van de slavernij nog heden ten dage in sommige delen van de wereld bestaat.

Moge deze blik in de geschiedenis er toe bijdragen dat wij ons, als volk, bewust worden van het grote goed dat vrijheid heet en waarvoor Tula en de zijnen hebben gestreden en geleden.

De Gezaghebber van Curaçao,
A. E. KIBBELAAR

Een woord vooraf

Het verdienstelijke van het juist verschenen boek Tula van dr. J. Hartog is, dat de auteur op objectieve wijze de slavernij beschrijft, de hoofdfiguur Tula op de juiste plaats in deze slavernij plaatst, terwijl hij tevens de slavernij zeer realistisch belicht door te wijzen op het feit, dat alle volkeren een tijdperk in hun geschiedenis hebben gekend — of misschien heden ten dage nog kennen — van slavernij.

Het boek zal ongetwijfeld velen interesseren. Immers de strijd van Tula om meer vrijheid, begrip en erkenning wordt nog steeds, weliswaar op vreedzame wijze, voortgezet door een groot deel van zijn afstammelingen die deel uitmaken van onze bevolking. Om dit streven naar eigen identiteit, dat sterk leeft in bepaalde groeperingen op ons eiland, te kunnen bereiken is de kennis van de eigen geschiedenis en van de figuren die een rol hebben gespeeld in dit psychologisch proces van de bewustwording, een eerste vereiste, waaraan naar ik meen het boek volkomen voldoet.

Indien het lezen van Tula bij de lezer meer begrip voor de figuur van Tula — die velen willen zien als het prototype van ons volk — en voor de tijd waarin en de omstandigheden waaronder hij leefde opwekt, dan zal het Eilandsbestuur van Curaçao en de schrijver het gestelde doel, namelijk een deel van de eigen geschiedenis op objectieve wijze meer bekendheid te geven, volledig hebben bereikt.

Ik spreek de hoop uit, dat het boek Tula de lezer zal mogen overtuigen en doen beseffen, dat om een doel — of dit nu vrijheid, de onafhankelijkheid, de eigen identiteit of een streven op het persoonlijke vlak is — te bereiken in het leven, wij bereid zullen moeten zijn om offers te brengen. In onze moderne tijd zal dit offer op ons eiland zeer zeker niet direct zijn het geven van het eigen leven zoals Tula dat in zijn tijd wel heeft moeten doen, maar het zou weleens kunnen zijn: een drastische verandering in onze gehele levensstijl, of het bemoeilijken van ons makkelijk leven of het prijsgeven van onze persoonlijke rust.

Hoofd Afdeling Volksontwikkeling
en Cultuur,
J. L. MARTINA

Inleiding

De geschiedenis van ons land telt heel wat moeilijkheden, wrijvingen en zelfs opstanden, waarbij slaven betrokken zijn geweest. Zoals trouwens te verwachten valt, wanneer een deel van de bevolking van een land, het grootste deel zelfs, door het andere deel met behulp van de knoet eronder gehouden wordt.

Te gauw zijn wij evenwel geneigd te denken, dat de slavernij iets van het verleden is of iets dat speciaal met het zwarte ras te maken heeft. In Jemen en Saoedi Arabië is de slavernij officieel zelfs nog geoorloofd. In deze landen en stukken van Afrika worden elk jaar nog tienduizenden slaven verhandeld. De Ier Sean O'Callaghan heeft pas enkele jaren geleden een heel boek gewijd aan de slavenhandel van onze tijd¹⁾.

Slavernij is een eeuwenoud verschijnsel. Op enkele uitzonderingen na heeft zij bij alle rassen en volken bestaan. En zij is, zoals prof. dr. J. M. van der Linde schrijft, in haar ontstaan het kleinste kwaad van twee, namelijk wanneer men voor de keuze stond of alle krijsgesvangenen te doden, of hen als slaafse werkkrachten te gaan gebruiken.²⁾ „Naar mijn ervaring,” schrijft professor Van der Linde, „nemen wij in de wereld een schrijnen weg bij hen die nog altijd aan hun afkomst uit slavernij-verhoudingen herinnerd worden, door duidelijk te maken, dat bijvoorbeeld Europa en Nederland volop slaven en horigen hebben gekend. Men zou met een verbazend klein stukje grond toe kunnen, als men in Nederland de mensen bij elkaar zou zetten, wier voorouders niet uit slafelijke en horige verhoudingen voortgekomen zijn.”

Bovendien hebben wij in onze eigen dagen kunnen zien, hoe in een, wij zouden zeggen, moderne versie van slavernij, het communisme, het nationaal-socialisme en het fascisme in diverse gedaanten en vormen terreur oefenen over degenen, die zich de vrijheid willen veroorloven er een eigen mening op na te houden. En ook al kan men misschien niet van slavernij spreken, in een bepaald plezierige situatie verkeert de meerderheid van Bantoës toch niet, die er in Zuid-Afrika door een minderheid van blanken onder wordt gehouden.

In elke tijd worden degenen, die opstaan tegen de gevestigde orde, opstandelingen genoemd. De geschiedenis van ons buurland Venezuela is er om te doen zien, dat de *Insurgentes* van het verleden dikwijls de gevierde *helden* van het heden zijn.

In ons boek houden wij ons niet bezig met de vraag, of, en zo ja,

¹⁾ S. O'Callaghan, De slavenhandel in deze tijd, Rotterdam 1963.

²⁾ J. M. van der Linde, Heren, slaven, broeders, Nijkerk 1963.

onder welke omstandigheden verzet tegen de gestelde machten geoorloofd is, en of hierbij, zo men meent dat verzet is toegestaan, dit al dan niet gepaard mag gaan van geweld. De beantwoording van deze vragen hangt af, menen wij, van elks persoonlijke overtuiging. Ons is het er slechts om te doen de feiten weer te geven van wat er zich in de achttiende eeuw op Curaçao heeft voorgedaan en te beproeven aan de hand daarvan ons een beeld te vormen van de personen die hierbij een rol speelden.

Een volk dient zijn geschiedenis te kennen. Mede hierdoor wordt het zich bewust van eigen identiteit.

Daar is Luis Brión, de onbaatzuchtige koopman, die zijn fortuin eraan gaf, toen hij zag dat in een ander land mensen werden onderdrukt.

Daar is Manuel Carlos Piar, de eenvoudige jongen, die zijn leven gaf voor hetzelfde ideaal: onderdrukte mensen te bevrijden.

Daar is Leonard Burlington Smith, een vreemdeling die zich op Curaçao vestigde en er zijn hart aan verloor; hij heeft zijn intellect en geld in dienst gesteld van de gemeenschap in wier midden hij kwam leven.

Het Eilandsbestuur van Curaçao heeft ons verzocht de biografieën van deze mensen te schrijven, teneinde ze te doen leven voor het nageslacht.

Het is met name de heer R. M. Martinez geweest, die in de tijd dat hij gedeputeerde was, het idee van een wetenschappelijke beschrijving van de slavenopstanden heeft geconcipieerd. Waarna de huidige gedeputeerde, de heer Edsel V. Jesurun, de schroom welke bij de schrijver bestond, heeft weten te overwinnen. Beiden zou men met een gerust hart de geestelijke vaders van dit boek kunnen noemen. Curaçao is hun dank verschuldigd.

De tijd is gekomen, waarin de slaven die zich poogden te onttrekken aan de onvrijheid waarin anderen hen hielden gekluisterd, gezien worden als de *Insurgentes* in de rijke historie van ons eiland.

Wij achten het daarom een eer, na het schrijven van de biografieën van Piar, Brión en Smith, gevraagd te zijn op verantwoorde wijze ook een kennismaking mogelijk te maken met de aanvoerders in de strijd der slaven in 1750 en 1795. Biografische gegevens van slaven werden in de achttiende eeuw natuurlijk niet bijgehouden. In het arbeidsproces van toen leefde de slaaf in precies dezelfde anonimiteit als de arbeider of werkmans van voor de sociale revolutie. Zoals er nu bepaalde personen uit deze massa naar voren treden, die in een sociale, politieke of vakbondsfunctie voor het welzijn van de arbeiders in de bres staan, zodat wij hun persoonlijkheid leren kennen, zo zijn er in het leven van Maisa, Quaku, Sante, Amba, Jananiru en Quauw in 1750, en van Tula, Carpata, Mercier, Toussaint en Wacao in 1795 dagen aangebroken, waarin zij als leiders van een eenzijdig geëxploiteerde massa naar voren traden. In ons boek willen wij beproeven ons een beeld van hen te vormen.

In onze Geschiedenis van Curaçao, een algemene historie van ons

eiland, moesten wij ons bij de behandeling van de twee slavenopstanden uiteraard beperken, opdat de lezer niet door een teveel aan details de grote lijn der geschiedenis uit het oog zou verliezen en, zoals men zegt, door de bomen het bos niet meer zou zien. De bewustwording van eigen identiteit heeft de belangstelling voor degenen, die een rol speelden in onze geschiedenis, opgewekt. Gaat het daarbij om degenen, die op de voorgrond traden bij de twee slavenopstanden, dan is het onvermijdelijk uitvoerig stil te staan bij de gehele achttiende eeuw, en daarbij niet alleen na te gaan wat er op Curaçao gebeurde, maar ook de omgeving erbij te betrekken. De rapporten immers, die over de twee opstanden handelen, zijn geschreven door tegenstanders van de hoofdrolspelers en geven ons, in de twintigste eeuw, derhalve een eenzijdig beeld. De slavenopstanden vielen maar niet zo uit de lucht. En het is onze taak het doen en laten van de eerder genoemde mensen zo te beschrijven, dat hun figuren reliëf krijgen.

Toen wij ons aan de bestudering van de achttiende eeuw wilden zetten, kregen wij reeds terstond een vingerwijzing om op te schieten met het navorsen van wat er over die tijd naar voren gehaald kan worden uit de archieven. Wij vroegen het Algemeen Rijksarchief te 's-Gravenhage de volledige documentatie over 1750 en 1795 te laten fotograferen. Enige tijd later kregen wij wel een pak vol over 1750, maar over 1795 schreef men ons, dat die papieren in zulk een slechte staat verkeerden, dat zij geheel en al ontoegankelijk waren. Zij konden geraadpleegd noch gefotografeerd worden.

Gelukkig heeft J. H. J. Hamelberg deze papieren, toen zij in 1895 nog op Curaçao waren, geraadpleegd en de inhoud ervan verwerkt in een studie welke verschenen is in het derde jaarlijkse verslag van het toen bestaande Geschied-, taal-, land- en volkenkundig Genootschap. Hamelberg was uiterst minutieus, maar leefde in een andere tijd en bezag wat er in 1795 gebeurd is als kind van die tijd. Bovendien heeft elke auteur nu eenmaal oog voor bepaalde details en wie Hamelbergs beschrijving van de eerste opstand, die van 1750 dus, leest en vergelijkt met het beschikbare archivalische materiaal, ziet dat hij nogal eens stukken overslaat welke naar zijn mening irrelevant waren. Zou hij dit bij zijn verhaal over de gebeurtenissen van 1795 eveneens hebben gedaan, dan kan zulks momenteel niet verholpen worden, want, gelijk gezegd, de archiefstukken zij niet langer toegankelijk.

Wel hebben wij aanvullende gegevens gevonden in de nagelaten niet-gepubliceerde papieren van Hamelberg en bij enkele auteurs uit de vorige eeuw. Met deze auteurs moet men evenwel oppassen.

Ds. Gerard B. Bosch, na 1816 predikant van de Fortkerk, heeft nog mensen gesproken die de tweede opstand hadden meegemaakt. Hij beschrijft hun verhalen in het eerste deel van zijn Reizen in West-Indië, verschenen in 1829. Ds. Bosch is meestal nogal slordig met feiten: van de eerste opstand, waarvan hij natuurlijk geen ooggetuigen kan hebben gesproken, geeft hij bijvoorbeeld een verkeerd jaartal. Maar met de nodige voorzichtigheid kan men bij ds. Bosch toch soms een verduidelijking vinden van iets wat in de betrouwbare

bronnen van het archief minder goed uit de verf komt.

Maarten D. Teenstra was een landbouwkundige die in 1828 Curaçao op een dienstreis bezocht en later ook zijn mémoires heeft geschreven. Hij heeft wat de geschiedenis betreft hierbij gebruik gemaakt van het boek van ds. Bosch, maar hij heeft toch blijkbaar ook nog enkele mensen gesproken die hem gegevens hebben verstrekt. Want hij schrijft de dominee wel na, zelfs inclusief het foutieve jaartal, maar hij geeft ook notities die wij bij ds. Bosch niet vinden.

In 1868 heeft ds. Gerrit J. Simons, ook al weer een predikant van de Fortkerk, een Beschrijving van het eiland Curaçou gepubliceerd, waarin zelfs de naam van het eiland verkeerd gespeld staat. Ds. Simons geeft de derde versie van de opstand, duidelijk nageschreven van zijn ambtsbroeder Bosch.

Nadat men in de loop der jaren zestig zich meer en meer bewust was geworden van eigen identiteit, heeft Pacheco Domacassé, de jeugdige Curaçaose onderwijzer, in 1971 een toneelstuk geschreven: *Tula, e Rebeljon di 1795*, in hoofdzaken wel ontleend aan de studie van Hamelberg, maar met zo grote dichterlijke vrijheid — en, mogen wij erkennen, virtuositeit — bewerkt, dat het meer de geest van de opstand in beeld brengt dan dat het de geschiedenis ervan weergeeft. Wij achten dit niet zulk een groot bezwaar: hij schreef een goed toneelstuk en bedoelde niet een geschiedkundig essay te leveren. Voor een juiste fundamentering van wat genoemd wordt de eigen identiteit blijft evenwel ook een nauwkeurige vastlegging van het geschiedkundig verloop noodzakelijk, omdat wij anders verzanzen in een discussie over een begrip waaraan de grondslag ontbreekt. Dit zou betekenen dat het hele begrip identiteit in de lucht hangt.

Wij achten het een voorrecht, juist omdat *E Rebeljon di 1795* op zulk een briljante wijze de geest van de opstand heeft gebracht, ons boek met enkele foto's van het stuk te kunnen verluchten. Pacheco maakte zelf ook verschillende andere foto's van de plaatsen, waar zich de opstand heeft afgespeeld.

In geografische namen is, uiteraard, de spelling gevolgd van de Topografische Kaart van 1963. Dit had tot gevolg, dat wij bij de weinige woorden in het Papiament, welke in ons boek voorkomen, dezelfde spelling bezigden, de enige trouwens welke, opgesteld door de bij landsbesluit van 3 december 1954 ingestelde Commissie voor een Uniforme Schrijfwijze van Aardrijkskundige Namen, althans een officieel karakter draagt.

Aan gezaghebber A. E. Kibbelaar en de heer Jossy Martina beuigt de schrijver zijn erkentelijkheid voor de woorden, die zij ter inleiding van zijn boek hebben willen schrijven.

De heer J. J. Beaujon, die als officier gedurende de tweede wereldoorlog met zijn manschappen Curaçao van oost tot west doorkruiste, liet de auteur profiteren van zijn grote kennis van het terrein en was tevens behulpzaam bij de reconstructie van de gevechten, die in 1750 en 1795 hebben plaats gevonden.

De heer Eric A. Kruythoff van de Dienst van het Kadaster was zo

vriendelijk de situatieschets van de terreinen van actie van 1750 en 1795 te tekenen. Beide heren hiervoor schrijvers oprechte dank.

Zijn trouwe Elisabeth, de eerste lezeres van al zijn boeken, dankt de auteur ook nu weer voor haar raad en hulp bij het schrijven van dit boek.

J. HARTOG

La Piccola Marina

Aruba

TULA

Lanta Tula! Lanta 'riba!
Solo a sali basta ratu.
Ya b'a drumi muchu kaba
den bo hamaka riba Rif.

Ablif Tula? Kiko bo disi?
Papia duru pa mi tende.
Papia! Grita libramente.
N'tin nad'e skonde mas.

Elis Juliana

Dreiging voor de storm

De geschiedenis van ons land telt vier slavenopstanden, twee op Sint Eustatius en twee op Curaçao, en enige rellen.

In augustus 1688 stonden de 385 slaven van Sint Eustatius op tegen de 400 blanken, die er toen op dat eiland woonden. Het garnizoen, overigens bestaande uit niet meer dan een korporaal en vijf soldaten, heeft de opstand bedwongen. Een van de slaven, de aanstoker, is hierbij dodelijk getroffen.

In 1747 vond op Otrobanda een rel plaats, die alleen met behulp van soldaten kon worden onderdrukt.

Op Aruba vond in 1750 een incident plaats, waarbij drie slaven enkele blanken *en twee medeslaven* vermoordden. Op dit incident komen wij terug vanwege het verband met het slavenoproer van 1750 op Curaçao.

Vermoedelijk als nasleep van het oproer van 1750 kwam het in 1751 tot troebelen op Zorgvliet, waaraan alleen krachtig ingrijpen een eind heeft gemaakt.

In de achttiende eeuw gingen de zaken op Sint Eustatius aanmerkelijk beter dan in 1688, want toen in 1763 de slaven van Berbice, destijds ook een Nederlandse kolonie, in opstand kwamen, kon de commandeur van Sint Eustatius twee bewapende barken derwaarts zenden.

In 1795 vond op de plantage van Isaac Gouverneur op Curaçao een opstootje plaats, korte tijd later gevolgd door de grote opstand van dat jaar. Op de andere eilanden heeft deze opstand geen weerklank gevonden.

In de negentiende eeuw hebben zich op Bonaire en op Sint Maartenrijvingen voorgedaan; op Sint Eustatius kwam het tot een opstand.

In 1834 ontstond er een rel op de landstuin bij Rincón, Bonaire, toen de slaaf Martin gestraft werd met een paar touwslagen en zijn vrienden daartegen in verzet kwamen. De commandeur van het eiland ontbood de slaven in het Fort Oranje, maar zij weigerden. De procureur des Konings is daarop uit Curaçao overgekomen. Hij heeft de rust hersteld zonder dat er geweld is gebruikt.

Een jaar later bleek de slaaf Bintura afwezig. Er vluchtten nogal eens slaven naar de Vaste Kust, maar na korte tijd bleek dat Bintura nog op Bonaire moest zijn. Er werden premies uitgelooft voor wie hem zou aanbrengen, maar slaven en vrijlieden maakten gemene zaak en het duurde geruime tijd eer men Bintura weer had. Het in-

cident eindigde als een klucht. De vluchteling werd in de provoost te Kralendijk gezet. Maar enkele dagen later was hij gevlogen. Hij had zich onder de muur door weten te graven, was het Fort uitgewandeld, Kralendijk door en zat keurig thuis.

Toen op 17 april 1848 de slavernij in de Franse koloniën was opgeheven, behoefde op Sint Maarten een slaaf maar van de Nederlandse naar de Franse kant te lopen om vrij te zijn. Dit leidde tot allerlei verwickelingen en tenslotte tot een staking. Door een „agreement”, op zichzelf iets bijzonders tussen meesters en slaven, is het verder niet tot moeilijkheden gekomen.

Anders verliep het op Sint Eustatius, waar men immers eerst moest zien van het eiland af te komen om, door Frans St. Martin te bereiken, zich vrij te kunnen noemen. De 1100 slaven van Sint Eustatius kwamen in opstand — er woonden toen 300 blanken op het eiland — en eisten zonder meer vrijheid. Garnizoen was er niet, maar men riep de burgerwacht in het geweer. Reeds bij de eerste schermutselingen vielen er enige doden; dit maakte een einde aan de opstand.

Twee opstanden op Curaçao, minder dan een halve eeuw na elkaar, doen ons allereerst de vraag stellen wat er in die achttiende eeuw op Curaçao aan de hand was. De wortels toch van een conflict kunnen diep liggen, veel dieper dan de mens van het ogenblik denkt.

De achttiende eeuw begon voor Curaçao met de turbulentie van de Spaanse Successie-oorlog, waarin Nederland en Engeland stonden tegenover Frankrijk en Spanje, een oorlog die gevoerd werd aan de andere zijde van de Atlantische Oceaan, maar die allerm minst zonder gevolgen bleef voor Curaçao.¹⁾ Weliswaar bleven de marines der betrokken landen hoofdzakelijk in Europa, doch in het Caribisch gebied deed de kaapvaart, een der facetten van een achttiende-eeuwse oorlog, oneindig veel kwaad. Kaapvaart in verschillende vormen, tussenvormen en ontaardingsgedaanten, van buitvaart met toestemming van de betrokken regering, tot open zeeroof toe. Daarom werd reeds in 1702 op ons eiland de Kaapvaartkas ingesteld, waaruit schepen konden worden uitgerust, die onze handel en de haven moesten beschermen. In 1707 werd permanent een Nederlands oorlogsschip te Curaçao gestationeerd.

Doordat gedurende deze oorlog vriend en vijand zich op Curaçao van alles kwamen voorzien, ging het de handel voor de wind. Commercieel gesproken waren de eerste jaren van de achttiende eeuw goed. Wanneer Jacques Cassard in 1713 het eiland een brandschatting oplegt, maken de kooplieden zich niet druk over wat zij moeten betalen. Het zijn de jaren waarin rijk geworden schoenerkapiteins grote huizen langs het Stenen Pad (nu de Pietermaaiweg) gaan bouwen. Maar men krijgt geen hoge dunk van de toestanden, want de stenen, bestemd voor werkzaamheden aan het bastion Schrikken-

¹⁾ A. Borges, *La Casa de Austria en Venezuela durante la guerra de Sucesión Española*, Salzburg 1963.

burg (het bolwerk van Fort Amsterdam dat gelegen was op de hoek Columbusstraat-Wilhelminaplein), worden door slaven gestolen en verkocht voor de bouw van deze villa's. Er worden boetes gesteld op het stelen van stenen en er worden schildwachten geposteed om op de dieven te schieten.

Directeur van Curaçao, Aruba en Bonaire werd in 1740 Isaac Faesch, een Zwitser die in de Frans-Oostenrijkse oorlog van 1733 als vestingcommandant had gediend. Nadat hij die vesting had verloren, ging hij over in Nederlandse dienst en werd in 1737 commandeur of bestuurder van de toen afzonderlijke kolonie Sint Eustatius-Saba. Wegens moeilijkheden met zijn confrère van Sint Maarten solliciteerde hij naar een betrekking op Curaçao, waar hij in 1740 directeur werd. Zijn voorganger was Jan Gales geweest, een van de slechtste gouverneurs die onze geschiedenis kent, zodat Faesch onder chaotische toestanden aan het bewind kwam.

De spelregels in een gemeenschap zijn afgestemd op het doel dat die gemeenschap nastreeft. Daarom zijn de spelregels in de ene eeuw anders dan in de andere. In onze maatschappij woonden blanken, koloniërs van allerlei uiteenlopende nationaliteiten en vele joden, samen met mensen van vele schakeringen van donkerder of lichtere huidskleur. Allen met de plicht van verdraagzaamheid jegens elkander. Maar toen deze fundamentele spelregel werd vergeten, kwam het tot explosies. De joodse gemeenschap geraakte in 1746 in een schisma, waarbij het soms heet toeging. In 1747 braken er moeilijkheden uit in de katholieke kring, welke bepaald niet binnenskamers bleven. Bij de burgerwacht traden alle mogelijke onregelmatigheden aan de dag. En een verlopen sujet, zekere mr. Joan W. C. van Laar, verkocht lasterpraatjes over Faesch persoonlijk.

Het Curaçao van het midden van de achttiende eeuw was een wonderlijk wereldje. Soms ging het er vrolijk toe. Bij de Oranje-feesten van 1748 liet commissaris Jan Luls — een hoofdamtenaar —, die een huis in het Fort Amsterdam had, een fontein met wijn uit zijn raam naar buiten spuiten. Faesch had hem gevraagd het niet te doen, maar Luls trok zich er niets van aan.

Het gevolg was natuurlijk algemene vrolijkheid, helaas als zo dikwijls gevolgd door ongeregelde heden.

Het gedrag van de blanken liet over het algemeen te wensen over. Het gebeurde dat zij in het openbaar met elkaar op de vuist gingen over de politiek of over een alleen wonende weduwe. Midden in de Herenstraat rukten zij tijdens een ruzietje, op zijn achttiend'eeuws niet onaardig „krabbelvuistje” genaamd, elkaar de pruik van het hoofd.

Hierdoor ontstond ook onrust onder de mulatten en de vrije negers, twee groepen bewoners die wel vrij waren, doch niet tot de burgerij werden gerekend, en tenslotte ook onder de slaven.

In het vervolg van ons verhaal komen wij deze groepen van tijd tot tijd tegen. De achttiend'eeuwse samenleving was opgebouwd uit groepen, die raciaal van elkaar verschilden. De mulatten (kinderen van een blanke en een neger(in) en vrije negers (niet-slaven, maar zwart), stonden in deze maatschappij naast elkaar en wij zullen zien, dat zij ook in afzonderlijke weerkorpsen dienden. Zij vorm-

den samen de groep van vrije kleurlingen of vrijlieden, maar het is duidelijk dat de mulatten hoger stonden en doorgaans ook meer ontwikkeld waren dan de vrijnegers.

In 1740 verbood Faesch aan vrije kleurlingen en slaven om na 9 uur 's avonds op straat te zijn, tenzij voorzien van een lantaarn en bij slaven bovendien van een briefje van de meester. De café's werden 's avonds na 9 uur gesloten. Op Otrobanda, waar veel kleurlingen en slaven verbleven, werd het maken van muziek verboden.

De behandeling van de slaven op Curaçao was, vergeleken bij elders, vrij goed. Voor de burgers was er geen ziekenhuis, maar voor de slaven waren er twee, het pokhuis, waar poklijders geïsoleerd konden worden, en het zweethuis, dat zo heette naar de toen veelal toegepaste geneeswijze. De behandeling was zo humaan, dat onze slaven in het oog van anderen verwend werden en daardoor op de markt een minder goede naam hadden. Humaan is evenwel een begrip, dat nu anders geïnterpreteerd wordt dan twee eeuwen geleden, want naar moderne begrippen waren de straffen die aan blanken en zwarten werden opgelegd, wreed. Niet wreder evenwel dan die, welke in Europa in diezelfde tijd gebruikelijk waren.

Doorgaans hield men er rekening mede, dat een verminkte slaaf niet meer of minder goed kon werken en dus ten laste van de eigenaar kwam. Als gedwongen arbeidskracht ontliep de slaaf eerder een straf, die hem als vrije dagloner in Europa niet zou zijn ontgaan. Nog tot ver in de negentiende eeuw kwam het op Curaçao voor, dat een blanke soldaat wegens een gering vergrijp in het openbaar tot bloedens toe geselsd werd.

Lijfstraffen waren bij slaven overigens niet gebruikelijk wegens luiheid of traagheid bij de arbeid, maar werden toegediend voor brutaliteit, diefstal e.d. Al heel vroeg heeft de overheid het zwaar lichamelijk straffen door particulieren aan banden gelegd: er mocht slechts een precies voorgeschreven aantal slagen met de bullepees of een roede van watapana worden gegeven; slaan met de zweep was verboden. In de loop der jaren na 1761 werd het aantal toegestane slagen steeds kleiner. De zwaardere lijfstraffen konden alleen, op verzoek van de eigenaar van de betrokken slaaf, door de overheid worden toegediend. Vanzelfsprekend was als overal en altijd de leer beter dan de praktijk en vooral op afgelegen plantages kwamen aframmelingen van slaven geregeld voor. Van Tula weten wij, dat hij eens zo geslagen werd, dat het bloed hem uit de mond liep.

De slaven die eigendom waren van particulieren — en dat waren na 1713 al spoedig de meesten — hebben het dikwijls miserabel gehad, al moet men objectief genoeg zijn te erkennen, dat veelal de meesters zelf het ook niet ruim hadden.

Het aframmelen van slaven bleef tenslotte beperkt tot incidentele gevallen; het ergste lijden van de slaven op Curaçao kwam niet van de kant van de meesters, maar doordat het land zo arm was en het plantagebezit meer uit sociaal prestige-gevoel dan om de baten werd aangehouden. De Curaçaose planters zijn nooit werkelijk rijk aan

middelen geweest en in tijden van schaarste en droogte was de slaaf het kind van de rekening. In 1789 rapporteerden Grovestins en Boey, die namens de Prins-Stadhouder een onderzoek ter plaatse instelden naar allerlei misstanden, dat het voedsel van de slaven zo spaarzaam werd uitgedeeld, dat er in droge tijden zelfs wel slaven van honger omkwamen.

Ook al veroordelen wij in de twintigste eeuw het afstraffen met bullepees of watapana-roeden absoluut, de objectiviteit gebiedt ons te erkennen, dat van Curaçao niet die excessen bekend zijn welke plaats vonden op andere eilanden in het Kraal. Gevallen van blijvende arbeidsongeschiktheid als gevolg van verminking kwamen wel voor op de eilanden, waar suikerplantages waren, maar van Curaçao is slechts een geval bekend.

De vrije mulatten en negers, die de klasse der ambachtslieden vormden, hadden het dikwijls slechter dan de slaven, omdat zij op niemand konden terugvallen.

De opstanden der slaven op ons eiland waren gericht tegen de blanken, niet evenwel omdat zij blank waren, dus om racistische motieven, ook niet omdat zij voor kapitalist doorgingen, maar zij waren gericht tegen hun sociaal-economische positie. Het bloed kruipt nu eenmaal waar het niet gaan kan en de wens vrij te zijn is inherent aan de mens. Overal waar slavernij voorkomt, zowel in de technische betekenis van het woord, waarbij de slaaf een zaak is en geen persoon, als in de afgeleide betekenis van onderdrukt volk, komen ook opstanden voor.

Het eerste openlijke verzet van gekleurden tegen blanken op Curaçao vond plaats tijdens een rel in februari 1747 bij de St.-Annakerk op Otrobanda. De kerk stond onder het bestuur van blanke kerkmeesters, maar veel blanke katholieken waren er in die tijd niet op Curaçao. De vrije negers, mulatten en slaven kwamen tegen bepaalde maatregelen op zulk een felle wijze in verzet, dat de pastoor in allerijl met een ladder naar het dak moest vluchten. Slechts door ingrijpen van de gewapende macht konden gewelddadigheden worden voorkomen.

In de jaren die volgden, vonden de incidenten plaats, die wij hiervoor al hebben genoemd: de joden van Punda geraakten handgemeen met hun geloofsgenoten van Otrobanda over de jurisdictie der parrassiem, de animositeit tussen de blanken liep uit op straatruzies en vechtpartijen. Dit alles verergerde de onrust onder de gekleurde bevolking, zodat ook daar partijschappen ontstonden tussen vrijen en negers, die de historie zijn ingegaan onder de namen Japans en Borosi, waarvan de juiste betekenis niet meer bekend is. Maar in deze kringen waren vechtpartijen aan de orde van de dag en de plakaten van 1740 moesten telkens worden vernieuwd. In 1749 ontzagen kleurlingen zich niet op het kerkhof bij Fo'i Porta, dat is waar nu het Wilhelminaplein is, de begraafplaats van de Fortkerk dus, de lijken te lichten en de kisten (als brandhout), de hengsels en stenen van de grafkelders te verkopen. Schandelijker: het kerkhof werd als dobbelplaats en openbaar bordeel gebruikt. Nog erger zou het in 1750 worden.

Minase negers

Omstreeks 1750 woonden er ongeveer 18.000 mensen op Curaçao, 3000 blanken, waarvan omstreeks de helft joden, verder een kleine 3000 vrijlieden, mulatten en vrije negers die de tezamen de ambachtsstand vormden, en tenslotte een goede 12.000 slaven. Deze mensen leefden tezamen in één maatschappij, maar vormden groepen die van elkaar gescheiden waren volgens het principe dat tegenwoordig met het Zuidafrikaanse woord apartheid wordt aangeduid. Dat wil zeggen: zij gingen wel zakelijk met elkaar om, maar niet sociaal.

De slaven vormden dus veruit de meerderheid der bevolking, maar verhoudingsgewijs was deze meerderheid op Curaçao kleiner dan doorgaans het geval was op de eilanden, waar suikerplantages waren.

Zagen wij in het vorige hoofdstuk hoe de maatschappelijke toestanden op ons eiland waren omtrent het midden van de achttiende eeuw, voor een goed begrip van de slavenopstanden dienen wij ons ook te verdiepen in die grote in onvrijheid levende massa mensen, die slaaf waren.

Waar kwamen zij vandaan? En welke invloed had hun herkomst op hen?

In 1443 landde de eerste blanke aan wat nu de Goudkust heet. Het was een Portugees. Hij kreeg van het stamhoofd permissie ivoor, goud en slaven uit te voeren. De slavernij was een bestaand instituut in Afrika, evenals trouwens in het overgrote deel van de rest van de wereld, ook bij de Indianen. Wegens schuld of door een oorlog konden mensen in slavernij geraken. De behandeling van slaven varieerde van zo mild, dat er tussen slaaf en vrije geen merkbaar verschil was, tot uitgesproken ruw. Uiteraard valt behandeling hiervan buiten ons boek. Er bestond dus voor de Portugezen een mogelijkheid aan slaven te komen. In 1444 begon de handel, in 1448 werd het eerste fort door hen opgericht, te Arguin, een tweede volgde bij de Rio de Oro, en in 1482 werd begonnen met het Kasteel São Jorge da Mina.¹⁾ Zovele Portugese koopvaarders deden de Afrikaanse kust aan, dat Johannes II, koning van Portugal, een nieuwe titel toevoegde aan de reeks welke hij al had: Heer van Guinee.

Aan de westkust van Afrika werd een afzetgebied ontdekt voor de economische expansie van Europa. Textiel, keukengerei zoals potten en pannen, doch ook spiegels, trompetten, geweren, kruit, drank e.d. werden er geruild voor olifantstanden, rubber, hars, peper, kruiden, palmolie en goud. Pas in tweede instantie ook slaven, want Amerika

¹⁾ Zo genoemd naar St. George of St. Joris, destijds patroonheilige van Portugal, en de *Costa da Mina*, d.w.z. de kust van de mijn, d.w.z. de goudmijnen, welke daar gevonden werden en waarnaar dit gedeelte van de kust van Afrika de naam Goudkust kreeg (A. van Dantzig and B. Priddy, *A short history of the forts and castles of Ghana, Accra 1971*).

VUE DE LA CÔTE DEPUIS MINA, JUSQU'À MAURE, TIRÉE DE BARROT ET DE SIFFERT.
Abenteuer-Afrikas de Neger-Kanoes, die Schiffe an Bord bringen.
Neger-Kanoes van Manfro, die Slaaven aan Boord brengen.

Neger-Kanoes van Manfro bringen Sklaven an Bord der Sklavensfahrer

Kupferstich von J. v. Schley

Kust van St. George d'Elmina. Met een roeiboot worden slaven aan boord van een slavenschip gebracht. Uit: Abenteuer afrikanischer Sklavenhändler.

was nog niet ontdekt en de afzetmogelijkheden voor slaven waren in Europa gering. En zelfs na 1492 heeft het geruime tijd geduurd eer de grote slavenhandel op gang kwam. In Europa had men genoeg horigen en lijfeigenen, waarvan de eersten bijna, en de anderen vrijwel geheel slaven waren. Pas na 1625 begint de export van de eerst genoemde artikelen geleidelijk af te nemen en komt de slavenhandel op gang, niet naar Europa, maar naar de Nieuwe Wereld.

Naar deze produkten kreeg de kust van de Golf van Guinee allerlei namen: de Peperkust (bij Liberia), de Ivoorkust (bij de tegenwoordige republiek Ivoorkust), de Goudkust (bij Ghana), de Slavenkust (bij Dahomey en Nigeria) en tenslotte de Palmoliekust (bij Nigeria). Vanzelfsprekend valt verdere behandeling hiervan ook weer buiten ons boek, maar voor goed begrip van de uiteenlopende geaardheid van diverse groepen van slaven op Curaçao dient de verschillende herkomst van degenen die een groot deel van onze bevolking zouden gaan vormen, te worden aangestipt.

De gemakkelijke wijze, waarop men zich in West-Afrika van koopwaar kon voorzien, bracht vrij spoedig ook schepen van andere nationaliteit naar de Golf van Guinee. Ter verzekering van hun positie maakten de Portugezen van hun derde fort, São Jorge del Mina, een geduchte vesting, met muren van 10 meter dikte, aan de landzijde beschermd door in de rotsbodem uitgehouwen grachten. Het kon zowel aan de land- als de zeezijde in actie worden gebracht. Op zijn transen stonden honderden kanonnen. De bergruimte of opslagplaats voor slaven bood ruimte aan duizend man.

De bouw duurde tachtig jaar en toen São Jorge da Mina tenslotte gereed kwam, waren er inmiddels langs de kust tientallen forten, kastelen en redoutes verrezen, want ook Fransen, Engelsen, Nederlanders, Zweden, Denen en Brandenburgers wilden een deel van de markt veroveren. De Nederlanders alleen al bouwden er niet minder dan veertien en in 1637 slaagden zij er bovendien in São Jorge da Mina op de Portugezen te veroveren. Sindsdien staat het kasteel bekend als St. George d'Elmina, thans bij het stadje Elmina¹⁾ in Ghana. Tot 1872 is St. George d'Elmina Nederlands gebleven.

Zoals gezegd, overvleugelde de slavenhandel na 1625 de uitvoer van de andere produkten, al is ook deze nimmer geheel tot stilstand gekomen. Deze laatste handel werd gedreven door de schepen die van Europese havens naar de Afrikaanse kust voeren en dan teruggingen. Voor de slavenhandel ontwikkelde zich de zogenaamde drie-hoeksvaart: de schepen voeren uit met Europese produkten welke verschilden naar gelang van het land van herkomst, sleten die in Afrikaanse havens, namen daar slaven in en brachten die naar de Nieuwe Wereld, waar zij vervolgens nieuwe lading innamen voor de thuishaven in Europa.

¹⁾ Het nieuwe Elmina, ontstaan in de 19e eeuw; het oude is verwoest in 1873, dus een jaar nadat de Nederlanders vertrokken waren. Er dreigde een invasie van de Asjanti's, de Elminezen waren bondgenoten van de Asjanti's en toen de eersten weigerden hun wapens in te leveren, hebben de Engelsen Elmina gebombardeerd. Waar de stad eens lag, is nu een vlakte.

Wat de slavenhandelaars deden is natuurlijk nimmer goed te praten, maar historisch is het onjuist hen alleen aansprakelijk te stellen, want het waren voor een groot deel de Afrikaanse stamhoofden die hun gevangenen tot slaven maakten en verkochten.

De bewoners van Afrika, die als slaven werden uitgevoerd, kwamen van een strook van ongeveer 400 km diep het land in, ofschoon er enkele voorbeelden bekend zijn van slaven die van meer dan 1000 km binnenslands werden aangevoerd. Dit zijn uitzonderingsgevallen gebleven, want het verliespercentage tijdens de lange mars naar de kust was te groot. Ghana, Dahomey en Nigeria zijn de streken geweest, waar mensen werden opgehaald, toen hier staten of rijken ontstonden, waarvan met name het koninkrijk Asjanti actief en agressief was. Bij de oorlogen tussen deze stammen werden aan weerskanten krijgsgevangenen gemaakt, die de negervorsten maar al te graag overdeden aan de slavenhalers.

Cultureel stonden de negers in deze tijd hoger dan de Indianen, want zij kenden metaal, koper, de pottenbakkersdraaischijf en het weven van raffia.

De mensen, die uit Opper-Guinee kwamen, dus wat nu de noordelijke strook is van de republieken Ivoorkust en Oppervolta, waren mohammedanen. In hoeverre ook mohammedaanse negers op Curaçao zijn aangevoerd, valt natuurlijk niet meer na te gaan, omdat niemand daar notitie van nam. Die uit andere gebieden kwamen, waren oppervlakkig, of in het geval van Angola in het geheel niet, gekerstend. Pastoor Petrus W. Gambier O.P. van de St.-Annakerk heeft in 1755 bij de doop van negerkinderen de stam- of plaatsnaam van de ouders of de moeder aangetekend. Ook al wisten de slavenhalers niets omtrent het stamverband, de mensen zelf wisten blijkens hun opgave aan Gambier precies tot welke stam zij behoorden. De door Gambier opgetekende namen zijn niet of moeilijk thuis te brengen, al valt er in het algemeen uit af te leiden, dat de mensen op Curaçao praktisch overal vandaan kwamen, te begrijpen, want het eiland was een marktplaats voor slaven. Men heeft hen overal vandaan gesleept, ver en diep uit Afrika, zelfs van achter de grote meren. Pater W. M. Brada O.P., die zich heeft bezig gehouden met het onderzoek naar de herkomst van de slaven, schreef eens¹⁾ een Witte Pater op bezoek te hebben gehad, die in Bobo, ten zuiden van de Sahara, werkte. Brada kon hem vertellen, dat Gambier twee eeuwen geleden mensen uit Bobo op Curaçao had gedoopt.

De slavenmassa vertegenwoordigde dus een heterogene groep. Wij noemden al de groepen van Japans en Borosi, waarin de kleurlingen waren verdeeld. Het Papiament kent oude spreekwoorden, waaruit blijkt, dat de leden van de ene stam die van een andere minachtten: *E cu bo wela luangu a siñabo, di mi crioyo a siñami ayera caba*. Voor wie de landstaal van de Benedenwindse eilanden niet machtig is: wat mijn grootmoeder uit Angola jou vandaag heeft geleerd, heeft de mijne, die hier geboren is, mij gisteren al geleerd. Dus: kom

¹⁾ In La Union, 13 augustus 1970.

mij maar niets wijsmaken, want dat weet ik allang. Een andere oude uitdrukking luidt *bisti luangu*, d.w.z. kleren van niet bij elkaar passende kleur aantrekken.

De slaven, die in een bepaalde afscheephaven werden bijeengebracht, behoorden tot verschillende stammen, maar omdat men vanzelfsprekend de slaven het gemakkelijkst via de dichtstbijzijnde haven verscheepte, ligt het voor de hand, dat bijvoorbeeld slaven die via Axim werden uitgevoerd uit andere stammen waren gerecruteerd dan de slaven, die via Elmina of Königstein het land verlieten.

Voor het stamverband interesseerde de handel zich niet en op de slavenbeurzen duidde men de mensen aan niet naar hun stam of naar het land van herkomst, doch met de naam van de plaats waar zij verscheept waren. Minase of Amiense slaven waren dus mensen, die via de haven van St. George d'Elmina hun land hadden verlaten en bijvoorbeeld Kormantijnse slaven, die bij het door de Engelsen gebouwde maar in 1665 door de Nederlanders veroverde fort Kormantijn waren verscheept. Elmina en Kormantijn liggen slechts 61 km van elkaar, zodat Minase en Kormantijnse slaven overeenkomst in aard vertonen, want ook al weten wij niets meer omtrent hun stamverband, recent onderzoek heeft aangetoond dat zij behoorden tot verscheidene stammen, die onderling verwant waren omdat zij vielen binnen twee hoofdgroepen van talen, de Akan en de Ga-Adangme groepen¹). Een van de eigenaardigheden van de mensen, die tot deze taalgroepen behoorden, was hun gewoonte zich te noemen naar de dagen van de week. De op Curaçao nog voorkomende naam Koffi(e) is bijvoorbeeld een verbastering van het Akan woord voor *vrijdag*²).

De Engelsen, de Denen en de Nederlanders kochten gaarne slaven uit deze twee taalgroepen, want het waren wat men noemt, stoere knapen, en hoewel lastige mensen, prima werklieden. Wij hebben nooit een Nederlandse beoordeling over hen gevonden, maar gouverneur Christopher Codrington van Jamaica schreef in 1701 over deze Minase slaven:

„Zij zijn niet alleen de beste en de trouwste van onze slaven, maar geboren helden. Er is een groter onderscheid tussen hen en alle andere negers dan U (hij schreef aan de Heren in Londen) kunt begrijpen. Men heeft er geen schelmen of lafaards bij, maar zij zijn onverschrokken tot het uiterste, zo zelfs dat zij zich zonder zuchten of kreunen in stukken laten hakken. Zij zijn dankbaar en gehoorzaam aan een vriendelijke meester, maar onverzoenlijk en wraakzuchtig bij slechte behandeling.”³)

Wellicht met meer kennis van zaken, want hij was zelf plantage-eigenaar, schreef Bryan Edwards in 1806, dus toen de blanken anders over het instituut van de slavernij gingen denken, dat „de negers

1) M. Manoukian, Akan and Ga-Adangme Peoples, in *Ethnographic Survey of Africa*, International African Institute, Londen 1964, deel 1.

2) W. T. Balmer en F. C. F. Grant, *A grammar of the Fante-Akan language*, Londen 1929, blz. 64.

3) In *Calender of State Papers*, Colonial series, America and the West Indies, no. 1132, blz. 720, datum 30 dec. 1701.

Het voormalige Nederlandse fort St. George d'Elmina.

Het gebouw met de dubbele boogramen is de kerk, links daarvan de zg. kerkebatterij; in de ronde toren bevindt zich het klokkehuis en beneden het kantoor van de fiscaal. Rechts een gedeelte van „het gouvernement” en het bovenstuk van de timmermanswinkel, die in de „katteplaats”, een werkplein aan de noordzijde van het kasteel, staat. Tot november 1972 was het kasteel een oefenschool van de Ghanese politie; daarna stond het enige tijd leeg en vervolgens werd het een logeergebouw voor toeristen, waarbij de oude sfeer zoveel mogelijk is bewaard. (Foto Albert van Dantzig, Ghana).

van de Goudkust (dat zijn Minase negers) zich van alle anderen onderscheiden door een ferme geest, een krachtig lichaam en hun woeste aard, maar ook door levendigheid, moed en hardnekkigheid, of wat de oude Romeinen noemden ziele-adel, welke hen aanzet tot dingen waar gevaar bij is of die moeilijk zijn en welke hen tevens in staat stelt de dood in zijn vreselijkste vorm vastberaden en tegelijk gelaten te ondergaan. Zij vatten hun werk vlug en levendig aan; zij zijn als het ware gebouwd voor de arbeid, want velen hunner waren ongetwijfeld in Afrika ook al slaaf. Maar aan de andere kant staat het tevens wel vast, dat vele krijgsgevangenen die aan de Europeanen worden verkocht, in hun eigen land vrij waren of misschien zelfs wel eigenaars van slaven.”¹⁾

Curacao was een slavenmarkt. De vraag naar slaven uit een bepaalde streek was aan verandering onderhevig. Nu eens waren de slaven uit het ene gebied, dan weer uit een andere streek in trek. Angolese negers voldeden goed op de plantages, Minase waren gewild in huis. In 1670 moest men op ons eiland niets hebben van slaven uit Calabar, maar in 1700 is de handel in mensen uit dit rayon juist bijzonder levendig.

Zeker 80% van wat de Goudkust leverde ging naar Jamaica, maar er zijn ook vele leden van de Akan- en de Ga-adangme taalgroepen naar Curaçao gebracht. In de geschiedenis van ons land komt men de Minase negers meer dan eens tegen.

Voor Curaçao is de bloeitijd van de slavenhandel van korte duur geweest, nl. van omstreeks 1685 tot de Vrede van Utrecht in 1713, toen de Nederlanders hun aandeel in de levering van slaven onder de bepalingen van het asiento verloren aan de Engelsen. De Engelse slavenhandel is veel omvangrijker geweest dan die van welke andere nationaliteit ook. Van de naar schatting 20 miljoen mensen, die, de illegale handel inbegrepen, als slaaf van Afrika naar de Nieuwe Wereld zijn getransporteerd, is de helft op Engelse schepen vervoerd. De Nederlanders hebben er ongeveer 875.000 overgebracht, dus minder dan 5% van het totaal.²⁾ Hiervan zijn er 350.000 naar Suriname gegaan; de rest ging naar Brazilië, Curaçao, Sint Eustatius en New York. Het aantal dat naar Curaçao is gebracht, is niet bekend. Voor 1700 werden er gemiddeld per jaar 4000 op ons eiland aangevoerd; dit getal liep op tot 8000 per jaar, tot het abrupte einde in 1713. Daarna daalt het cijfer steeds. In de jaren, die aan de eerste slavenopstand voorafgingen, kwamen er hooguit nog 500 tot 600 slaven per jaar aan.

In de loop der jaren waren er aldus twee categorieën slaven ontstaan op het eiland: mensen die nog in Afrika geboren waren, en op Curaçao zelf geboren slaven, de zogenaamde tweede generatie. De eerste groep, degenen dus die in Afrika waren geboren, werden *boes-*

1) B. Edwards, *The History, civil and commercial of the British West Indies*, Philadelphia 1806, dl. II, blz. 267 e.v.

2) A. van Dantzig, *Het Nederlandse aandeel in de slavenhandel*, Bussum 1968, blz. 108.

salen genoemd, van het Portugese boçal, Spaans bozal = lomp. Het ligt voor de hand, dat de slaven na de allesbehalve zachtzinnige behandeling in de kampen en aan boord, losgerukt uit hun gezin, hun familie en hun land, op Curaçao te kampen kregen met aanpassingsmoeilijkheden¹⁾. Men maakte daarom in het praktische spraakgebruik steeds duidelijk onderscheid tussen beide categorieën: boessalen waren in Afrika geboren en creolen waren slaven, die op Curaçao geboren waren. Boessaal wilde zoveel zeggen, dat iemand nog „groen” was en op het gebied van talen niet anders kende dan het dialect van zijn geboortegrond. De boessaal bleef boessaal, ook als hij Géné en Papiament had geleerd. Door zijn groenheid stond hij achter bij de hier geboren slaven die in letterlijke zin het klappen van de watapana kenden. Zulk een boessaal deed vanzelfsprekend zijn best daaraan te ontkomen, iets waarvan een oud Papiaments spreekwoord de herinnering bewaart: *si bo ta forza buzá, buzá ta papia latin*, dus: maak je het een boessaal erg lastig, dan spreekt hij zelfs Latijn, met andere woorden, dan is hij tot alles in staat.

Dit laatste bevat tegelijk een waarschuwing, want boessalen konden door de onvoordelige positie, waarin zij verkeerden, soms agressief zijn.

Ook al liep, zoals gezegd, na 1713 het aantal uit Afrika aangevoerde slaven terug, in 1750 waren er in elk geval nog boessalen op het eiland en wij zullen zien, dat zij de voornaamste rol speelden bij de opstand van dat jaar.

De laatste slavenhaalter zou in 1778 de St.-Annabaai zijn binnengelopen. Hoeveel slaven er aan boord waren, is niet bekend. Ofschoon er in 1795 natuurlijk ook nog wel boessalen op Curaçao zullen zijn geweest, hoort men niet meer van hen.

Wij hebben al eens gezegd, dat de pas-aangekomenen en de eerste generatie nog wel wisten tot welk volk of welke stam zij of hun ouders behoorden. Op Curaçao werden de slaven over het hele eiland verspreid. Mensen uit een gezin of een familie- of kennissenkring kwamen op verschillende plantages terecht. Veel contact tussen de slavenbevolking van de plantages was er niet. De slaven hadden geen bewegingsvrijheid en uit veiligheidsoverwegingen hielden de plantage-eigenaars onderling contact van de slaven zoveel mogelijk tegen. Leden van verschillende stammen trouwden met elkaar — althans volgens de natuur — en zij ondergingen allen hetzelfde lot. Door dit alles vervaagde op den duur het stambewustzijn. De leden van de twee eerder genoemde taalgroepen bleven evenwel door hun inborst, misschien ook door hun mohammedaanse origine — al ging het geloof zelf bij afwezigheid van geestelijke verzorging verloren —, apart staan. Ook verschillende andere factoren hebben hiertoe mede gewerkt.

In de eerste plaats waren het felle aanhangers van de brúa, waardoor zij overwicht hadden op hun medeslaven. Bovendien hadden zij,

¹⁾ Hierover o.a. D. C. Hesseling, *Het Negerhollands der Deense Antillen*, Leiden 1905, blz. 275; ook Oldendorp, *Geschiede der Mission*, 1777, blz. 368.

Van links naar rechts: Toussaint, Tula, Wacao. Tula zegt: „Over enkele dagen zal het de dag van de wraak zijn, de dag van de vrijheid!” Wacao kijkt wat sceptisch, hij kan het niet geloven.

Bij de foto's van scènes uit *Tula, E Rebeljon di 1795*, van Pacheco Domacassé, in juni 1971 ten tonele gebracht door de Grupo Nos Causa, regie Tone Brulin. Rolverdeling van de op de foto's afgebeelde spelers: *Tula* Eddy Kelly, *Carpata* Gilbert Lamp en René Rosalia, *Toussaint* Eithel Ellis, *Mercier* Roy Maduro, *Pedro Wacao* Freddy Heyliger, *Van Uytrecht* Lucho Zschuschen en Eric Schoop, *Clarita*, vrouw van Van Uytrecht, Laura Quast, *Wilhelmina*, dochter van Van Uytrecht Diana Domacassé-Lebacs, *pater Schinck* Philip Rademaker, *fiscaal* Moises Augusta, *bomba* Otto Nieuw en René Rosalia, *tambú-zanger* Alex Senchi, *brúa-man* Rhonny Sillé, *Wancho* Orlando Clemencia, *slaven (figuranten)* Ruliën Carolie en Rudy Augusta. De foto's zijn buiten tekstverband door het gehele boek heen geplaatst.

zoals uit het getuigenis van Codrington en Edwards blijkt, een zelfstandig karakter, met gevolg dat veelal Minase slaven als bomba of voorman over een werkploeg werden aangesteld. Eenmaal in die positie bewaarden zij zekere afstand ten opzichte van de onder hen gestelden, zelfs in die mate dat een Minase bomba meer gevreesd was dan de blanke meester.

De slaven vormden overal hun eigen maatschappij. Zij hadden hun eigen taal, een Afrikaanse mengtaal, vermoedelijk geleidelijk aan ontstaan in de kampen van Afrika en aan boord van de slavenhaalders. Op Curaçao was dit het Géné. Doordat de plantage-eigenaars onderling contact van de slaven zoveel mogelijk verhinderden, ontstonden er zelfs vier verschillende dialecten van het Géné, genoemd naar de grootste vier plantages, Lagún, Knip, Portomari en Savonet. De slaven hadden dus als het ware een eigen sub-cultuur en daarin waren ook weer de Minase slaven de leidende figuren. De blanken waren van het bestaan van deze maatschappij volkomen onkundig, hetgeen verklaart, dat op een eiland als Curaçao waar iedereen alles van zijn buurman weet, de twee slavenopstanden de autoriteiten zo konden verrassen. Uiteraard begunstigde het principe van apartheid deze situatie ten zeerste.

De slaven hadden zelfs hun eigen geheime rechtbanken, waarin diegenen die op de plantages de leiding hadden — dus ook weer de Minase negers — zitting hadden. Hier werd over geschillen tussen slaven beslist. Op Jamaica kwam dit uit in 1808, toen slaven die ontevreden waren met een uitspraak, in beroep gingen bij een blanke, John Stewart, die een onderzoek instelde en bevond dat de negers deze rechtbanken zelf wilden. Hij schrijft, dat zij ook bleven.¹⁾

Er zijn tot nu toe, voor zover ons bekend, nimmer documenten gevonden, waaruit het bestaan van een ondergrondse organisatie van de negers op Curaçao blijkt, maar waar zij elders door toevallige omstandigheden aan het licht kwam, lijkt het toch wel waarschijnlijk, dat ook op ons eiland zulk een organisatie bestond. Daar was de als het ware geheime taal der slaven, het Géné, waarin de negers schimp-liedjes konden zingen op de meesters, die deze taal niet kenden. Ook wijzen de opstanden van 1750 en 1795 op gecoördineerd optreden.

Elk onderdrukt volk staat op zeker moment op en maakt zich vrij. Of het doet pogingen daartoe. De slaven vormen op deze regel geen uitzondering. Op geen enkel eiland en in geen enkel land hebben de slaven zich gedwee geschikt in hun lot. De gehele geschiedenis der slavernij is vol van opstanden en opstandjes of plannen daartoe. Het ligt voor de hand, dat hoe slechter de behandeling was, des te veelvuldiger de moeilijkheden uitbraken. Op Curaçao werden de slaven niet zo hardvochtig behandeld als op andere eilanden; naast enkele rellen komen er dan ook maar twee grotere opstanden voor. In beide gevallen hield echter de grote meerderheid van de slaven zich bovendien van die opstanden afzijdig.

¹⁾ J. Stewart, *An account of Jamaica and its inhabitants*, Londen 1808, blz. 258 e.v.

Jamaica bijvoorbeeld, een suiker-eiland, kent opstanden in 1673, in 1690, in 1742, in 1745 en in 1760. In de vroegere Nederlandse kolonie Berbice brak in 1733 een opstand uit, welke resulteerde in een reeks van opstanden die dertig jaar duurde; de laatste, die van 1763, kon eerst na negen maanden vechten worden onderdrukt.

Een moord op Aruba

Op maandag 22 juni 1750 verliet Daniel Nieuwkerk, de commandeur van Aruba, zijn woning te Sabaneta en begaf zich naar de Paardenbaai. Van zijn afwezigheid maakten zijn drie Minase boessalen — de term is nu bekend — gebruik om een snaphaan te stelen, een geweer dat afgeschoten werd door middel van een haan en vuursteen. Dat zij dit zo maar konden doen, bewijst hoezeer men zijn huispersoneel vertrouwde. Als hij van huis ging, borg Nieuwkerk zijn geweren niet achter slot en grendel op.

De drie slaven vermoordden Nieuwkerks zuster, haar kind, en twee slavinnen, typerend detail, hun eigen lotgenoten dus. Vervolgens haalden zij wijn en etenswaren uit de provisiekast, liepen een eind de mondi¹⁾ in en verscholen zich tussen geboomte.

De commandeur van Aruba had altijd enkele blanke soldaten in dienst, echter niet meer dan drie of vier. Hoeveel er met de commandeur zijn meegegaan naar de Paardenbaai is niet bekend, maar tenminste een moet er te Sabaneta zijn achtergebleven. Deze, op zijn eentje niet opgewassen tegen de drie gewapende onverlaten, sprong zo snel hij kon op een paard en ging Nieuwkerk achterna. Deze was echter al bij de Paardenbaai aangekomen, toen de ruiter hem inhaalde en vertelde wat er was gebeurd.

Nadat Nieuwkerk van de consternatie was gekomen, werd overlegd wat te doen. Hij vond de schipper van een bark bereid hem overzee naar Sabaneta aan de Commandeursbaai te brengen, zodat hij met de paar soldaten en het scheepsvolk over voldoende manschappen zou beschikken om rust en orde te herstellen.

Enemaal bij Sabaneta aan wal, vond men een eindje landinwaarts de drie moordenaars, die onder een boom lange pijpen zaten te roken en zich te goed deden aan wijn. Ziende dat zij ontdekt waren, maakten zij aanstalten zich te weer te stellen en de snaphaan aan te leggen. Nieuwkerks mannen waren evenwel sneller en alle drie moordenaars werden gedood voor zij iets hadden kunnen doen. Hun lijken zijn ter plaatse verbrand.

Wanneer het bericht van de viervoudige moord de directeur op Curaçao ter ore is gekomen, weten wij niet. Het incident is ons alleen bekend uit een brief, die directeur Faesch erover naar Amsterdam heeft geschreven en daarin zegt hij niet, hoe of wanneer hij ervan vernomen heeft. Uit niets blijkt ook, dat hij of iemand anders op Curaçao wat op Aruba gebeurd was als een teken aan de wand heeft beschouwd, een onderzoek heeft ingesteld naar de toestanden op

¹⁾ Op de Benedenwindse eilanden de naam van niet in cultuur gebracht terrein; in tegenstelling tot cunucu, wel in cultuur gebracht. Beide termen komen in ons boek voor en het leek ons gewenst ze te verklaren voor lezers elders.

Curacao en maatregelen heeft genomen. Zulk een onderzoek had misschien aan het licht kunnen brengen wat er dreigde, want uit de latere verhoren van degenen, die betrokken waren bij de opstand van dat jaar op Hato, is gebleken, dat de voorbereidingen tot deze opstand al ongeveer drie maanden van te voren waren begonnen. Maar zó apart leefden de slaven, dat niemand iets merkte en dat niemand argwaan koesterde.

Pas op het laatste moment is er toch nog iets uitgelekt, want op vrijdag 3 juli 1750, enkele weken na de moord op Aruba, schreef een verder onbekende weduwe Lesire een briefje aan haar zoon die op een plantage verbleef, over geruchten die haar ter ore waren gekomen, dat de slaven van de plantages Lichtenberg en Hato zouden rebelleren.

Faesch heeft hier ook van gehoord, misschien van mevrouw Lesire, want zaterdag heeft hij een onderzoek laten instellen, doch niets gevonden. „Alles op Hato verkeert in de uiterste rust,” rapporteert Faesch.

Eén dag later brak de opstand uit.

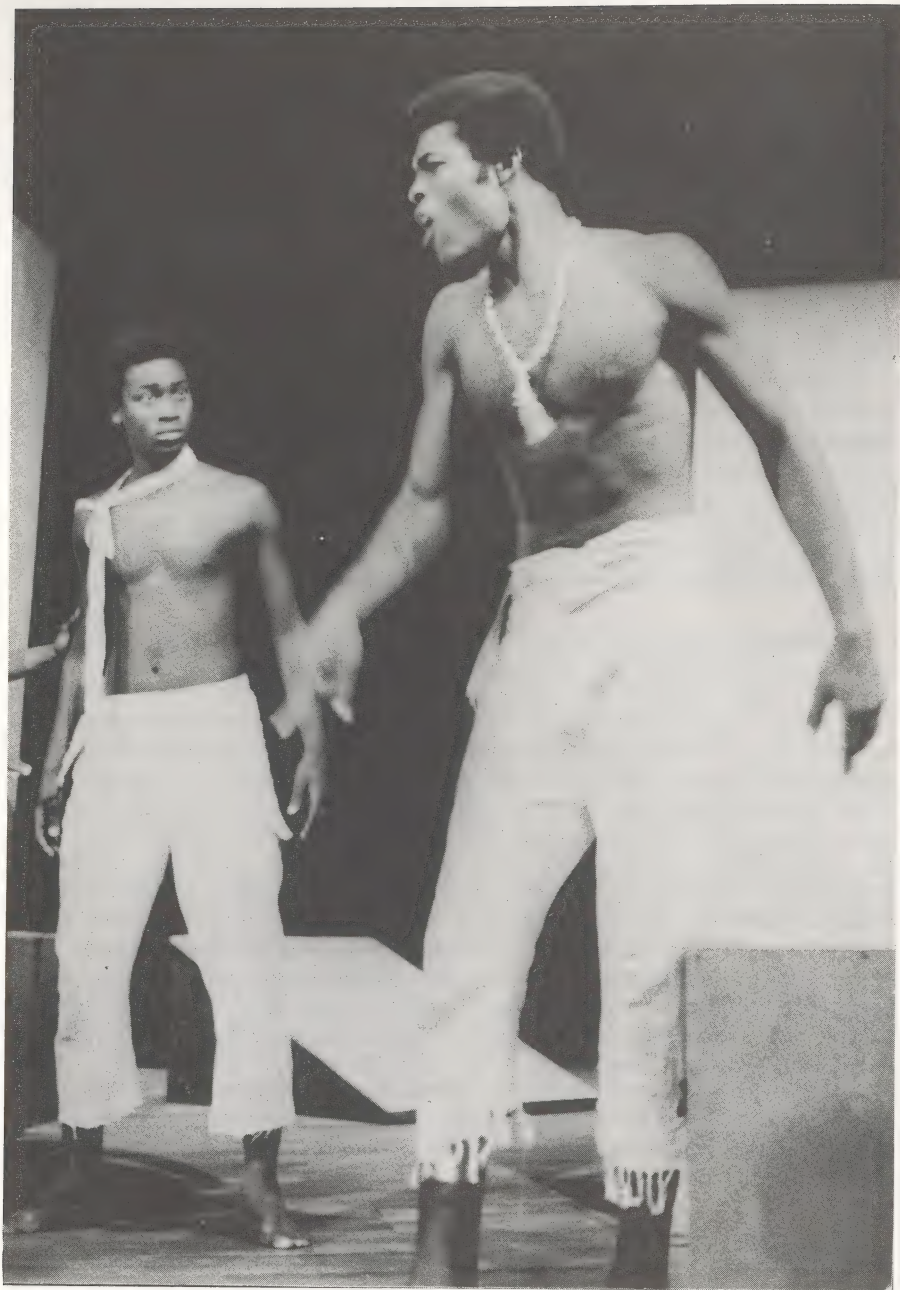
De opstand van Hato

Zondag 5 juli 1750, de dag nadat Faesch alles „in uiterste rust” had gevonden, verliet een groot aantal slaven de stad. Er waren Minase negers bij. Langs het Stenen Pad trokken zij naar Saliña en om het Schottegat heen in richting van Hato, toen een Compagnies-plantage welke ten gebruike stond van de directeur. De slaven, die de stad verlieten, waren eigendom van verschillende ingezetenen, maar behoorden voor het merendeel niet thuis op Hato.

Aangekomen in de omgeving van de plantage Hato, verborgen zij zich in de mondi. Niemand had iets in de gaten. Ook de opzichter van Hato niet. Zulk een plantage-opzichter, destijds factor genoemd, was meestal een blanke van geringe stand. Onder hem stonden de bomba's of voormannen van de werkploegen, gewoonlijk slaven die zich hadden onderscheiden en in elk geval mensen die overwicht op hun ploeg hadden. Dikwijls, zagen wij, waren dit Minase slaven. Een enkele maal werd ook wel een vrije neger als bomba aangesteld.

's Maandags de 6e, bij de eerste schemering, dat was, vóór men enkele jaren geleden de klok een half uur vooruitzette, in het begin van juli omstreeks 5 uur, ging een van de bomba's, zekere Cadjo de bel luiden, het teken dat de slaven aan het werk moesten gaan. Op het moment dat hij dit deed, werd hij door een snaphaanshot in de rug getroffen en viel op de grond. Vanzelfsprekend ontstond hierdoor tumult. Iedereen kwam zijn of haar hut uit. Tegelijk kwamen uit struiken en bossages degenen te voorschijn, die zich daar 's zondags hadden verscholen en nu met snaphanen, machetes, bijlen en kapmessen de berg afrenden, Cadjo op het lijf vielen en zich vervolgens wierpen op de slaven en slavinnen van de plantage. Een actie tegen hun eigen mensen dus. Van het bieden van weerstand was vanwege het plotselinge van de overval vrijwel geen sprake. De overrompelde slaven vluchtten, maar zagen toch nog kans de factor Chitie toe te roepen zich uit de voeten te maken. Chitie, die elders al begonnen was de beesten te tellen alvorens ze naar buiten te laten gaan, zag hoe de bende iedereen neersloeg die op hun pad kwam. Met zijn vrouw, die bij hem in de buurt stond, drie slaven en enige negerinnen rende hij terug naar zijn iets hoger gelegen woning, waar zij zich in een kamer opsloten.

De oproermakers vermoordden intussen allen, die tegenstand boden. Hiermede klaar trokken zij naar Chitie's huis, sloegen met bijlen en machetes deuren en vensters in en schoten, terwijl zij voorshands nog buiten bleven, door een raam Chitie en zijn vrouw neer. Door het dolle heen drongen zij vervolgens naar binnen en sloegen Chitie's lijk ook nog het hoofd af. Vijf of zes van de negers, die zich in het huisje schuil hielden, maakten van deze gelegenheid gebruik er vandoor te gaan. Een jongen, een Compagnieslaaf, slaagde hier niet in; de

Tula: „Ik ben niet van plan langer te wachten. Nog twee weken en dan is het de grote dag.” Op de achtergrond Bastiaan Carpata.

oproermakers grepen hem en mishandelden hem zo, dat hij anderhalve maand later nog niet kon werken.

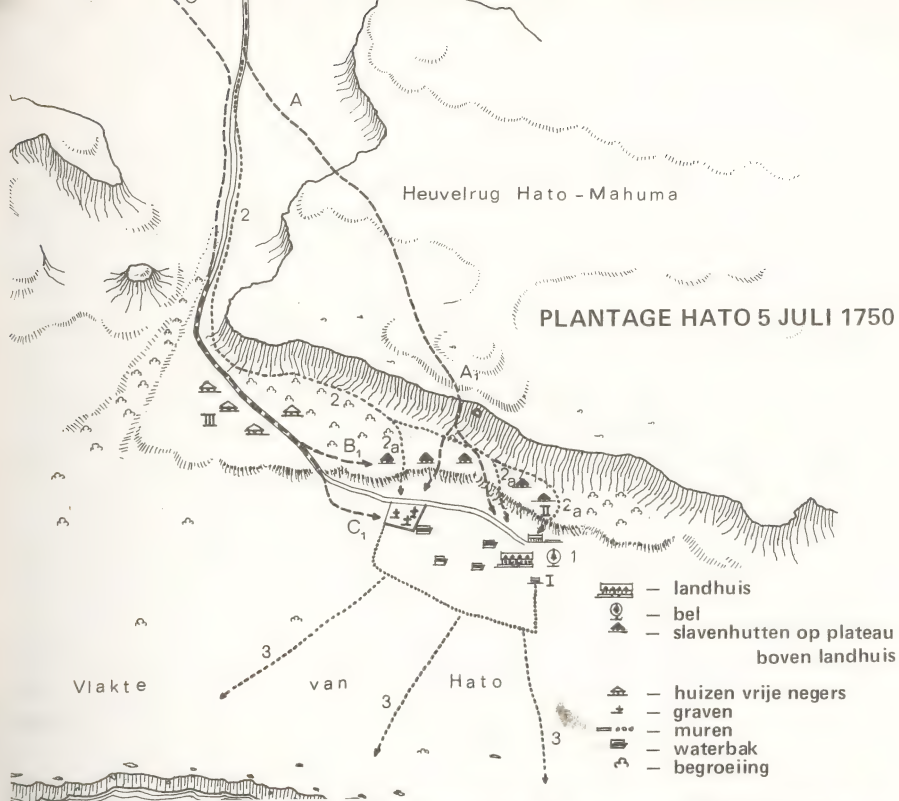
Reeds voor Cadjo de bel was gaan luiden, had een aantal negers en wasvrouwen met manden linnengoed van de directeur dat op Hato gewassen werd, de plantage verlaten. Zij waren inmiddels op weg naar de stad, nog in de buurt. Bij het schieten zetten de negers zo gauw ze konden de manden op de grond en renden terug naar de plantage. De wasvrouwen, bezorgd voor de pas gesteven pakken en hemden, vroegen zekere Domingito, een vrije neger bij wiens huis de manden met wasgoed op de grond stonden, deze zo lang op te bergen.

De opstandige slaven waren inmiddels buiten hun zinnen en trokken, toen zij huis hadden gehouden op de plantage, de weg op, waar zij begonnen de tuintjes van de daar wonende vrije negers en mulatten te vernielen. Enkele huizen en schuren werden hierbij in brand gestoken. Ook Domingito's huis ging eraan, maar niet dan nadat enkele negers eerst een deel van de kleding van Faesch hadden gestolen. De rest verbrandde. Frappant is het, dat het landhuis, eigendom van de Compagnie en in gebruik bij de blanke directeur, gespaard bleef.

Het werk op de plantages begon al voor zonsopgang, zodra het licht genoeg was om wat te kunnen zien, dat is, zoals wij zeiden, in juli op zijn vroegst omstreeks 5 uur. Faesch schreef later aan de Heren Tien, dat het bericht van het voorgevallene hem reeds om 6 uur 's morgens bereikte, een mededeling, waarvan wij de juistheid, gezien de afstand van Hato naar Punda, een kleine 20 km, in twijfel trekken.

Landhuis Knip met de beestenkorralen.

Situatieschets van de loop der gebeurtenissen bij het oproer der slaven op de plantage Hato.

Gewone cijfers: de slaven uit de stad.

Romeinse cijfers: de slaven van Hato.

Letters: de troepen welke uitgezonden werden om de rust te herstellen.

- 1 bij de bel rechts van het landhuis: vanaf de heuvel wordt Cadjo in de rug geschoten.
- 2 opmarsroute van de slaven die uit de stad komen.
- 2a aanvalsroute van de stadsslaven.
- 3 opstandige slaven vluchten en springen in zee.
- I de plantageslaven verzamelen zich 's morgens bij de bel.
- II de hut van Chitie, waar hij en zijn vrouw worden vermoord.
- III het huis van Domingito, waar het wasgoed van de gouverneur binnen wordt gebracht.

A en A1 opmarsroute en aanvalsrichting van Lading met zijn 24 soldaten.

B en B1 opmarsroute en aanvalsrichting van Soorbeek met de huisslaven van Faesch.

C en C1 opmarsroute en aanvalsrichting van Bertrand met het korps mulatten.

De slaven worden dus ingesloten tussen Lading (A1) en de troepen van Soorbeek en Bertrand (B1 en C1); zij zien geen uitweg meer en rennen naar de vlakte en naar de zee.

Schets verzorgd door J.J. Beaujon en Eric A. Kruythoff.

Maatregelen van de directeur

Isaac Faesch, zoals wij weten een gewezen officier, trof terstond maatregelen om uitbreiding van het oproer te voorkomen en het zo spoedig mogelijk te dempen.

Curaçao had destijds de beschikking over een aantal militairen, wier voornaamste taak was de bewaking van de forten. In ernstige gevallen traden zij ook op tegen de burgers, dat wil zeggen in die gevallen, waarin de burgerij zelf niet bij machte of onwillig was in te grijpen. De burgers zelf vormden de Burgerwacht; iedere burger was dienstplichtig, maar bejaarde en vermogende lieden konden de dienst afkopen. De kapitein van de Burgerwacht, in de achttiende eeuw een beroepsofficier, huurde voor dit geld dan remplaçanten. Naast deze uit blanken samengestelde Burgerwacht — met typisch voor de gesegregeerde samenleving een afzonderlijke afdeling voor joden — bestonden nog twee korpsen, een van de mulatten en een van de vrije negers, elk onder een eigen officier. Aan het hoofd van alle korpsen stond de zogenaamde burgerkapitein.

Faesch gaf order alarm te schieten, het sein dat de Burgerwacht, waarvan 's nachts altijd een klein deel in dienst was om patrouille te lopen en politiedienst te verrichten, nu compleet moest aantreden. Vanzelfsprekend zou het enige tijd duren eer de mensen uit bed waren, gekleed en toegerust. Om geen tijd te verliezen zond Faesch ondertussen vast die mensen naar Hato, welke hij bij de hand had: sergeant Lading met 24 soldaten, en Daniel Soorbeek met enigen van Faesch' huisslaven, die hiertoe bewapend werden.

De eerste die present was op het alarm was Anthonie Bertrand, de kapitein van het korps vrijnegers, met zoveel leden van het korps als hij inderhaast bijeen had kunnen krijgen.

Faesch besloot deze drie groepen in eerste instantie te sturen. Langs twee verschillende routes gingen zij naar Hato; welke die routes waren is niet meer bekend en blijkt niet uit de stukken. Lading trok met de soldaten langs één weg; Soorbeek en Bertrand met hun mensen langs een andere.

De post van burgerkapitein was in 1750 bij afwezigheid van een geschikte officier vacant. Faesch verzocht daarom Gerard Schooneboom, een gewezen luitenant, het commando op zich te nemen. Schooneboom verklaarde zich hiertoe bereid, maar wilde verder niet voor een benoeming in aanmerking komen, omdat hij buiten woonde.

De taak van de Burgerwacht was de bescherming van de burgerij in de stad; slechts in uitzonderlijke gevallen werd zij naar buiten gezonden. Waar de directeur meende dat de drie uitgezonden groepen voorlopig voldoende waren, besloot hij dat ook nu de taak van de Burgerwacht zou zijn de surveillance in Punda, toen de kleine ommuurde ruimte die nu omsloten wordt door Bredestraat, Columbusstraat, het Waaigat en de St.-Annabaai, waar zich in de vele nauwe straten gemakkelijk onraad kon voordoen. Verder zou de Burger-

wacht patrouilleren langs het Stenen Pad, nu de Pietermaaiweg, de straat welke in de achttiende eeuw de vitale verbindingslijn vormde tussen stad en land, en tenslotte op Otrobanda, in 1750 reeds geheel bewoond, al stonden de huizen er, omringd met tuintjes, veel meer uiteen dan in Punda.

Ook werden er ruiters met berichten en waarschuwingen uitgezonden naar Banda Abao en Banda Ariba. Aan de plantagehouders werd opgedragen met hun eigen mensen, slaven dus, een „generale jacht” te organiseren, waardoor „al dit gespuis in weinige dagen zou worden uitgeroeid”, zo schreef Faesch later.

Terwijl men nog doende was deze maatregelen te treffen en uit te voeren, was Lading het eiland overgestoken naar de noordkust en op de eerste troep oproermakers gestoten. Het kwam tot een gevecht, waarbij aan beide kanten enige doden en gewonden vielen. Tegenover de beroepssoldaten konden de opstandige slaven natuurlijk geen stand houden. Op het moment dat dit duidelijk werd, naderden trouwens van de andere kant Soorbeek met de huisslaven van de directeur en Bertrand met de vrijnegers. In korte tijd waren de revolteurs ingesloten. Hierop werden zij teruggedrongen binnen het hek van Hato, waarna de soldaten, slaven en vrijnegers een zo hevige charge uitvoerden, dat de oproerlingen op een wilde vlucht sloegen. Velen, mannen, vrouwen en kinderen sprongen zelfs in de zee en kwamen om. Bij een onderzoek van het terrein vond men bovendien veel doden in holen en spelonken, waaruit Faesch, toen hem zulks gemeld werd, opmaakte dat zij zich bij het zien van de mislukking van de opstand, van kant hadden gemaakt.

Toch wisten er zich ook nog heel wat uit de voeten te maken, want Faesch zegt tevens, dat er minder negers gevangen genomen werden dan het aantal, dat zich naar verluidt op Hato had bevonden.

Reacties

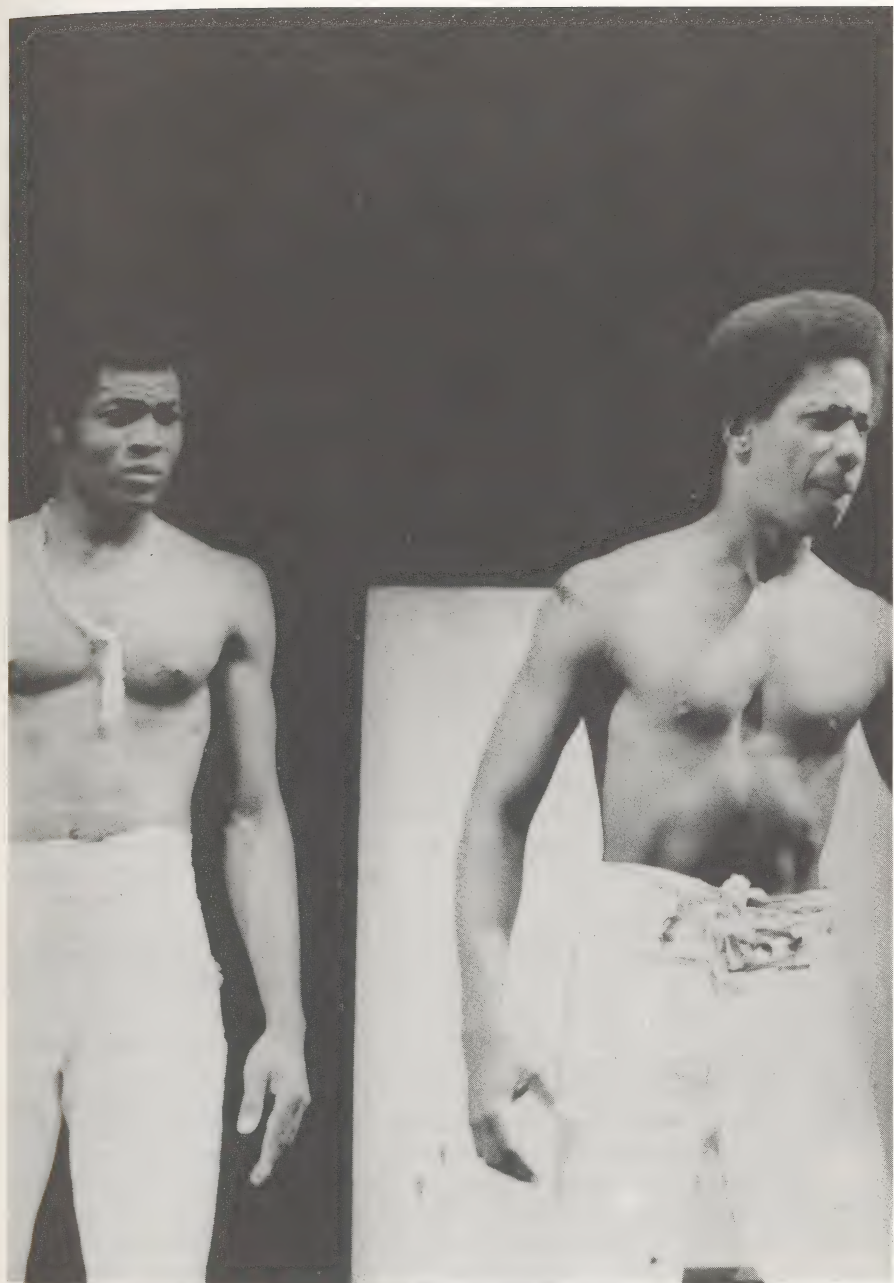
Wat gebeurd was, was verschrikkelijk. „Krabbelvuiſtjes” behoorden tot de orde van de dag; de invasie van Cassard had veel geld gekost, maar een opstand die met geweld van wapenen had moeten worden onderdrukt, was op Curaçao nog nimmer voorgekomen. Iedereen, zowel in de stad als op de landhuizen, had slaven in dienst en men wist niet wie wel en wie niet bij het complot betrokken waren. Lang niet alle slaven hadden meegedaan, zoals op Hato duidelijk was gebleken. Maar het waren ook niet alleen boessalen die de opstand hadden gepleegd, want ook bijvoorbeeld een Compagnieſslavin, die al veertig jaar op Hato was, had meegedaan. Vanwege haar leeftijd had deze vrouw al sinds 1740 niet meer behoeven te werken, maar vanzelfsprekend kreeg zij wel haar rantsoen. Toch had deze oude vrouw zich bij de opstandelingen aangesloten. De opstandige slaven hadden zich eigenlijk alleen tegen hun eigen rasgenoten gekeerd. Hierdoor was paniek ontstaan.

In totaal bleken er 59 slaven te zijn gevallen. Faesch had 31 mannen, 12 vrouwen en enige kinderen verloren; ene Hendrik Teepken, die wat slaven aan de directeur had uitgeleend om diens tuin te helpen beplanten, verloor er 16. Met verlies aan linnengoed en andere zaken en de verwoesting van tuinen, schatte Faesch zijn eigen verlies op 15000 pesos, 30 mille in de huidige munt. Merkwaardig is, dat de rapporten er wel melding van maken, dat er bij de soldaten en vrije negers slachtoffers zijn gevallen, maar geen cijfers hieromtrent geven.

Men had er geen idee van wat de aanleiding tot het uitbreken van de troebelen was geweest, noch hoe de mensen aan snaphanen, kruut, lood en andere wapenen waren gekomen. De gevangen genomen slaven weigerden dit te zeggen. Wel kreeg men eruit, dat twee *vreemde* negers de aanstokers waren geweest en dat die twee tijdens de gevechten gedood waren. Uit niets blijkt de juistheid van deze bewering, die men evengoed heeft kunnen lanceren om zichzelf vrij te praten. Doden spreken niet. Tijdens de verhoren kwamen wel de namen van zes „belhamels” naar voren: Maisa, Quaku, Sante, Amba, Jananiru en Quauw.

Biografische gegevens omtrent deze mensen bestaan natuurlijk niet. De slaven werden wel gedoopt en kregen dan een christelijke naam, maar in de praktijk gebruikte men een roepnaam, die hiermede niet in verband stond. Sommige slaven hadden er zelfs twee. Bepaalde roepnamen kwamen zo veelvuldig voor, dat men op één lijst herhaaldelijk twee of drie slaven met eenzelfde naam aantreft.

Van de zes genoemden is Quaku, een slaaf van Faesch, gevangen; de andere vijf zijn tijdens de gevechten gedood of zij hebben zich uit de voeten gemaakt. Er is in elk geval nooit meer iets van hen vernomen.

Wacao: „Kwam de dag maar waarop ik Van Uytrecht en Clarita eens flink met schoppen kon bewerken.” Links Tula.

De verhoren hebben geen licht geworpen op de vraag, waarom de huizen en eigendommen van mulatten en vrije negers, rasgenoten dus, vernield en verbrand waren, zulks in tegenstelling tot het landhuis, dat ongemoeid werd gelaten.

Het doel van de opstand bleef eveneens onbekend. Volgens sommigen hadden de slaven zich van Hato willen meester maken om vervolgens handel te gaan drijven met de blanken, schreef Faesch aan de Heren Tien. Hij voegt eraan toe, dat zo iets in Guinee ook gebeurd was, uiteraard niet meer dan een vergelijkende veronderstelling.

Men vermoedde, dat het in brand steken een signaal was geweest voor de slaven op andere plantages. Is dit zo, dan is het teken onbeantwoord gebleven, misschien door het snelle optreden van de autoriteiten.

Proces en vonnis

Tijdens en na de opstand werden 52 arrestaties verricht: 31 mannen en 21 vrouwen. De rechtspraak berustte in de achttiende eeuw bij de Raad, waarin zitting hadden de directeur als voorzitter, verder de commissarissen of hoofdamttenaren, de officieren van het garnizoen, de burgerkapitein, de schippers van in de haven liggende Compagnieschepen en twee of drie burgers.

Reeds dinsdag 7 juli 1750 kwam de Raad samen om te beslissen, wat er moest gebeuren. Faesch zelf zat voor en de leden waren voltallig aanwezig. Aldert Pottéy, de gouvernementssecretaris, fungeerde als provisionele fiscaal, procureur-generaal zouden wij nu zeggen.

Er waren, zoals men zich herinnert, bij de opstandelingen doden gevallen en de Raad besloot „ten exempel en afschrik van anderen” hun lijken op het plein voor Fort Amsterdam te doen brengen en daar de hoofden en rechterhanden af te laten hakken. Vervolgens zouden de hoofden op staken op het Rif ten toon worden gesteld; de lichamen zouden worden verbrand.

Natuurlijk een walgelijke vertoning, maar niet iets van de achttiende eeuw alleen. In bepaalde Arabische landen gebeuren deze dingen nog en toen enige jaren geleden Goering, tot de strop veroordeeld, zich vóór de voltrekking van het vonnis van kant wist te maken, heeft men het bestaan ten aanschouwen van de autoriteiten die de berechting van de oorlogsmisdadigers in Neurenberg bijwoonden, het lijk naar binnen te rijden en daar enige tijd ten toon te stellen onder de galg waaraan de man had moeten worden gehangen.

Tussen 10 en 18 juli 1750 zijn de 52 gedetineerden berecht. Er bestaan geen gegevens over wat er tijdens het proces over en weer is gezegd. De gedetineerde slaven zullen ongetwijfeld individueel zijn verhoord, al zullen wij dit op achttiend'eeuwse manier moeten verstaan, een tijd toen het overal ter wereld usance was bekennenissen los te krijgen door middel van tortuur. De pijnbank wordt weliswaar in de stukken niet genoemd, maar het verslag meldt, dat men „niet-tegenstaande alle aangewende devoiren” niet heeft kunnen achterhalen wie de aanstokers zijn geweest. Wij vermoeden, dat men hier onder devoiren wel de pijnbank zal moeten verstaan.

In alle vonnissen is sprake van „vrijwillige confessie” en welke waarde deze term met de pijnbank als achtergrond voor ons ook mag hebben, in de achttiende eeuw bedoelde men het serieus.

De praktijk was, dat de fiscaal de beschuldigten in het bijzijn van twee raadsleden een verhoor afnam, waarvan dan proces-verbaal werd opgemaakt. Op het verhoor van de fiscaal en het proces-verbaal werd het vonnis uitgesproken door de Raad.

Degenen, die op grond van deze verhoren hetzelfde op hun kerfstok bleken te hebben of wier schuld even groot werd geacht, werden in

een groep ondergebracht. Tenslotte werden er 12 vonnissen uitgesproken, 7 over groepen die varieerden van 2 tot 13 personen, en 5 over individuen. Hierover aanstonds.

Enkele bijzonderheden kwam men tijdens de verhoren te weten.

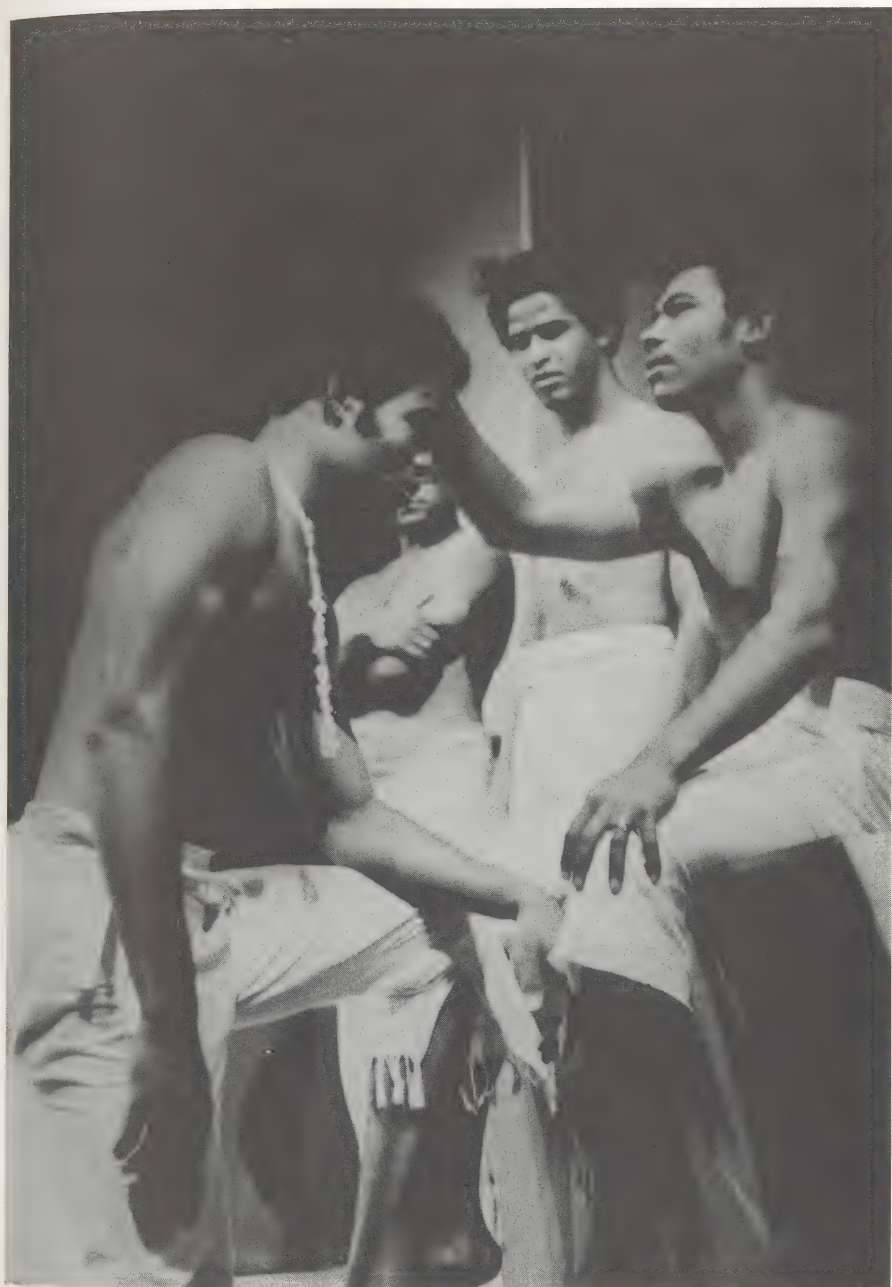
Jam, ook wel Quasie Amina genaamd, een Minase slaaf die toebehoorde aan Daniel Peixotte, verklaarde dat de voorbereidingen tot de opstand al drie maanden eerder begonnen waren. Hem werd ten laste gelegd, dat hij dit dus blijkbaar wist en er geen aangifte van had gedaan en zelfs bijeenkomsten van de samenrotters had bijgewoond. Jam is de enige in wiens vonnis wij vernemen van deze lange voorbereidingstijd.

Ook kwam men te weten, dat „enige” slaven het complot hadden gesmeed en dat sommigen zich eigener beweging hadden aangesloten, maar anderen hiertoe waren gedwongen. Uit het verhaal van het oproer is trouwens gebleken, dat de opstandelingen een betrekkelijk kleine groep vormden. Faesch meldt later, dat hij door hun actie „al zijn beste en getrouwste negers” heeft verloren en dat ook enkele trouwe Compagnie-slaven vanwege hun niet willen meedoen waren „gemassacreerd”.

Eerder is al vermeld, dat men de namen van de zes „belhamels” te weten is gekomen; onduidelijk is hierdoor Faesch' zojuist aangehaalde mededeling, dat men niet heeft kunnen achterhalen wie de aanstokers zijn geweest. Misschien zinspeelde de directeur op de vroeger genoemde twee vreemde negers.

De straffen waren niet mals, maar niet wreder dan wat in de achttiende eeuw elders gebruikelijk was en bepaald milder dan wat er nú met politieke gevangenen in helaas heel wat landen wordt gedaan. Bij het lezen van de vonnissen staat het hart stil vanwege de erin beschreven barbaarse wreedheden¹⁾, waarvan men alleen kan zeggen dat zij betrekkelijk spoedig de dood en daarmede de verlossing moeten hebben gebracht. Nú bezigt men in sommige landen elektrische en andere martelwerktuigen, die heel wat erger zijn dan de gloeiende tangen waarmede men in de achttiende eeuw iemand het vlees van het lijf trok, want men ziet kans het slachtoffer in leven te houden en hem na de marteling op te sluiten, alléén met zijn psychische angst voor wat hem de volgende dag te wachten staat. Die volgende dag kwam nooit in de achttiende eeuw. In betrekkelijk korte tijd was het voorbij. Niet dat dit niet erg was. Wij zijn tegen elke vorm van lijfstraf en zeggen vorenstaand zeker niet om de wreedheid van de achttiende eeuw te minimaliseren, maar wel om haar in het juiste licht te stellen naast de wreedheden die nu nog in meer dan een land worden gepleegd.

¹⁾ Hoever men hier (en elders) was afgeweken van de oud-christelijke zienswijze op het slavenendom, beschrijft dr. J. M. van der Linde in *Heren, Slaven, Broeders*, Nijkerk 1963. Een voorbeeld: de Apostolische Constituties, 4e eeuw, schrijven zelfs een vijfdaagse werkweek voor slaven voor, blz. 50.

*Begin van de brúa scène. Van links naar rechts Tula, figurant en Toussaint;
op de achtergrond de brúa-man.*

De straffen, welke na de opstand van 1750 werden uitgesproken, hebben bestaan uit:

1. verbanning, opgelegd aan 8 mannen en 5 vrouwen;
2. onthoofding, opgelegd aan 2 mannen en 1 vrouw;
3. radbraken, gevolgd door onthoofding, opgelegd aan 10 mannen en 10 vrouwen;
4. radbraken, uitrukken van het hart en daarna onthoofding, opgelegd aan 10 mannen en 5 vrouwen;
5. het aftrekken van het vlees van armen, benen en de zijde met gloeiende tangen, vervolgens radbraken, het hart uittrekken en dan nog onthoofding, opgelegd aan één man, nl. Quaku, een van de aanvoerders, de enige die gevangen genomen werd.

Het is duidelijk, dat bij de voortgaande graad van hevigheid de slachtoffers allang buiten kennis of dood waren, als het ergste kwam. Lijfstraffen waren trouwens altijd mede gericht op de kijkers, die men hoopte op deze wijze van het kwade pad af te houden. En kijkers waren er, want het martelen en ter dood brengen van medemenssen heeft altijd veel publiek getrokken.

Merkwaardig is ongetwijfeld, dat de gedetineerden zelf werden aangesproken voor de kosten van het verblijf in de gevangenis en nota bene ook voor de kosten van hun terechtstelling. In de praktijk betekende dit natuurlijk, dat de eigenaars van de betrokken slaven daarvoor opdraaiden!

Uit de vonnissen vernemen wij wat ten laste werd gelegd. Aan 13, dat zij van de opstand hadden geweten zonder er aangifte van te doen, en aan 39 dat zij opstand hadden gepleegd.

De 39 doodvonnissen zijn alle nagenoeg gelijkkluidend. Wij geven de tekst hieronder, zoveel mogelijk in modern Nederlands overgebracht; vanzelfsprekend moet men bij de vonnissen over individuen het meervoud in het enkelvoud zetten.

„Alzo... (hier staan de namen van de mensen uit de betrokken groep) zich niet hebben ontzien om op zondag 5 juli met een groot aantal amiense negers en negerinnen samen te rotten en aan te spannen om een opstand te plegen tegen dit eiland en wel principaal tegen de plantage Hato, eigendom van de Edele Westindische Compagnie, en onder het commando van de Amiense negers Maisa, Quaku, Sante, Amba, Jananiru en Quauw als hun kapiteins, des maandagmorgens vroeg inderdaad op genoemde plantage Hato een opstand hebben gemaakt,

waarbij zij zich gedroegen als medeplichtigen van de genoemde leiders, belhamels en revolteurs, en hebben deel genomen aan de overgruwelijke en onmenselijke moordpartijen door hen bedreven aan de factor en

twee bomba's van de plantage Hato,

de bijzit van de factor voornoemd,

een neger Djek, en

een blanke manspersoon,

vóór het hek van Hato, benevens nog andere moorden op diverse

Tijdens de brúa-scène vindt in opdracht van de Geest van de Opstand de fura of handoplegging plaats, waardoor men geacht wordt onkwetsbaar te worden. Op de voorgrond met fles in de hand de brúaman, naast hem Toussaint. Achtergrond links een figurant en de tambúzanger (op de rug gezien).

negers en negerinnen, en het stichten van branden in de savanen en op diverse cunucu's,¹⁾

welke gruweldaden, tirannieën en barbaarse handelingen in een land als dit, waar recht en justitie heersen, niet kunnen worden geduld en dus ten exempel van anderen op gestrenge wijze behoren te worden bestraft,

zo is het, dat de Raad van dit Eiland, gehoord de eis van de fiscaal en informatiën en vrijwillige bekentenissen van de gedetineerden,

hen veroordelen, zoals de Edelachtbare Heren zelf hen veroordelen, om voor het Gouvernementshuis alhier te worden gebracht, tussen de twee poorten²⁾ van Fort Amsterdam, waar de hoofden met een bijl zullen worden afgekapt, waarna ze op een pen aan het Rif aan de Overzijde van de haven ten toon gesteld zullen worden, terwijl hun lichamen met vuur en as zullen worden verbrand, met verdere veroordeling in de kosten van hun gevangenis en de tenuitvoerlegging van de straf³⁾.

Voor het voltrekken van lijfstraffen en doodvonnissen had het gouvernement een beul of scherprechter in dienst. Vanzelfsprekend was dit geen zachtzinnig mens. Volgens de oude documenten werden voor dit werk „ruwe en botte negers” gebruikt, maar Bobo, de beul, was zo oud, dat hij tot het voltrekken van 39 doodvonnissen met alles wat daarbij kwam, niet meer in staat was. Men heeft echter iemand bereid gevonden, een blanke, die werd aangenomen op 10 pesos (ongeveer 20 gld.) per maand, 1½ rantsoen in natura, plus de gebruikelijke emolumenten.

De vonnissen zijn terstond voltrokken.

De „scherprechter was prompt in zijn officie,” meldt Faesch aan de Heren Tien.

-
- 1) Savanen, terrein waar vee graasde; cunucu, met gewassen bebouwd stuk grond.
 - 2) De poort onder het Gouvernementshuis, die nog altijd toegang geeft tot de parade van Fort Amsterdam, en de omstreeks 1925 verdwenen poort onder het Waaggebouw (tegenover de winkel van J. L. Penha), de verbinding tussen het Gouvernementsplein en de Bredestraat.
 - 3) Aldus de tekst van de groep die tot de straf onder no. 2 werd veroordeeld. Bij no. 3 lezen wij: tussen de twee poorten van Fort Amsterdam, om aldaar levend te worden geradbraakt, waarna hun hoofden met de bijl zullen worden afgekapt en ieders hoofd op een pen.....; bij no. 4: tussen de twee poorten van Fort Amsterdam, om aldaar levend te worden geradbraakt, waarna hun lichamen zullen worden opengesneden en het hart uit de ingewanden zal worden gehaald, waarna ieder met het eigen hart tegen het gezicht geslagen zal worden, waarna hun hoofden enz.; in de paragraaf over het verbranden van de lichamen wordt bepaald dat ook de uitgerukte harten mee zullen worden verbrand; bij no. 5 lezen wij, dat hij tussen de twee poorten op een houten stellage zal worden gebonden waarna met gloeiende tangen het vlees van armen, benen en uit de zijde zal worden afgetrokken, waarna met het radbraken zou worden begonnen, gevolgd door de rest.

Dertien zijn verbannen; uit de tenlastelegging vernemen wij, dat het slaven waren, die tegelijk met de oproermakers gevangen waren genomen en wier schuld eruit bestond, dat zij van de opstand wisten, maar er geen aangifte van hadden gedaan.

Het vorenstaande laat bij de geschiedschrijver, en naar wij aannemen ook bij de lezer, een gevoel van onvoldaanheid achter.

Volgens Van Dale zijn *oproer* en *opstand* synoniemen en betekenen zij verzet tegen het wettig gezag. Het komt ons voor, dat men wat de gebeurtenissen van 1750 dus betreft amper van een opstand kan spreken, want er is nergens sprake van verzet tegen het wettig gezag; er is geen vlag neergehaald, er zijn geen andere plantages in brand gestoken, en voorzover er eigendommen zijn vernield, gingen alleen die van de gekleurden eraan; voor zover wij uit de stukken kunnen nagaan, werden trouwens ook nergens blanken gemolesteerd, — de blanke, die blijkens het vonnis gedood werd, komt in het relaas van de troebelen niet voor en zal dus wel een soldaat zijn die tijdens de charges is gevallen — maar maakten de niet-blanken, slaven en vrijen, elkaar af totdat de blanken ingrepen. Dit moet natuurlijk een achtergrond hebben gehad. Wij zullen die evenwel nimmer achterhalen.

De overweging van het vonnis lijkt ons derhalve niet juist. De samenrotting was, voor zover uit de stukken blijkt, niet tegen het eiland gericht en evenmin tegen de plantage Hato, die immers juist werd gespaard. Juist is alleen, dat de samenrotters zich richtten tegen hun rasgenoten.

De namen

Over de persoonlijkheid van de deelnemers aan de opstand van 1750 is niet anders bekend dan hun naam. Deze zijn bewaard gebleven in de over de schuldig bevondenen uitgesproken vonnissen.

Als documentatie geven wij hier de namen van de slaven, van de eigenaars en van de straffen, die eerstgenoemden kregen. Wij volgen hierbij de orde, waarin zij staan opgetekend in het Boek der Resolutiën en Sententiën van 1750.

Volgens deze bron heeft directeur Faesch zelf alle zittingen voorgezeten; fungeerde de gouvernementssecretaris Pottey steeds als provisioneel fiscaal, en waren ook steeds alle leden aanwezig. De namen van de leden, noch hun aantal worden vermeld.

De *eerste groep*, die op 10 juli 1750 voorkwam, bestond uit¹⁾:

	Eigenaar
Codjo	de vrije neger Bastiaan
Quaku	directeur Faesch
Cacaraba	directeur Faesch
Ajiribi	Moses Penso
Juan Anthony	Willem Meyer
Esperansa (v.)	Jacob Henriquez Coutinho
Magdalena (v.)	Claas Henning
Lucrees, alias Aniempi (v.)	de vrije negerin Sebel
Otuma (v.)	de weduwe Ricardo

Vonnis gewezen op 10 juli; radbraken en onthoofding.

De *tweede groep*, die eveneens op 10 juli voor kwam, bestond uit:

Coffij, alias Sanchegrin	directeur Faesch
Quamina	Moses Penso
Pieter	directeur Faesch
Hercules	directeur Faesch
Coffie of Codjo	Hendrik Teepken
Acuba (v.)	directeur Faesch

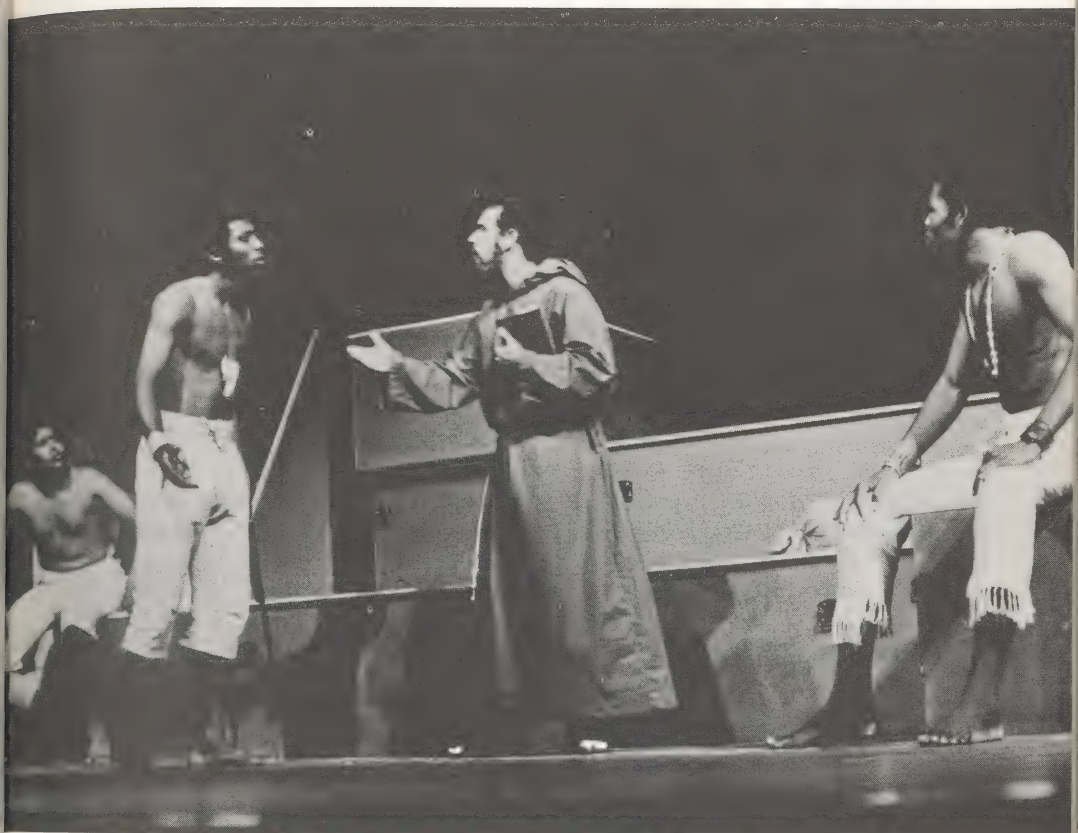
Vonnis gewezen 10 juli: veroordeeld tot radbraken, uitrukken van het hart en onthoofding.

Als *derde* kwam op 14 juli één persoon voor:

Adoenoe	Hendrik Evertsz
---------	-----------------

Dezelfde dag veroordeeld om onthoofd te worden.

1) Slavinnen worden aangeduid door (v.) achter de naam.

Toussaint valt pater Schinck in de rede, wanneer deze erop wijst, dat de opstand geen kans van slagen heeft. Van links naar rechts: Carpata, Toussaint, pater Schinck en Tula (Foto Alex).

De *vierde groep*, die na Adoenoe ook op 14 juli voorkwam, bestond uit:

Graasje, alias Ije	directeur Faesch
Quapassoe	Hendrik Teeppen
Apia	Moses Penso
Diana (v.)	Adam Wierman
Amba (v.) (een vrouw, dus niet de gelijknamige leider)	Jan Glinsterman
Quaku	Hendrik Evertsz
Spransa (v.)	Aron Molina
Servina (v.)	Isaac Pardo

Vonnis gewezen op 14 juni: radbraken en onthoofding.

De *vijfde groep* kwam ook op de 14e voor en bestond uit:

Afiba (v.)	directeur Faesch
Maria Magdalena, alias Coumba	
Grandij (v.)	de Westindische Compagnie
Jantji of Quabina	Gerrit Speek
Lucretia (v.)	Colette Born
Coffij	Aron Henriquez Moron
Acrasie of Quasie	Hendrik Evertsz

Vonnis gewezen op de 14e: radbraken, uitrukken van het hart, gevolgd door onthoofding.

Als *zesde* kwam weer een individu voor op vrijdag 17 juli:

Quaku, alias Quauw	directeur Faesch
--------------------	------------------

De enige van de zes leiders die gegrepen is; dezelfde dag veroordeeld tot de uitvoerigste straf: aftrekken van het vlees met gloeiende tangen, radbraken, uitrukken van het hart en onthoofding.

Als *zevende* was er weer een individu, ook op 17 juli:

Mansero of Janwa (v.)	weduwe Lucas Copius
-----------------------	---------------------

Dezelfde dag veroordeeld tot radbraken en onthoofding.

Als *achtste*, ook nog op de 17e, nogmaals een individu:

Sarvina (v.)	de vrije mulattin Francisca
--------------	-----------------------------

Dezelfde dag veroordeeld om onthoofd te worden.

De *negende groep*, voorgekomen op zaterdag 18 juli, bestond uit:

Adoe, alias Rotterdam	directeur Faesch
Francisco	Willem François Sacre
Maria Martha, alias Adjoeba (v.)	de weduwe Johannes Clemens

Dezelfde dag veroordeeld tot radbraken, uitrukken van het hart en onthoofding.

De *tiende groep*, die eveneens zaterdag 18 juli voorkwam, bestond uit:

Aquatja	directeur Faesch
Quassie	directeur Faesch
Manqua	Hendrik Teeppen
Juaantje	Hendrik Teeppen
Luna of Leena (v.)	Willem Weever
Catrijntje (v.)	Willem Weever
Quasje	Aron Henriquez Moron
Cato, alias Acoebe (v.)	Boomgaart
Santi	Moses Penso
Marquita, alias Abeniba (v.)	Isaac Pardo
Louis	Jeronimo Severino y Molino
Catrina (v.)	W. Backer
America	Domingo Corni (niet goed leesbaar)

Aan deze dertien werd ten laste gelegd dat zij geen medestanders van de opstand waren, maar er indirekt kennis van zouden hebben gehad. Op zaterdag de 18e werden zij „ten eeuwigen dage” verbanen, waarbij het vonnis bepaalt, dat zij „door hun meesters zo spoedig mogelijk op kosten van de laatsten moeten worden verzonden” en voorts dat zij „van heden af voor rekening van hun meesters in hechtenis blijven.”

De *elfde groep* kwam ook nog voor op zaterdag de 18e en bestond uit de volgende twee:

Jantje, alias Juan Anthony, ¹⁾	directeur Faesch
goudsmid	Jeronimo Severino y Molino
Quasje	

Op zaterdag de 18e veroordeeld tot radbraken en onthoofding; curieus is dat Juan Anthony de enige is, wiens beroep vermeld wordt.

Als laatste, *twaalfde*, kwam zaterdag de 18e nog een individu voor:

Jam of Quasie Amina	Daniel Peixotte
---------------------	-----------------

Wij hebben reeds gezegd, dat men van Jam hoorde dat er al drie maanden lang voorbereidingen werden getroffen voor de opstand. Omdat hij hiervan had geweten, geen aangifte had gedaan, zelfs bijeenkomsten had bijgewoond en later had deelgenomen aan de opstand, werd hij veroordeeld om onthoofd te worden.

¹⁾ Een gelijknamige slaaf hebben wij al ontmoet in groep 1, als eigendom van Willem Meyer.

In totaal zijn dus 25 mannen en 14 vrouwen ter dood gebracht, en 8 mannen en 5 vrouwen verbannen.

Het aantal slaven, dat elke afzonderlijke eigenaar verloor door terechtstelling of verbanning, kan als volgt worden gespecificeerd:

Faesch	13
Moses Penso	4
Hendrik Teepken	4
Hendrik Evertsz	3
Isaac Pardo	2
Aron H. Moron	2
Willem Weever	2
Jeronimo Severino y Molino	2
Westindische Compagnie	1
Jacob H. Coutinho	1
Claas Henning	1
de weduwe Ricardo	1
Adam Wierman	1
Jan Glinsterman	1
Aron Molina	1
Gerrit Speet	1
Colette Born	1
de weduwe Lucas Copius	1
de mulattin Francisca	1
de weduwe J. Clemens	1
Daniel Peixotte	1
Boomgaard	1
de vrije neger Bastiaan	1
W. Meyer	1
de vrije negerin Sebel	1
W. Backer	1
Domingo Corni	1
W. F. Sacre	1

Een slaaf stond midden achttiende eeuw voor gemiddeld 400 gld. te boek, een fiks bedrag, want directeur Faesch verdiende 100 gld. per maand en een hoofdambtenaar 50 gld.

De bovengenoemde personen leden dus een behoorlijk verlies; Faesch het meest, want hij zag niet alleen 13 van zijn slaven terechtstellen of verbannen worden, maar hij was er ook 43 kwijt geraakt bij de gevechten, moordpartijen en door zelfmoord.

De Kamer Amsterdam en de opstand

De terechtstellingen van 10 tot 18 juli 1750 voor het Fort Amsterdam „ten exempel en afschrik van anderen” hebben wat dit laatste betreft niet geholpen. Reeds enkele weken na de opstand van Hato en de gruwelijke tonelen op het tegenwoordige Gouvernementsplein revolteerden enige Minase boessalen op de plantage van Frans Grootestam, die deze slaven pas had gekocht. Zij staken slavenwoningen en een magazijn in brand, maar door krachtig ingrijpen is erger voorkomen. Ook hier dus weer een vergrijp aan het bezit van hun eigen mensen, naast het in brand steken van het magazijn, eigendom van Grootestam.

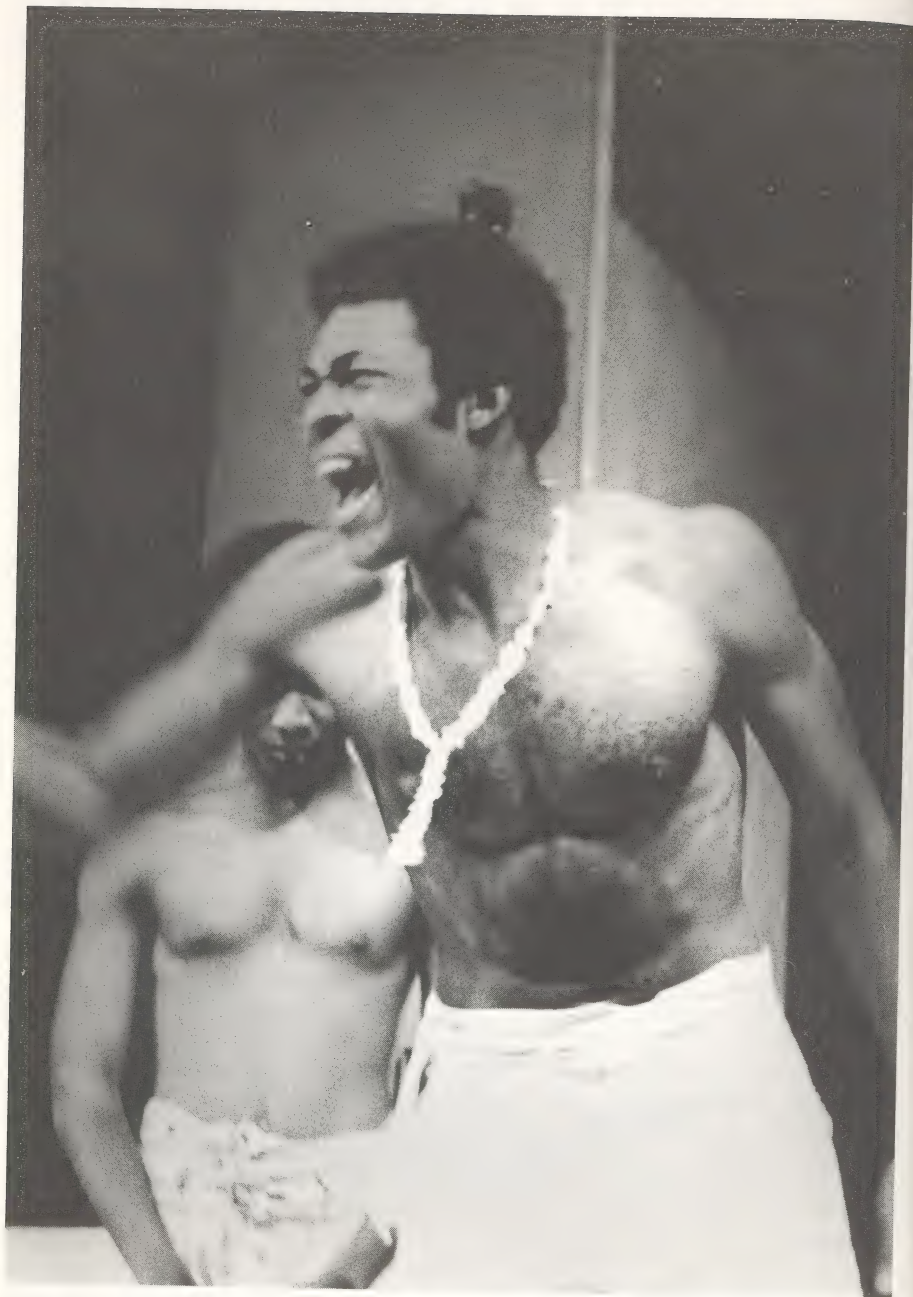
In de achttiende eeuw duurde het vanzelfsprekend lang eer een bericht van Curaçao Amsterdam bereikte. In de eerste plaats moest men wachten tot er eens een schip vertrok en dan nam de overtocht enige maanden. Weken na de opstand op Hato zou het oorlogsschip Hiltersbeek vertrekken en gedateerd 18 augustus 1750 geeft Faesch een verslag mede.

Hij blijkt dit rapport niet terstond na het gebeurde te hebben opgesteld, want hij vermeldt ook de revolte op Grootestams plantage.

De directeur wijt het gebeurde aan de Minase boessalen, „slechte en dangereuse slaven, welke sedert enige jaren door de Edele-Compagnieschepen aangebracht zijn.” Hij hoopt, dat er voorlopig geen schip met deze soort slaven zal binnenlopen, want hij vreest dat geen mens meer Minase slaven zal kopen. De mensen, die zulke slaven hebben, zijn juist doende te pogen hen kwijt te raken buiten het eiland, zegt hij. Hij vraagt orders, mocht toch een schip met Minase boessalen Curaçao aandoen, waarheen hij het moet zenden.

De door hem geleden schade begroot hij, zoals eerder gezegd, op meer dan 15.000 pesos, dat is 30 mille Antilliaans courant in de tegenwoordige munt, en hij verzoekt „alderootmoedigst” een terrein bij Oostpunt en een stuk grond in het Ruiterkwartier als schade-loosstelling; hij heeft hier vroeger al eens om gevraagd, schrijft hij, en dit is nu een goede gelegenheid om hem in zijn „zware verliezen een weinig te soulageren.” Wij hebben gezien, dat de schade van Faesch inderdaad enorm was, maar toch doet het vreemd aan dat de directeur in zijn rapport uitsluitend de door hemzelf geleden schade opgeeft en alleen aan zichzelf denkt bij het vragen van schadevergoeding.

Door de opstand was Faesch erachter gekomen, dat er onvoldoende munitie op het eiland voorhanden was en dat de kogels, die er waren, niet pasten. Hij vraagt hierin te voorzien. Op het eerste gezicht lijkt dit een tekortkoming van Faesch. Men zou zeggen, dat een directeur, zelf oud-officier, dit wel eens eerder had mogen constateren en melden, en niet nu het te laat was. Wie de geschiedenis van

Tula spreekt zijn mensen toe op Santa Cruz. Op de achtergrond Pedro Wacao.

Curaçao evenwel wat beter kent, zal de fout niet in de eerste plaats zoeken bij de directeur, doch bij de Heren in Nederland, want van Van Walbeeck af in 1634 tot Wouters in 1939 toe hebben nagenoeg alle directeuren en gouverneurs om toezending van goede ammunitie en fondsen voor het onderhoud van de defensiewerken moeten vragen. Steeds zonder veel succes.

De Kamer Amsterdam, belast met de zaken van Curaçao, opende de brief. In haar vergadering van 24 november 1750 werd hij voor-gelezen. Besloten werd hem te seponeren tot de Heren Tien — het hoofdbestuur van de Compagnie — zouden vergaderen; wel werd aan de commissarissen „belast met de equipage”, opgedragen de klacht omtrent de kogels enz. te onderzoeken en de nodige voorzieningen te treffen.

Dat het de Edele Compagnie niet voor de wind ging, gaat men begrijpen, als men het voorgaande leest en ziet wat er volgde. Heren Tien hebben de brief van Faesch behandeld in hun vergadering van 13 september 1753, dus drie jaar later. Behandeld? Het Resolutieboek van Heren Tien vermeldt, dat de brief is voorgelezen en voor notificatie aangenomen!

Men krijgt trouwens van het secretariaat van de Westindische Compagnie niet bepaald de indruk van doelmatig werken. Want vijf maanden eerder, op 13 april 1753, hadden Heren Tien ook vergaderd en bij die gelegenheid was een andere brief van Faesch, gedateerd 1 september 1750, voorgelezen, waarin hij zegt, dat alles rustig is op Curaçao, omdat hij erin geslaagd is de opstand in zijn begin te stuiten. Een *latere* brief derhalve, die *eerder* behandeld werd. Nog fraaier is het, dat niemand van de Heren Tien bij het horen van deze latere brief de vraag gesteld heeft, of er mogelijk nog een andere brief van Faesch was binnen gekomen. Men zou toch zeggen, dat een brief, waarin melding wordt gemaakt van een onderdrukte opstand, wel enige interesse mocht opwekken.

Maar de Westindische Compagnie was een koloniale instantie. Zij had in feite maar één slaaf, waarde f. 400, verloren, en de Heren hadden wel andere dingen aan hun hoofd. Als er op Curaçao moeilijkheden waren, dan moest men die ter plaatse maar oplossen.

Het zal niemand verwonderen, dat de kwestie van de schadeloosstelling in het geheel niet behandeld is. Faesch moest het maar alleen zien te rooien. Tevergeefs is hij er in een brief van 3 januari 1751 nogeens op terug gekomen. Uit deze brief, dus van vijf maanden na de opstand, vernemen wij evenwel, dat „alles aan de Punt in Willemstad nog confuus toegaat.” Patrouilles van de Burgerwacht liepen in januari 1751 nog voortdurend door de Punda, langs het Stenen Pad en op Otrobanda. In verband hiermede wijst Faesch erop, dat de stadsmuur dringend reparaties behoeft, maar — het gewone liedje — er is geen geld voor.

45 Jaar

Na de opstand van Juli 1750 bleef het onrustig op Curaçao, niet alleen onder de slaven, maar ook onder de vrije negers en mulatten. Vooral 's zondags, wanneer veel kleurlingen samenkwamen op Otrobanda om naar de katholieke kerk te gaan, was het verre van stil en maakten de mensen soms zulk een kabaal, dat de dienst in de Lutherse kerk, op korte afstand van de St.-Annakerk gelegen, er hinder van ondervond. In 1751 wordt daarom de gekleurde bevolking bij plakkaat aangezegd zich rustig te gedragen op straffe van een pak slaag met de watapana.

Dan komen opeens op 24 maart 1751 de slaven op de plantage Zorgvliet in verzet, een landgoed dat eigendom was van Isaac Lamont, oud-commandeur van Bonaire en van Sint Eustatius. Krachtig ingrijpen heeft erger kunnen voorkomen.

De tweede helft van de achttiende eeuw begon slecht voor Curaçao. De handel liep terug. Er brak een epidemie van kinderpokken uit. Zulk een droogte teisterde het eiland, dat de uitvoer van meel en maïs moest worden verboden.

De planters hielden wat zij in hun magazijnen hadden vast, zodat de toestand in de stad ging nijpen. Faesch zond de cornet Hendrik Evertsz — dezelfde die drie slaven bij de opstand had verloren — naar de buitendistricten om de plantage-eigenaren te vragen maïs naar de stad te sturen. Maar als zij dit deden, ontstond er tekort op de plantages. Het was een vicieuze cirkel. Wel liep er in 1751 nog een schip met meel de haven binnen, maar één schip is niet veel voor een hele bevolking. In maart 1752 moest de overheid maatregelen treffen in verband met de hongersnood.

Tenslotte was er ook op de plantages niet veel meer over. Aten de meesters slecht, de slaven hadden nog minder en vervielen tot het stelen van voedsel. De in het nauw gedreven meesters straften zo streng, dat Faesch moest verbieden voortaan lijfstraffen op de plantages toe te dienen. Wie een slaaf had, die een pak slaag verdiende, moest de man binnen Fort Amsterdam brengen en dan zou de overheid na onderzoek voor straf zorgen.

Veel slaven probeerden te vluchten. Dit kon op twee manieren gebeuren. Sommigen wisten zich jaren schuil te houden in de mondi, leefden in grotten en kwamen door roof aan de kost. Anderen zagen kans van het eiland af te komen en Coro te bereiken. Tot 1751 zonden de Spaanse autoriteiten aan de kust daarheen gevluchte slaven gewoonlijk terug. In 1751 en '52 bepaalde de koning van Spanje, dat slaven niet uit de Spaanse koloniën mochten worden teruggezonden, als zij katholiek waren of werden. Zij werden dan als vrijen beschouwd. Een slaaf, die de kust haalde, liet zich dus zo gauw hij kon dopen.

Het is frappant hoe snel zulke berichten in een tijd, toen de moderne communicatiemiddelen niet bestonden, hier onder de slaven bekend werden. Weldra nam het vluchten zo toe, dat er op Curaçao een tekort aan werkkrachten dreigde te ontstaan. De opstand van 1750 en de zware straffen, die de leiders hadden opgelopen, zullen de drang tot vluchten nog wel hebben versterkt. *Haci wantomba*, letterlijk vertaald: vogelverschrikker spelen, dus: voor de mal houden, werd voor dit weglopen de geijkte term in het Papiament.¹⁾ Nimmer is het aantal ontvluchtingen zo groot geweest als in de jaren 1752-'54. In het zuiden van de stad Coro, de zogenaamde Rancho, vormde zich een aparte wijk, die de Barrio de Guinee heette en waar alle van Curaçao gevluchte slaven bij elkaar woonden. Uit de annalen blijkt, dat ook dit voornamelijk Minase slaven waren. Toen tientallen jaren later onder de nog te noemen Chirino in Coro een slavenopstand uitbrak, waren ook deze Minase slaven van Curaçao daarbij betrokken. De meesten zijn toen omgekomen.

Bij vijf slaven van Jan Hendrik Brugman, die in 1753 de benen namen, waren ook een Tula en een Bastiaan.²⁾ Het is natuurlijk niet bekend, of dit dezelfde personen zijn als de leiders van de opstand 42 jaren later, al is het mogelijk en al is het frappant hier dezelfde namen in dezelfde combinatie te ontmoeten. Waarschijnlijk achten wij het evenwel niet. In de eerste plaats zouden zij, aangenomen dat zij bij zo'n vlucht toch op zijn minst 15 jaar oud zullen zijn geweest, in 1795 een leeftijd hebben gehad die het onwaarschijnlijk maakt dat zij de leiding hadden. Maar bovendien keerden slaven, aan wie het gelukte naar Venezuela te ontkomen, natuurlijk niet terug, en missies die er wel op uit werden gezonden om te bewerken weggelopen slaven terug te krijgen, bereikten bij de Spaanse autoriteiten niets.

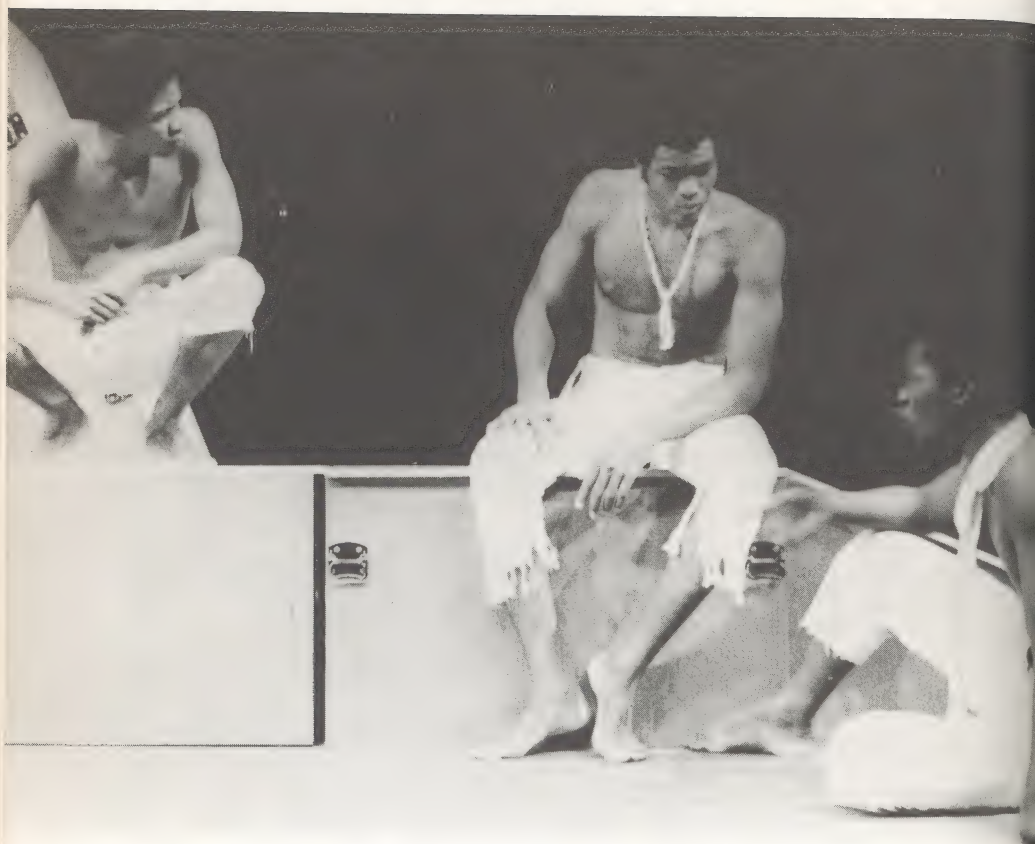
In 1756 brak de Zevenjarige Oorlog uit. Ook weer een Europese oorlog. Kapers maakten het de Curaçaose scheepvaart ook nu weer lastig, omdat in strijd met het scheepvaartverdrag van 1674 tussen Engeland en Nederland, Engelse schepen de onder Nederlandse vlag varende Curaçaose en Nederlandse schepen confiskeerden. Alleen de assuradeurs verdienden geld, want de zee-premie bedroeg 17%.

Pas het uitbreken van de Noordamerikaanse onafhankelijkheidsoorlog in 1776 bracht economische verbetering voor ons eiland, doordat Amerikaanse, Engelse en Spaanse kapers hier kwamen kopen. Ook werd Curaçao het depôt van kust-produkten voor doorvoer naar Europa en magazijn van Europese waren, bestemd voor de kust. In deze jaren konden de pakhuizen de goederen niet bergen en soms lag de suiker bij hopen op een galerij of op een bleek. De North American and West-Indian Gazetteer schreef in 1778, dat het eiland te dor was om zijn bewoners een dag lang in het leven te houden, maar dat het leven er beter was dan waar ook in West-Indië. Het gebeurde, dat meer dan honderd schepen op één dag van Curaçao uitvoeren naar de kust.

Tussen 1766 en 1783 bereikte Curaçao het hoogtepunt van zijn

¹⁾ W.C. de la Try Ellis, Lux 1946, blz. 33.

²⁾ Pater W.M. Brada, in La Union van 18 augustus 1971.

Tula, Carpata en Wacao overleggen op Santa Cruz wat zij verder zullen gaan doen. Van links naar rechts: Pedro Wacao, Tula, Carpata.

tweede welvaartsperiode. Was de eerste het gevolg geweest van de slavenhandel en alles wat daarmede gepaard ging, deze tweede werd al evenzeer *bepaald* door factoren van buiten, nl. de politieke toestanden in Europa (het afnemen van de kaapvaart) en in Noord-Amerika (de vrijheidsoorlog) en *bereikt* met de handel in produkten van andere landen.

Oorlog en vrede elders bepaalden het lot van Curaçao. De vrede van Versailles, die in 1783 de Noordamerikaanse vrijheidsoorlog besloot, werd in 1784 gevolgd door de vrede van Parijs: het einde van de Vierde Engelse Oorlog. Dit maakte abrupt een einde aan de welvaart van Curaçao.

Directeur was sinds 1782 Johannes de Veer, geboren in Amsterdam en in 1762 uitgekomen als boekhouder bij het garnizoen. Hij was secretaris geworden van de Kleine Raad, later van de Grote Raad, en tenslotte directeur. Hij is evenwel altijd meer boekhouder gebleven dan dat hij bestuurder was; bovendien was hij ziekelijk en als gevolg van dit alles geen krachtige figuur.

Toen de zaken minder goed gingen, ontstond er misnoegen bij een groep van de burgers, die, zoals dit meestal gaat, in de directeur en de Raad de oorzaak van alle narigheid zagen. Men kan zich amper voorstellen tot welke wantoestanden dit heeft geleid. Door list en dreigement wist een groep der burgerij — blanken dus — het zover te brengen, dat zij praktisch het bestuur — ook blanken — zo in zijn taak wisten dwars te zitten, dat er in werkelijkheid geen regering meer was en dus ook geen justitie en politie. Temeer daar de toestanden van de Westindische Compagnie in het algemeen, ook in Demerary en Essequibo, zeer ongunstig waren, wendden, wat in deze vorm niet eerder was voorgekomen, in 1788 de Staten-Generaal en niet de Heren Tien zich tot Prins Willem V, gouverneur-generaal van de Westindische Compagnie, teneinde een commissie van onderzoek naar hier te zenden. Willem V wees daartoe aan jhr. Willem August Sirtama thoe Grovestins, gedeputeerde van Friesland bij de Staten-Generaal, en mr. Willem Cornelis Boey, schepen van Haarlem, als commissarissen, en mr. Rochus van Suchtelen als secretaris. Dit drietal verbleef van september tot december 1789 op Curaçao en bracht twee jaar later rapport uit. Dit rapport-Grovestins en Boey, zoals het wordt genoemd, is voor ons hier slechts in zoverre van belang, dat het een dikwijls goed gedocumenteerde schildering geeft van het leven en de toestanden op ons eiland aan de vooravond van de slavenopstand van 1795: belastingen werden niet geïnd, crimineel gedaagden, die niet verschenen, werden ook niet aangehouden; wie een proces verloor, tekende revisie aan en kon er dan van verzekerd zijn dat de zaak hangende zou blijven; resolutiën, die tegen de zin van invloedrijke personen waren, werden ingetrokken of niet uitgevoerd; de raadsnotulen werden onvoldoende bijgehouden; ontevreden verschaften zich eenvoudigweg toegang tot de raadsvergaderingen; op de plantages werd een handje gelicht met de voorschriften op de behandeling van de slaven; plantagehouders hielden zich niet aan de vastgestelde werkuren, lieten zelfs op zondag arbeid verrichten en in plaats van de wettelijk vastgestelde rantsoenen uit te keren (voedsel en kleding), lieten zij de slaven vrij om door elders te werken

zelf wat te verdienen, zodat zij voedsel en kleding zelf konden kopen in ... de winkels die in handen waren van hun meesters: in deze winkels werden veel hogere prijzen gevraagd dan in de stad, maar bij afwezigheid van vervoer konden de slaven daar niet naar toe. Gedwongen winkelnering is tot lang na de opheffing van de slavernij sociaal een kruis gebleven voor de plattelandsbevolking van Curaçao. Stonden de slaven op deze manier bij hun meester in het krijt, dan onthield deze hun een deel van hun ... voedsel om ze op die manier hun schulden af te laten betalen.

In St. Domingue, nu Haïti maar toen een Franse kolonie, waren 16 kleurlingen op 1 blanke. Er gold de Code Noir van Lodewijk XIV uit 1685, een slavenreglement, dat, de tijd in aanmerking genomen, human moet worden genoemd. Maar ook daar negeerden de planters de voorschriften; klachten hierover bereikten Frankrijk, waar in 1788 werd opgericht de Société des amis des noirs met mensen als de Hertog de la Rochefoucauld, Brissot en La Fayette als leden. Aan de Verklaring van de Rechten van de Mens van 1789, welke de rechten van de slaven als gelijkwaardige mensen impliceerde, moest in 1790 onder pressie van de planters van St. Domingue een nadere officiële uitleg worden toegevoegd, waardoor de slavernij kon worden gehandhaafd. Onder leiding van de voedoe priester Boukman kwamen in 1791 de slaven in het noorden van St. Domingue in opstand en in 1793 zag Frankrijk zich genoopt de afschaffing van de slavernij af te kondigen. Dit bleef op Curaçao niet onbekend, want de bemanning van de talrijke Franse kapers die Curaçao aandeden, passagierden aan de wal. Evenals op de Franse eilanden greep de geest der Verlichting de vrijen, die groep gekleurden die als tweede-rangs ingezetenen niet werkelijk vrij waren, het eerst aan. De vrijen vonden een luisterend oor bij de slaven, die onder de leuze „vrijheid, gelijkheid en broederschap” ook hun vrijheid verwachtten. In het revolutiejaar 1789 en nog wel, terwijl de enquêtecommissie-Grovestins en Boey hier werkte, werden door Fransgezinden vrijheidsliedjes op straat gezongen. Er liepen mensen door Willemstad met linten om hun hoed, waarop vrijheidsleuzen stonden. Op aanwijzing van de enquêteurs werd dit verboden. Maar het zaad van de revolutie was in vruchtbare bodem gevallen — overigens niet vruchtbaarder dan op de Franse en Engelse eilanden —, zodat in 1790 scherpe maatregelen tegen de vrije kleurlingen moesten worden genomen. In deze jaren nam het vluchten van slaven weer toe. Dit maal minder naar Venezuela, omdat de Spaanse autoriteiten, in tegenstelling met wat zij voordien hadden gedaan, weggelopen slaven die de kust haalden, niet meer als vrijen beschouwden. Nu breekt de tijd aan dat, meer nog dan vroeger, slaven zich schuil gaan houden in de mondi van Banda Abao, waar zij vanzelfsprekend alleen door diefstal in leven konden blijven.

In de tweede helft van de achttiende eeuw ontstond in de Noordelijke Nederlanden een democratisch gerichte partij, de Patriottische beweging, die zich, los van de stadhouder, keerde tegen de macht der regenten. De strijd tussen deze Patriotten en de Prinsgezinden, zoals de aanhangers van de stadhouder werden genoemd, vond, zo-

De bomba, die niet meedoet aan de opstand, komt aan de vrouw van Van Uytrecht, Shon Clarita, zeggen dat Tula 's nachts niet in zijn hut was.

als wij hebben gezien, weerklank op Curaçao. Toen nu begin 1795 Franse revolutielegers sinds 1793 ook met de Republiek der Verenigde Nederlanden in oorlog, de Noordelijke Nederlanden binnentrokken, vluchtte stadhouder prins Willem V naar Engeland. Hier aangekomen moest hij op wens van de Engelse regering in februari 1795 de dusgenaamde Brieven van Kew tekenen, waarbij onder meer aan de directeur van Curaçao gelast werd de kolonie onder Engelse bescherming te stellen teneinde verovering door Fransen te voorkomen.

In Nederland zelf grepen met de komst der Fransen de Patriotten naar de macht. Dit was het begin van de Bataafse Republiek, een satellietstaat van Frankrijk. De ondergeschikte positie van Nederland ten opzichte van Frankrijk kwam tot uiting in het Haags Verdrag, gesloten 16 mei 1795, waarbij Nederland als tegenprestatie voor de omverwerping van het stadhouderlijke bewind door de Fransen, een reeks concessies aan Frankrijk moest doen en een of- en defensief verbond met dit land sluiten.

De lastgeving van Willem V, vervat in de Brieven van Kew, werd op Curaçao ontvangen, maar tegelijkertijd waaiden hier geruchten over, volgens welke deze lastgeving door het nieuwe bewind in Nederland te niet zou zijn gedaan. Het heeft meer dan een jaar geduurd eer de officiële gegevens van het Haags Verdrag op Curaçao bekend werden; dat was lang na de slavenopstand van 1795.

In genoemd jaar verkeerde men hier dus in het onzekere of men nu naar de orders van de een of van de ander moest luisteren. Of men Engelse dan wel Franse oorlogsschepen binnen de haven zou krijgen en wat er dan zou gebeuren. Een belangrijke vraag, want als gevolg van de revolutie in Frankrijk was Saint Domingue zonder textielgoederen komen te zitten, zodat er in 1790 een levendige handel in dit produkt ontstond van Curaçao naar Saint Domingue. Dit handelsverkeer bracht schepelingen van Saint Domingue op ons eiland en die vertelden in en na 1793 van de opheffing van de slavernij in die kolonie. Deze opheffing is van tijdelijke aard geweest.

Heel dikwijls waren het zelfs ex-slaven, die op deze schepen dienden en van de gelegenheid dat zij vrijverklaard waren, gebruik maakten iets van de wereld te zien. Veel van zulke varengasten bleven als vrije negers op ons eiland hangen en verspreidden hun ideeën onder de slaven. Wij zullen zien, dat er bij de opstand van 1795 ook enige Frans sprekenden waren.

Omdat Frankrijk de slavernij had afgeschaft en Nederland een satellietstaat van Frankrijk was, zo redeneerden deze Franse negers, bestond eigenlijk ook op Curaçao geen slavernij meer. Het verhaal begon de ronde te doen en zoals het met dit soort verhalen gaat, steeds wist men meer details te vertellen, zo bijvoorbeeld dat de Prinsgezinde gouverneur De Veer — met de Bataafse Republiek veranderde de titel van directeur in die van gouverneur — de opdracht de slaven vrij te verklaren eenvoudig geheim hield. De ex-slaven van Saint Domingue deden het voorkomen, alsof hun generaal André Rigaud, die ginds de slaven geholpen had, op Curaçao een opstand zou komen ondersteunen. Op deze wijze werd het steeds onrustiger. De blanken waren verdeeld in twee partijen, de Prinsgezinden en

Patriotten, en de kleurlingen en slaven werden woelziek door de geruchten over de zogenaamd geheim gehouden vrijverklaring. Botsingen tussen burgers en militairen kwamen weer op straat voor, hetzelfde liedje als 45 jaar eerder. Op 4 augustus 1795 vaardigde de Raad een verbod uit: vrijlieden en negers mochten niet langer met een stok of knuppel op straat komen, militairen beneden de rang van officier mochten buiten dienstdtijd geen wapens meer dragen, matrozen, behalve die van het stationsschip, moesten voor 9 uur 's avonds binnen zijn, alle kroegen en danshuizen werden om 9 uur 's avonds gesloten.

Enkele dagen later kwam het op de plantage Santa Catarina van Isaac Gouverneur tot een rel, waarbij de slaven zeiden „de blanken aan stukken te zullen snijden, zoals zij ook in Saint Domingue hadden gedaan.” De kwestie kwam in de Raad, maar evenmin als men in 1750 veel aandacht had geschonken aan de moord op Aruba, beschouwden de raadsleden het toch vrij heftige opstootje als een teken aan de wand. Integendeel, de vroede vaderen noemden het „een Curaçaose geschiedenis die niet veel om het lijf heeft,” zoals de notulen zeggen. Wel werden enkele aanvullende maatregelen getroffen: vrije negers, die na negenen op straat waren, moesten een brandende lanthaarn dragen en slaven bovendien een schriftelijke permissie van hun meester.

Nog geen veertien dagen later barstte de bom.

De vrijheidsstrijd ontbrandt

In 1795 telde Curaçao ongeveer 20.000 inwoners. Over de samenstelling van de bevolking en haar verspreiding over het eiland zijn wij goed ingelicht, want zes jaar eerder had de enquêtecommissie-Grovestins en Boey hierover cijfers verzameld. Sindsdien was de bevolking door de ongunst der tijden zeker niet toegenomen. Vermoedelijk waren er wel wat meer vrijen en wat minder slaven, zonder dat dit evenwel de verhouding in belangrijke mate kan hebben beïnvloed.

Het aantal blanken bedroeg plusminus 4000; hiervan waren 1500 joden, verhoudingsgewijs minder dus dan een halve eeuw eerder. Verder waren er iets minder dan 3000 vrijlieden en een kleine 13000 slaven.

In de stad en omgeving, dus het gebied tussen Vianen en het begin van de Rodeweg, woonden 3500 blanken, 2600 vrijlieden (nagenoeg allemaal dus) en 5400 slaven, tezamen 12.000 mensen. In de ommuurde sector van Punda, de vierhoek tussen de Bredestraat-Columbusstraat-Waagat-St.-Annabaai, stonden 262 huizen; hier woonden 4700 mensen, zeer veel dus, 18 per huis of erf, waarbij wij aantekenen dat de slaven natuurlijk over minimale ruimte beschikten. In 1795 was deze vierhoek de eigenlijke Willemstad.

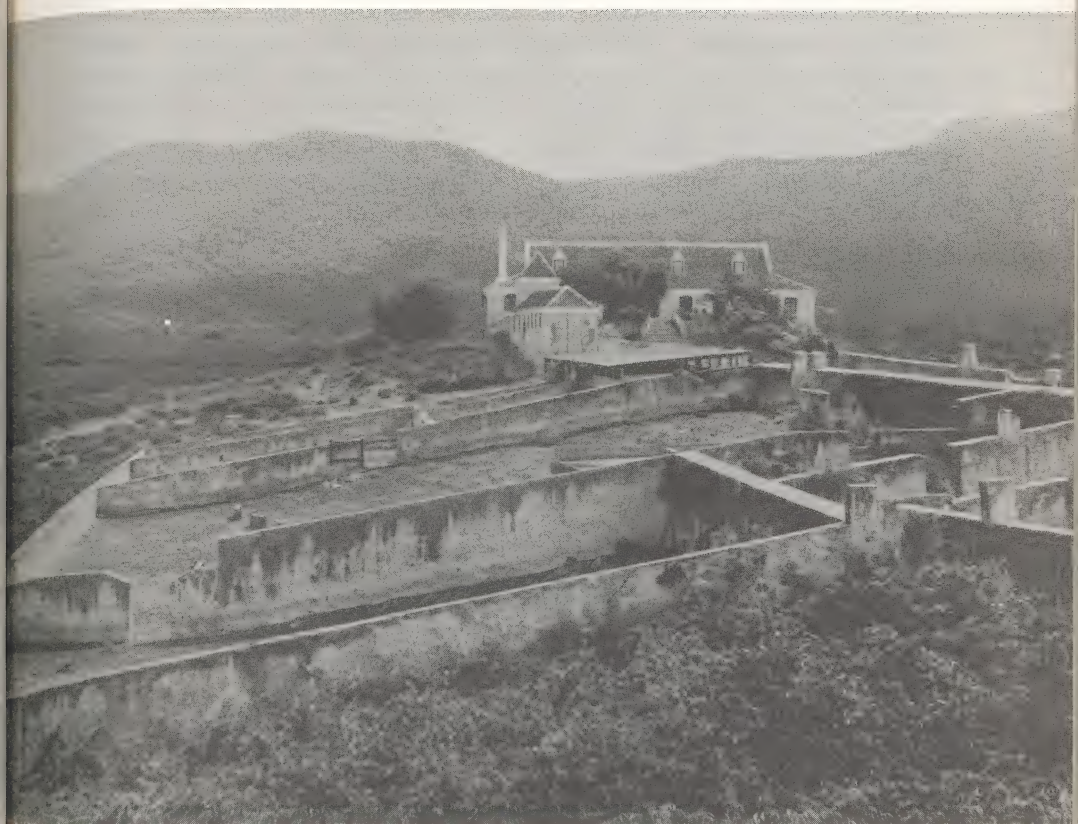
Buiten, in de „districten”, woonden goed 8000 personen: 540 blanken, 160 vrijen en 7300 slaven.

Naar groepen kan men zeggen, dat de kooplieden in de stad, in Punda, woonden. De voorname familiën verbleven doorgaans op de plantages. De ambtenaren in of achter Fort Amsterdam. Verspreid over Punda en Otrobanda woonde het gewone volk, en verder varensgezellen, vrije negers en mulatten.

Op 16 mei 1795 werd op het eiland bekend, dat er vrede was gesloten tussen Engeland en Nederland en dat prins Willem V op 18 januari daarvoor naar Engeland was gevlucht. Bij de blanken leidde dit tot cabalen, waarbij de Curaçaose Patriotten, geholpen door de vele Fransen hier, hun partij aan het hoofd der zaken wilden zien te krijgen. De geruchten, beschreven in het vorige hoofdstuk, begonnen de ronde te doen.

Maar op Curaçao, gelegen op een internationaal kruispunt, hoorde men meer.

De Verenigde Staten en de Franse revolutie zijn beide uit dezelfde gedachte geboren. Toen de Noordamerikaanse koloniën de banden met Engeland verbraken, had dit gevolgen in Zuid-Amerika, waar onder meer in Venezuela de kritiek op het Spaanse regime de kop opstak. Weldra kwamen daar de berichten bij over wat in Frankrijk gebeurde. De nieuwe gedachten vonden gerede ingang bij creolen, hier geboren blanken, in dit geval van lagere stand, en kleurlingen. In 1795 brak onder de zambo José Leonardo Chirino in Coro een slavenopstand uit. Chirino verklaarde de slaven te willen bevrijden,

Het landhuis Knip.

zoals de Fransen dit hadden gedaan. Met medewerking van de creolen, die hun sympathie voor de gedachten van de Verlichting snel ter zijde stelden toen zij de consequenties zagen, kon de opstand worden onderdrukt. De voornaamste opstandelingen werden op afschuwelijke wijze terechtgesteld; Chirino zelf gevierendeeld.

Wat in Coro gebeurde bleef op Curaçao niet onbekend. Volgens een plaatselijke overlevering zou iemand uit Coro ons eiland hebben bezocht en een slaaf bij zich hebben gehad. Wat hiervan zij, weten wij niet, maar tussen Coro en Curaçao bestond een levendig scheepvaartverkeer, zodat het bericht van de opstand op vele manieren naar ons eiland kan zijn gekomen.

Wat in Saint Domingue en in Coro gebeurde vormde de aanleiding tot het uitbreken van de opstand in West-Curaçao, waarvan wij de oorzaken al eerder hebben beschreven (blz. 62 en 66).

Eigenaar van de plantage Knip was in 1795 de 65-jarige Caspar Lodewijk van Uytrecht. De Van Uytrechts vormden een van de oudste blanke geslachten van het eiland. De eerste Van Uytrecht, Gerrit, is al een goede vijftig jaar na de inbezitneming van Curaçao door de Nederlanders als militair naar ons eiland gekomen. Zijn kinderen hadden goed geboerd en Caspar Lodewijk, een kleinzoon van deze Gerrit, was een vermogend planter geworden.

Omdat zijn slaven schulden hadden bij zijn winkel (blz. 62), hield Van Uytrecht begin augustus een deel van hun rantsoen in. Het was zeker niet de eerste keer, dat zo iets gebeurde. Ook is het niet zo, dat Van Uytrecht een hardvochtig mens was en de enige die op deze wijze misbruik maakte van zijn positie, want hetzelfde gebeurde herhaaldelijk op alle plantages. Met het nieuws van Saint Domingue en Coro vers in hun oren, en Franse makkers in hun hutten, was het evenwel de vonk die het kruit deed ontploffen.

Toen op 17 augustus 1795 's morgens vroeg op Knip het sein gegeven werd, dat de slaven aan het werk zouden gaan, weigerden 40 à 50 man, met Tula aan het hoofd, zulks te doen, een kleine minderheid van de honderden slaven, die op Knip thuis hoorden.

Maar deze weigering van enkele tientallen liep uit op de slavenopstand van 1795, welke, zoals wij zullen zien, een geheel ander karakter had dan die van de „lastige” boessalen in 1750. Men hóórt trouwens niet meer van boessalen. Het laatste slavenschip was 17 jaar eerder binnengelopen. Pas aangekomenen waren er niet meer. Bovendien waren de slaventransporten na 1713 kleiner en kleiner geworden en de verkoop naar buiten verminderd, zodat de achterblijvenden meer en meer een homogene groep waren gaan vormen. Van het oorspronkelijke individuele stamverband was misschien alleen bij de oudsten een flauwe notie bewaard gebleven. Evenmin als boessalen komt de term Minase slaven nog voor.

Tula noemde zich naar de vrijheidsheld van Saint Domingue, de mulattengeneraal André Rigaud. Een ander, iemand die alleen Frans sprak en dus wel een slaaf of ex-slaaf van Saint Domingue zal zijn geweest, noemde zich naar een andere vrijheidsheld van zijn land, Toussaint Louverture.

Hier school een ideaal achter. Wat op Knip gebeurde, was geen simpele opstand, maar het begin van een vrijheidsstrijd van het onderdrukte deel van de bevolking. De betiteling „opstandelingen” zou, zij het twee eeuwen later, dezelfde betekenis krijgen als die van *los Insurgentes* in de vrijheidsoorlog van Venezuela, of als men wil, de *Geuzen* van Nederland.

Van Uytrecht vroeg waarom zijn mensen weigerden. Maar ofschoon hij zijn vraag twee keer herhaalde, gaven de slaven geen motief op. Hij roept niet de hulp in van de op Knip gestationeerde militairen, maar verwijst hen naar de directeur. Hieruit blijkt, dat de slaven bij geschilpunten bij de directeur gehoor konden krijgen, een bijzonder frappant feit in verband met de rechtspositie van de slaven.

Directeur was de 57-jarige Johannes de Veer, die wij al eerder hebben ontmoet en van wie wij ons herinneren, dat hij niet de man was om aan moeilijkheden het hoofd te bieden.

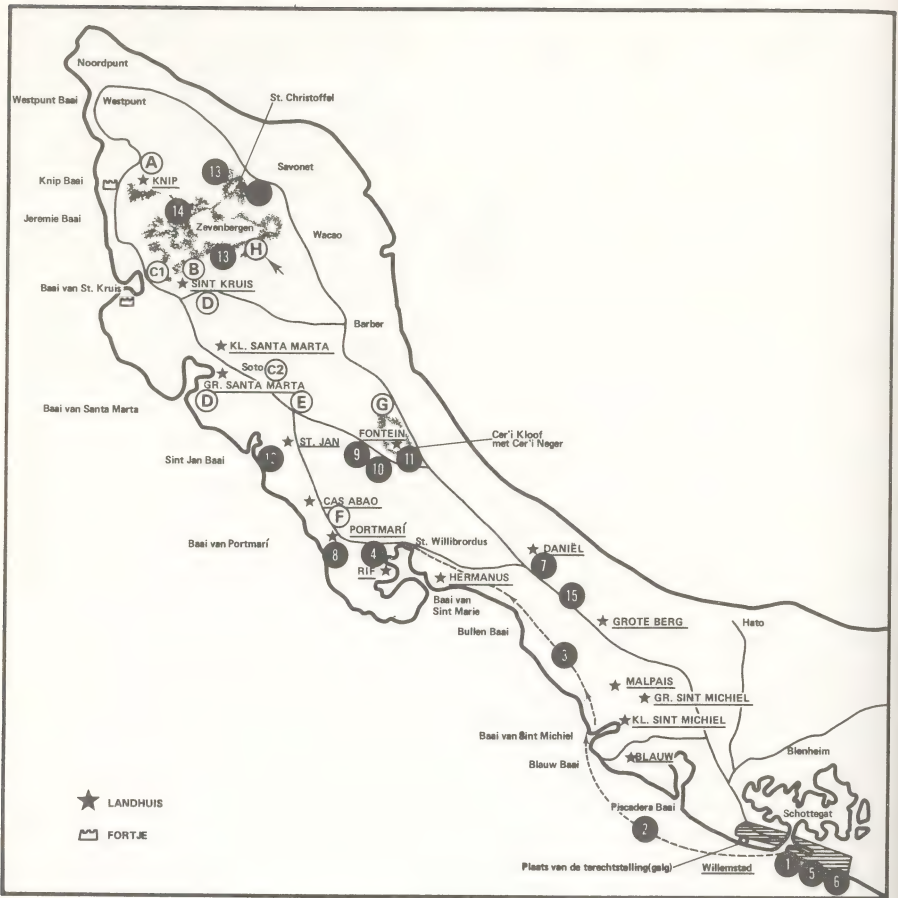
Tula trad op als leider van de weigerende slaven. Ds. Gerard B. Bosch, die in 1816 op Curaçao arriveerde en dus nog gemakkelijk mensen heeft kunnen spreken die Tula hebben gekend, zegt dat hij fors van postuur was en een goed spreker. Door zijn makkers werd Tula kapitein genoemd en als hun leider erkend. Al direct bij het uitbreken van de opstand bleek nochtans, dat de meerderheid van de slaven van Knip niet met Tula meeging.

Tula met de zijnen verliet Knip, maar ging niet, zoals Van Uytrecht had geadviseerd, naar de stad. Zij trokken weg in de richting van St. Kruis, of zoals wij nu meestal zeggen, Santa Cruz.

Alvorens te vertrekken, lieten zij de slaven vrij die voor straf zaten opgesloten. Omdat het geven van slaag aan de slaven in de loop der jaren steeds meer aan banden was gelegd, waren er op elke plantage aparte slavengevangnissen, houten loodsen, waarin hokken voor slaven, die daarin aan hand of voet of beide werden vastgeketend, als zij een straf uitzaten. In de praktijk kwam slaag zeer beslist nog wel voor en ook in hevige mate. Tula liet de opgesloten slaven dus vrij en vertrok.

Van Uytrecht oordeelde het verstandiger zelf ook naar de stad te gaan en te melden wat er gebeurd was. De ongehoorzame slaven hebben hem hierin niet belemmerd. Op weg naar Willemstad waar schuwde Van Uytrecht de eigenaren van de plantages waar hij langs kwam. Ook die zagen de situatie somber in en velen maakten eveneens aanstalten om naar hun stadshuizen te gaan.

Tijdens de voorbereidingen, welke zoals later bleek twee weken hadden genomen, tot de opstand had Tula contact gehad met zekere Bastiaan, bijgenaamd Carpata, een slaaf van de luitenant-ter-zee Albert Kikkert — die in 1816 gouverneur-generaal van Curaçao, Aruba en Bonaire zou worden — en met de slaven van de plantage Sint Kruis van Jan Ellis. Langs Lagún gingen de slaven dus naar laatst genoemde plantage. Op de plantages waar zij langs kwamen, werden de slavengevangnissen opengebroken. In totaal werden 22 slaven in vrijheid gesteld. Dezen sloten zich natuurlijk aan bij de op-

WESTELIJK CURAÇAO, PLAATSELIJK BEKEND ALS BANDA ABAO

Het zou verwarring stichten, indien de routes van de slaven en die van de garnizoenstroepen op eenzelfde kaart zouden worden getekend, gesteld al dat men overal deze routes nauwkeurig zou kunnen reconstrueren. Met name voor degenen, die het eiland niet kennen, leek onderstaande overzichtskaart evenwel gewenst. De bewegingen van de slaven zijn met **LETTERS** aangegeven, die van de troepen met **CIJFERS**.

- A** Begin van de opstand maandag 17 augustus 1795 op de plantage Knip. Hier worden opgesloten slaven bevrijd en wat geweren gestolen.
- B** Op Sint Kruis verenigt Tula zich met Bastiaan Carpata. De slaven drinken hier aw'i juramento.
- C-1** Louis Mercier veroverd op zijn terugweg naar Knip eerst het fortje bij Sint Kruis, vervolgens dat bij Knip. Verder werft hij aanhangers op Knip en andere plantages, als hij van Knip in oostelijke richting naar Fontein trekt.

- C-2 Nog steeds op weg naar Fontein brandt Mercier schuren en magazijnen af. Pedro Wacao neemt Sabel op klein Santa Marta gevangen en pleegt gruweldaden op de man, die later op Fontein wordt doodgeschoten.
- D In de mondi (niet in cultuur gebracht terrein) verscholen slaven sluiten zich aan bij de opstandelingen.
- E De slaven laten Van Uytrecht en andere plantage-eigenaars zonder molest naar de stad trekken.
- F Tula bezet met ongeveer tweeduizend man Portomari. Zij slaan luitenant Plegher terug op 19 augustus 1795. Ook spreken zij hier met pater Schinck, doch zij gaan niet in op zijn voorstel van algemeen pardon. Zij willen vrijheid. Zij behandelen de priester met égards. Op 20 augustus spreekt Tula met kapitein Van Westerholt, doch weigert terug te gaan naar zijn plantage. Van Westerholt gaat dan tot de aanval over en Tula en de zijnen worden uit elkaar geslagen en verdwijnen in de mondi.
- G Tula bezet Cer'i Neger, ontmoet Mercier bij Fontein en maakt zich gereed voor de verdediging (20 en 21 augustus).
- H Tula en de vluchtende slaven trekken zich terug rondom de Sint Christoffel en de plantage Zevenbergen. Zij stelen voedsel, doch moeten zich tenslotte, als gevolg van omsingeling en gedwongen door de honger, overgeven. Op 19 september wordt Tula gevangen genomen door een slaaf van de plantage Knip, waar hij zelf thuis hoorde.
- 1 Op 18 en 19 augustus 1795 vergadert de Raad te Willemstad over de te nemen maatregelen.
 - 2 Luitenant Plegher en 62 man, onder wie luitenant Anthony, gaan op 19 augustus 1795 per schip naar Boca San Michiel.
 - 3 Plegher, Anthony en verdere manschappen marcheren door de mondi van Sint Michiel naar Portomari.
 - 4 Plegher probeert te onderhandelen, gaat over tot de aanval maar wordt door de slaven teruggeslagen en trekt zich terug op Sint Michiel. Luitenant Anthony blijft gewond achter (19 augustus).
 - 5 Na ontvangst van het bericht van Pleghers nederlaag vergadert de Raad nog op 19 augustus. Men besluit kapitein Van Westerholt met infanterie en artillerie naar Banda Abao te zenden. Mariniers en matrozen gaan mede.
 - 6 Eveneens nog op 19 augustus aanvaardt de Raad het aanbod van pater Schinck om met de slaven te gaan praten. Hij machtigt de pater desnoods algemeen pardon aan te bieden, als hij erin slaagt de slaven over te halen naar de plantages terug te keren.
 - 7 Majoor van Starckenborgh legerd zich met een detachement militairen te Daniel en sluit daardoor de rest van het oostelijk deel van Curaçao af. Hij dekt hierdoor tevens Van Westerholt aan de oostflank.
 - 8 Op 20 augustus onderhandelt Van Westerholt met Tula, die evenwel op zijn stuk blijft staan. Van Westerholt valt daarop aan en jaagt de opstandelingen uiteen.
 - 9 Op vrijdag 21 augustus laat Van Westerholt verkenningen uitvoeren, waarbij hij te weten komt, dat de opstandelingen op Fontein zitten. Hij gaat daar eveneens heen, maar vanwege het late uur, maakt hij bij aankomst terstond bivak.
 - 10 Zaterdag de 22e ontvangt Van Westerholt twee veldkanonnen en vijftig manschappen van het Korps Mulatten.

- 11 *Na een tweede onderhoud met Tula op maandag, zonder resultaat, valt Van Westerholt op dinsdag 25 augustus 1795 de Cer'i Neger aan en verslaat de opstandelingen. Zie de detailkaart op blz. 97.*
- 12 *De volgende dag, woensdag 26 augustus, trekt Van Westerholt zich terug op Sint Jan in afwachting van schepen, die vee en maïs moesten afvoeren ten-einde op deze manier het voedsel aan de slaven te ontnemen. De schepen komen niet.*
- 13 *Omdat afvoer van vee en voedsel op schepen niet mogelijk blijkt, brandt Van Westerholt de magazijnen af en gaat, mede op advies van de plantage-eigenaren zelf, over tot vergiftiging van de putten. Hij doorzoekt de omgeving van de Sint Christoffel, Zevenbergen, en komt nogmaals met de slaven in contact. Derde onderhandeling van Van Westerholt met Tula op zondag 30 augustus. De slaven blijven weigeren terug te gaan naar de plantages. Maandag 31 augustus begint de campagne, die een week duurde. Zondag 6 september begonnen de slaven zich in groten getale over te geven. Er werden vrijpassen gegeven aan degenen, die beloofden naar hun plantages terug te zullen gaan. Slaven, die hun wapenen niet afgaven, werden ter plaatse berecht.
Op 9 september, jacht op Tula, Carpata en Mercier.
14 september, de meeste slaven zijn terug op hun plantages.*
- 14 *Van Westerholt trekt terug naar Willemstad en laat luitenant Hagenberg met dertig man in het bivak achter.*
- 15 *Op 19 september, onderweg, nog voordat Van Westerholt de stad heeft bereikt, wordt Tula, gevangen door een slaaf van Van Uytrecht, uitgeleverd en gevangelijk meegevoerd naar de stad.
De rust op Banda Abao is hersteld.*

trekkende massa, die nu al wel een zeventig man sterk was. Verdere baldadigheden werden tot dusverre niet uitgehaald. Nergens werden moeilijkheden in de weg gelegd aan blanken, die naar de stad vertrokken.

Sint Kruis, waar zij tenslotte aankwamen, was in die tijd een suikerplantage, waar ook rum werd gestookt. Tot aan de dag van vandaag kan men er de romp van de forse suikermolen zien staan, de enige die op ons eiland bewaard is gebleven.

Bastiaan was, zoals gezegd, een slaaf van Kikkert, een marine-officier. Hij heeft daar blijkbaar zijn ogen goed de kost gegeven. Bij Kikkert kwamen vermoedelijk ook andere officieren aan huis. Bastiaan heeft daar profijt van getrokken. Hij deed zijn karwei op St. Kruis beter dan Tula op Knip, want vrijwel alle slaven van de eerstgenoemde plantage sloten zich aan.

Twee vrijnegers op St. Kruis, Jan en Minguel Boelbaai, aldus bleek later bij de verhoren, gaven de slaven *aw'i juramentu*, een drank die bestond uit rum, vermengd met het schraapsel van geitehoorn, een wit poeder en andere ingrediënten. Deze drank maakte dronken en zweeptte de mensen op.

De rol van de vrijnegers is frappant. In de loop van ons verhaal zal blijken, dat vele vrijnegers, niet-slaven dus, gemene zaak maakten met de slaven.

De slaven, die door het gebeurde wel in een woelzieke stemming verkeerden, hadden, behalve het bevrijden van de gevangen slaven, tot nu toe geen buitensporigheden verricht. Dat veranderde na de drinkpartij op Sint Kruis.

De menigte, een deel van de slaven van Knip, alle of nagenoeg alle slaven van Sint Kruis, en de vrijgelaten gevangenen, trok nu verder. Eerst op weg naar de plantage Portomari, waar toen nog een landhuis stond; helaas is het ons niet gelukt bijzonderheden omtrent dit landhuis of zijn eigenaar te achterhalen. Onderweg, dus van Sint Kruis naar Portomari, sloten zich enige slaven aan, die al jarenlang in de mondi van diefstal leefden, weggelopen slaven van de plantages van Banda Abao.

Van Sint Kruis stuurde Tula een van zijn meest capabele volgelingen, een Franse slaaf of ex-slaaf Louis Mercier, thuis behorend op Knip, terug om, nu zij op Sint Kruis bijval hadden gekregen, thans ook te proberen de rest van de slaven van Knip alsook de slaven van andere plantages van West-Curaçao over te halen om mee te doen en zo mogelijk ook aanhang te zoeken op andere plantages. Twee dagen later, woensdag de 19e dus, zou Louis Mercier dan naar de plantage Fontein — in 1795 ook nog met een landhuis — optrekken en zich daar verdekt opstellen bij een bepaalde berg. Van deze berg die een rol gespeeld heeft bij de opstand van 1795, heeft de hoogste top de naam Cer'i Neger gekregen. Louis Mercier bleek inderdaad een capabele figuur, berekend voor zijn taak en iemand die geboren was om leiding te geven. Hij slaagde erin de achtergebleven slaven van Knip te overreden zich bij hem te voegen.

Het landhuis Santa Cruz. Op de achtergrond de Sint Christoffel.

Na de inval van de Fransen onder Jacques Cassard in 1713 bij de baai van Sint Kruis waren er op verschillende strategische punten langs de kust fortjes en schansen opgericht, wat Banda Abao betreft bij Vaersenbaai, Portomari, Sint Kruis en Westpunt. Het fort van St. Kruis was het grootst en telde tien embrasures; bij Knip lag een aarden borstwering aan de bovenbaai, een fortje met zes embrasures in het midden en een kleiner van twee embrasures aan de benedenbaai.

De bewapening en de bemanning van al deze fortjes en posten was sinds 1713 van redelijk tot slecht geweest, maar gezien de internationale situatie welke in het vorige hoofdstuk beschreven is, waren de forten van Sint Kruis en een van Knip — welk is niet meer vast te stellen — in 1795 bemand. Een blanke „ruiter” of sergeant fungeerde op elk ervan als commandant; de bezetting bestond uit mulatten.

Teneinde niet in zijn werkzaamheden te worden gestoord en niet straks in de rug te worden aangevallen, nam Louis Mercier voor hij Sint Kruis verliet allereerst de commandant Van der Grijp van het fort aldaar, samen met zijn mulatten gevangen. Aangekomen op Knip deed hij hetzelfde met Tieleman en de kleine bezetting van de uitkijkpost. Bij deze acties vielen hem enkele geweren en kleine kanonnen in handen.

Wat tot nu toe een kwestie van ongehoorzaamheid, verzet tegen de meester, en ongeregeldeheid was geweest, kreeg door de actie bij de fortjes van Sint Kruis en Knip het karakter van formele opstand, dat wil zeggen, een aantasting van het openbaar gezag. In een later te noemen plakkaat van 24 november 1795 wordt het zich meester maken van „aan de Staat toebehorende forten” dan ook als een van de zwaarste vergrijpen aangemerkt.

Met Tieleman en Van der Grijp als gevangenen bij zich trokken de slaven verder. Op alle plantages waren altijd geweren voorhanden en de plantage-eigenaren lieten er hun slaven steeds vrijelijk mee omgaan. Doordat op Sint Kruis en Knip de wapenkasten werden opengebroken, kwam Mercier aan nog meer geweren. Op deze wijze kon een aantal mensen worden gewapend.

Wij stellen ons thans voor het verloop der gebeurtenissen chronologisch te beschrijven, waarbij wij ons afwisselend op Banda Abao of in Willemstad bevinden.

Willemstad, maandag 17 augustus 1795

In de vroege namiddag van maandag arriveerde Van Uytrecht in Willemstad. Zo snel hij kon, liet hij een briefje afgeven bij De Veer — „in haast”, schreef hij erop — met de mededeling, dat zijn slaven die morgen dienst hadden geweigerd en dat hij niet wist wat zij van plan waren.

De Veer riep daarop nog voor diezelfde middag de Raad bijeen.

De meeste leden woonden in de stad, zodat de korte oproeptermijn, vermoedelijk door een hode aan huis, geen bezwaar vormde. Van Uytrecht werd mede uitgenodigd teneinde mondeling de situatie toe te lichten. Bij de bespreking hiervan kon de Raad de ernst van de situatie niet bevroeden, omdat men niet wist — niet kòn weten — dat de slaven niet, zoals Van Uytrecht zeide, naar de stad kwamen, maar naar Sint Kruis waren gegaan en daar gemene zaak maakten met de slaven van die plantage. De Raad sprak daarom de hoop uit, dat het bij de dienstweigering zou blijven; zo niet, dan zou men maatregelen treffen. Wel werden uit voorzorg de kapiteins van de korpsen van mulatten en vrije negers op de hoogte gesteld. Zij kregen opdracht gedurende de komende avond en nacht nauwkeurig te patrouilleren. Beide kapiteins zegden hun medewerking toe en verklaarden zelfs bereid te zijn ten koste van hun leven de orders van de Raad uit te voeren.

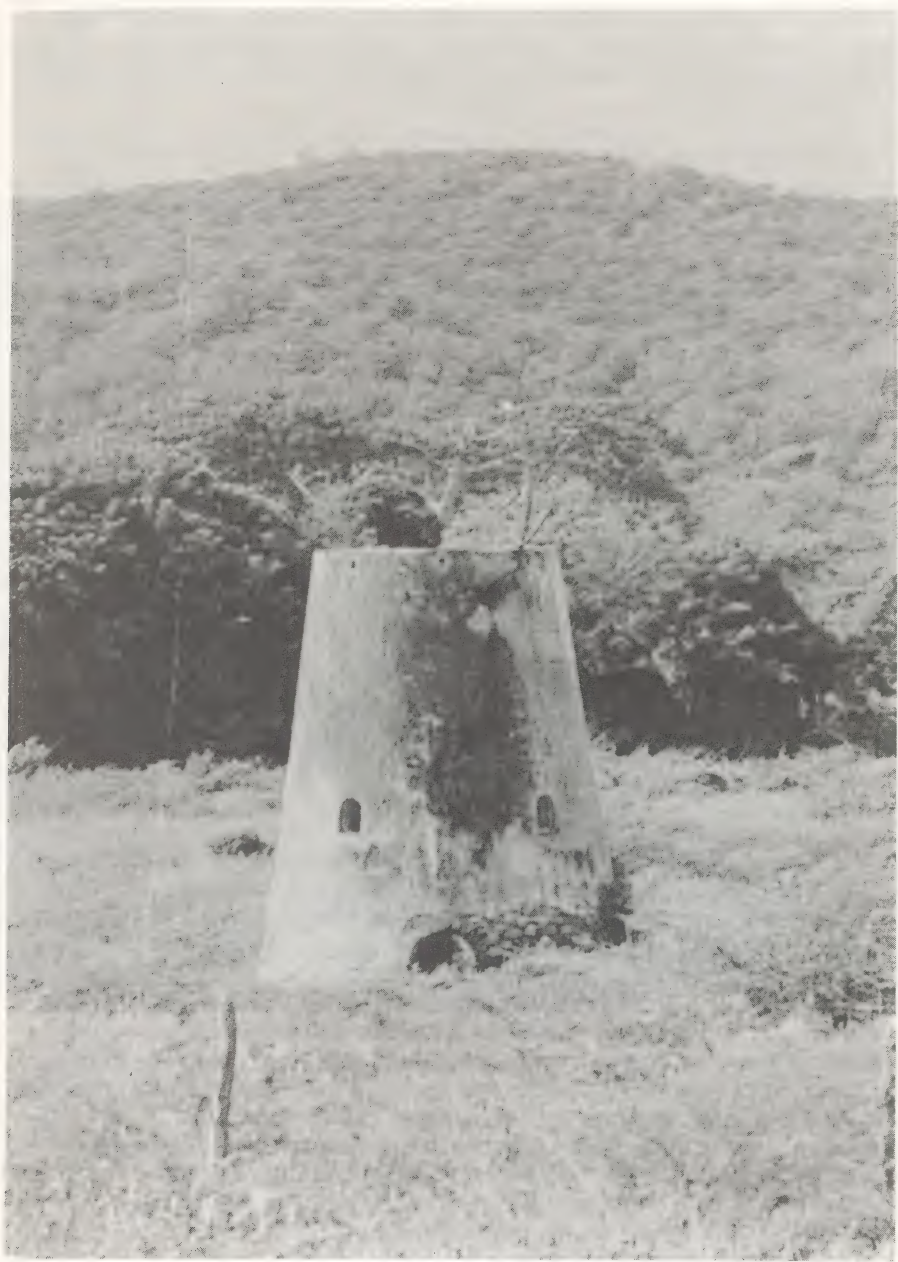
Na de raadsvergadering vertrok De Veer, voorgevend zich niet wel te gevoelen, naar de plantage Blauw, zonder het te weten, het gevaar tegemoet.

's Avonds arriveerde ook Willem van Uytrecht, de 41-jarige zoon van Caspar, in de stad. Hij bracht het laatste nieuws: de slaven waren van Knip naar Sint Kruis gegaan, vanwaar zij, volgens hun zeggen (voor zij Knip verlieten), naar de stad zouden komen om hun klachten aan de directeur voor te leggen. Zij waren, aldus Willem, ongewapend. Willem had dus de plantage verlaten voor Louis Mercier van Sint Kruis op Knip was gearriveerd en tijdens zijn actie aan geveren was gekomen.

Bij afwezigheid van de directeur trad het raadslid Römer als waarnemend voorzitter van de Raad op. Welke Römer dat is geweest, valt niet meer na te gaan; nergens wordt zijn voornaam genoemd. Ook de nog levende familie kon ons in dezen geen antwoord geven.

Het bericht, dat al die slaven samenschoolden op Sint Kruis, wekte Römers argwaan op en hij riep terstond de Raad weer bijeen. Deze tweede vergadering zal dus maandagavond of misschien dinsdagochtend hebben plaats gevonden. Römer deelde hier mede, dat hij de samenschooling der slaven op Sint Kruis verdacht vond en van gevoelen was, dat zij zich daar niet zozeer ophielden om straks gezamenlijk naar de directeur te komen, dan wel dat zij een ander oogmerk hadden en op Sint Kruis op versterking wachtten. Teneinde ongeregelde heden terstond de kop in te kunnen drukken, stelde hij voor 50 man soldaten van het garnizoen en zoveel mensen als men bijeen kon krijgen van de korpsen van mulatten en vrijnegers, naar Banda Abao te sturen.

De Raad had bezwaren. Begrijpelijke bezwaren, want wij hebben er al op gewezen, dat de internationale situatie precair was. Franse en Engelse oorlogsschepen voeren rond in de Kraalzee en men wist niet welke van de twee nu vriend of vijand was. De meerderheid oordeelde het dus onverstandig zoveel manschappen aan het garnizoen te onttrekken. Uiteindelijk werd besloten tot uitzending van 12 man met een sergeant, een korporaal en een tamboer, en voorts 50 man van de eerder genoemde vrijkorpsen, welke onder een eigen sergeant mee zouden gaan. Alles bijeen dus 67 man, onder commando van een

Romp van de oude suikermolen op de plantage Santa Cruz.

officier van het garnizoen, luitenant R. G. Plegher. Volgens zijn instructie moest luitenant Plegher „met zachtzinnigheid het motief der slaven onderzoeken, de leiders gevangen nemen en, zo nodig, geweld met geweld keren.”

Op Banda Abao, maandag 17 augustus

Terwijl in de stad boven genoemde maatregelen werden getroffen, vonden op de plantage Sint Kruis de tonelen plaats, die wij al hebben beschreven: de aankomst van Tula, het drinken van het aw'i juramentu en de bevrijding van de opgesloten slaven. Tula trok naar Fontein en Louis Mercier begon zijn werk op Knip en omgeving.

Op Banda Abao, dinsdag 18 augustus

Aan het hoofd van een grote troep trekt Louis Mercier Tula achterna: enige achtergebleven slaven van Sint Kruis, maar nu nagenoeg alle slaven van Knip en nog anderen, die wegliepen van de omliggende plantages of opdoken uit de mondi. Ongetwijfeld had men zich eerst tegoed gedaan aan rum of aw'i juramentu, want zo rustig als Tula maandag in de richting van Portomari was getrokken, zo onstuimig gedroegen Merciers mensen zich. Gevankelijk werden Van der Grijp, Tieleman en de vrije mulatten van het fort en de uitkijkpost meegevoerd; uit de stukken blijkt evenwel niet dat men hen lastig zou hebben gevallen. Maar wel vergrepen de oprukkende slaven zich aan de eigendommen, waar zij langs kwamen. Maïsschuren en magazijnen werden opengebrokeu en de inhoud gestolen. Een plantage, bewoond door mr. Cornelis Spencer — een advocaat, die enige tijd eerder wegens beledigende schrifturen geschorst was en nu buiten woonde — ging in vlammen op. Spencer heeft niets kunnen redden en moest hals over kop met zijn vijf kinderen en een invalide zuster naar de stad vluchten. Woonhuizen van vrijlieden werden in brand gestoken, meubilair kapot geslagen, het in de tuintjes staande gewas vernield en zelfs werd in enkele regenbakken het drinkwater vergiftigd door er dode geiten in te werpen.

Aangekomen bij Klein Santa Marta troffen zij daar de heer Sabel aan, een huisonderwijzer zoals die in de achttiende eeuw wel vaker op de landhuizen in dienst waren voor het onderricht aan de kinderen, al moet men van de opleiding van deze mensen geen al te hoge dunk koesteren. Volgens het verhaal, zoals ds. Bosch het 25 jaar later hoorde — de documenten vermelden de moord, maar noemen niet alle details — was Sabel al met de overige blanke bewoners van Klein Santa Marta vertrokken, maar wilde hij teruggaan om nog wat van zijn bezittingen op te halen. Men ried hem dit af, maar Sabel zei, dat hij de „negers nooit anders dan als zachtvaardige mensen had gekend en dat hij vertrouwde op de goede verstandhouding, waarin hij met hen had geleefd.” Hij ging dus terug en terwijl hij bezig was zijn zaken te beredderen, waarschuwden drie negerinnen hem, dat er vier oproerige slaven te paard aankwamen. Een oude neger wilde Sabel verbergen, doch deze sprong te paard en wilde er vandoor gaan. Dit is hem noodlottig geworden. Sabel vertrouwde wel op de zachte aard

Cumucu-huisjes achter het landhuis Santa Cruz.

van de negers, maar de opstandigen waren door het dolle heen, haalden hem in en namen hem gevangen. Onder leiding van zekere Pedro Wacao bonden vijf slaven hem aan de staart van een paard, waarna zij hem drie en een half uur lang door het paard lieten voortslepen op hun verdere tocht naar Fontein. De afstand van Klein Santa Marta naar het thans verdwenen landhuis Fontein is nog geen 10 km, zodat Wacao en de zijnen om Sabel te martelen met hem links en rechts rond zijn gereden. De arme man was natuurlijk meer dood dan levend, toen men op Fontein aankwam en hij was er zo zielig aan toe, dat zelfs Louis Mercier medelijden met hem had en opdracht gaf Sabel met een genadeschot uit zijn lijden te verlossen, de eerste dode die bij de opstand viel.

Toen Römer in de raadsvergadering — diezelfde dag of misschien de maandagavond tevoren — dus zeide, dat hij het zaakje niet vertrouwde, had hij gelijk, al kon niemand in de stad dit toen weten. Willem van Uytrecht was van Banda Abao vertrokken vóór dit alles plaats vond en Spencer was nog onderweg.

In de stad, dinsdag 18 augustus

In de loop van dinsdag werden de maatregelen, waartoe de Raad onder voorzitterschap van Römer had besloten, ten uitvoer gelegd. Soldaten en onderofficieren werden aangewezen. Van de vrijkorpsen kwamen evenwel slechts 45 man op, 14 van het korps mulatten, 31 vrije negers, de laatsten onder hun luitenant Marcus Anthony.

Woensdagmorgen zouden zij per boot naar Boca San Michiel gaan en vandaar te voet naar Portomari.

Spencer arriveerde ondertussen en deed zijn verhaal. Ook anderen, die hun landhuizen hadden verlaten, vertelden hoe er op Banda Abao werd huis gehouden. Ofschoon hieruit wel bleek, hoe ernstig de situatie was, heeft men er toch geen aanleiding in gezien terug te komen op het genomen besluit en bijvoorbeeld meer manschappen uitzonden.

Banda Abao, woensdag 19 augustus

Vroeg in de morgen vertrokken dus 62 man per boot naar Boca San Michiel: luitenant Plegher aan het hoofd van de soldaten, met het detachement vrijnegers onder hun eigen luitenant Marcus Anthony. De naam van de aanvoerder der mulatten wordt nergens genoemd.

De reis naar de Boca verliep zonder vermeldenswaardige gebeurtenissen. Van San Michiel marcheerde de troep onverwijd naar Portomari, een mars dwars door de mondi, die uren moet hebben genomen.

Enmaal in de naaste omgeving van Portomari aangekomen, zond Plegher Anthony met 2 soldaten en 10 vrije negers op verkenning uit. Zelf begaf hij zich met de rest van zijn manschappen naar de plaats waar zich de slaven bevonden. In tegenstelling tot wat Willem van Uytrecht had gemeld, bleken de slaven voor het merendeel wel

Het landhuis Portomari is allang verdwenen, maar resten van de muur, het terras, beide overgroeid door struikgewas, zijn nog te zien.

gewapend. Wij hebben al gezien hoe zij aan geweren waren gekomen; het aantal was vermeerderd naarmate men bij het passeren van de landhuizen daar wapens had onttreemd.

Conform zijn instructie probeerde Plegher tot een gesprek te komen. Hiertoe zond hij een van zijn mensen, zekere Thomas Paradis, naar het slavenkamp. Paradis slaagde er niet in de slaven tot rede te brengen; zij wezen elk vergelijk af.

Nadat Paradis met deze boodschap bij Plegher was teruggekeerd, gaf de laatste bevel geweld te gebruiken.

De slaven, wier aantal inmiddels honderden en misschien wel een kleine duizend beliep, wisten niet alleen de aanval af te slaan, maar zij drongen Plegher zelfs terug naar Boca San Michiel.

Anthony verging het ondertussen nog slechter. Met zijn 12 man werd hij overvallen en bij het gevecht, dat ontstond, liep hij drie hoofdwonden op en blessures aan de handen. Alles bleek voor niets, want ook hier was de overmacht te groot, Anthony moest zich overgeven en de slaven hielden hem en zijn twaalf manschappen gevangen op Portomari.

Willemstad, woensdag 19 augustus

Het bericht van Pleghers nederlaag moet de hoofdstad spoedig hebben bereikt, want nog diezelfde dag vergaderde de Raad, nu weer voorgezeten door De Veer. De ontsteltenis was groot. Het was duidelijk, dat de opstand veel ernstiger was dan men aanvankelijk had gedacht. De Veer stelde voor infanterie en artillerie naar Banda Abao te sturen, 60 man onder een kapitein, voorts nog 2 officieren, 5 sergeants en bombardiers en 5 korporaals. Bovendien wilde hij schout bij nacht Francies J. Wierts, de commandant van het stationsschip Medea, vragen mariniers en matrozen mee te zenden, de eerste maal in de geschiedenis van Curaçao, dat de noodzaak werd gevoeld om mariniers en matrozen in te zetten bij de handhaving van de binnenlandse rust.

Aldus gebeurde. De Veer vertrok weer naar Blauw, vanwaar hij pas zaterdagmorgen terugkeerde.

Wierts verklaarde zich bereid en zei, dat hij eigenlijk zelf de vorige dag al voornemens was geweest aan te bieden mariniers ter beschikking te stellen.

Ook anderen boden hun diensten aan:

Bij het garnizoen bevond zich sinds 1792 een officier, M. Baron van Westerholt tot de Leemcule, kapitein van de infanterie. Van Westerholt had zich in de drie jaren, dat hij op ons eiland was, vele vrienden verworven. Hij bood aan het bevel over de uit te zenden troep soldaten op zich te nemen. De Raad aanvaardde dit aanbod gaarne, sprak zijn vertrouwen uit in Van Westerholt en machtigde hem „zodanige démarches te doen, als hij het meest in het belang van het land meende te moeten doen.”

Ook een r.k. priester kwam zijn diensten aanbieden, pater Jacobus Schinck, een 47-jarige Franciscaan, hoofd van de toenmalige katholieke missie op Curaçao, een missie die wij ons heel klein moeten voorstellen, want er werkten behalve Schinck nog slechts twee paters

Trap naar het terras van het vroegere landhuis Portomari

op het eiland.¹⁾ De Franciscanen hadden in 1776 de missie van Curaçao ter hand genomen; het waren echte volkspredikers en zij hadden altijd nauw contact met de gekleurde bevolking. Zij zijn het ook, die het preken in het Papiament tot vaste regel hebben gemaakt. Schinck, geboren in Venlo, was in 1795 al 17 jaar op Curaçao en kende het eiland en zijn mensen dus door en door. Hij deed de Raad het voorstel, dat hij naar de slaven zou gaan, in de verwachting dat zij misschien met hem zouden willen praten. Hij wilde dan vragen wat hun klachten waren en zou voorstellen die aan de regering voor te leggen. Om de kans van slagen te vergroten verzocht hij de Raad hem te machtigen aan de opstandelingen mede te delen, dat als bij onderzoek zou blijken dat de klachten gegrond waren, misstanden uit de weg zouden worden geruimd, en tevens vroeg hij of hij de slaven voor de reeds gepleegde baldadigheden pardon mocht toezeggen, een naar het ons voorkomt nogal eufemistische aanduiding van wat de slaven hadden gedaan: een moord, aantasting van twee landsforten, diefstal van geweren en kanonnen, ongehoorzaamheid en brandstichting.

De Raad, waarin geen enkele katholiek zitting had of zelfs maar zitting mocht hebben, was er zich wel van bewust dat zijn leden, evenals de gehele blanke Curaçaose bevolking, door de slaven als tegenpartij werden beschouwd, maar hij koesterde hoop dat een volksprediker als pater Schinck met de opstandelingen tot een gesprek zou kunnen komen. Hij accepteerde dus het aanbod van de pater.

De berichten, die in de stad binnenkwamen, werden steeds alarmerender. De slaven hadden immers de troepen weerstaan. Het was een formele opstand.

Er zouden zich steeds meer slaven aansluiten bij de opstand. Op de plantage Hermanus zou ook al moedwil zijn bedreven. Twee berichten, die later op waarheid bleken te berusten.

Ook kwam aan het licht, dat de slaven of met de opstand sympathiserende vrijen al contacten bij de stad hadden, zodat de mogelijkheid niet was uitgesloten dat de opstand zich zou uitbreiden tot de slaven in de stad en misschien zelfs Banda Ariba, waar, zoals wij ons herinneren, kort voor het uitbreken van de opstand op Knip ernstige ongeregelheden hadden plaatsgevonden op Santa Catarina, toen de slaven daar bedreigd hadden „de blanken aan stukken te zullen snijden.”

Een interessante noot is het, dat er ook blanken waren die de negers hielpen, want zekere juffrouw Johanna Lesire, die een was-tuintje in het Kwartier had, verleende tot tweemaal toe hulp aan opstandige negers.

Om het overslaan van de opstand naar Banda Ariba te voorkomen besloot de Raad, niettegenstaande de internationale situatie en het

¹⁾ De priester Schinck wordt nu eens pater, dan weer pastoor genoemd. Hij had recht op beide titels: pater was hij als lid van de Orde der Minderbroeders (Franciscanen), pastoor als hoofd van de parochie.

gevaar dat zou ontstaan als de stad van nog meer troepen werd ontbloot, een detachement militairen onder de tijdelijke majoor van het garnizoen Van Starckenborgh op de plantage Daniël te legeren. Heel Banda Abao werd hierdoor als het ware afgegrensd van de rest van het eiland. Tevens zou Van Starckenborgh de troepen onder Van Westerholt in de rug kunnen dekken, als mogelijk de slaven uit de stad of van Banda Ariba ook in opstand zouden komen.

Teneinde, nu zoveel troepen vertrokken, de rust in de stad en op de rest van het eiland te verzekeren, werd besloten dat sterke patrouilles van de Burgerwacht dag en nacht de ronde zouden doen in de stad, langs Pietermaai en zover als er bewoning was, op Otrobanda en ook in de buitendistricten in de richting van Banda Ariba, teneinde bij het geringste teken van onrust op te kunnen treden.

Pater Schinck bij Tula

Weer Banda Abao, woensdag 19 augustus

's Morgens was Plegher met zijn mannen verslagen, later op de dag besloot de Raad tot uitzending van 60 man onder Van Westerholt. Zij zouden per boot naar Boca San Michiel worden gebracht en pater Schinck zou met dezelfde gelegenheid meegaan.

De lezer zal zich met ons afvragen, waarom men naar Boca San Michiel ging, als men, zoals uit het vervolg blijkt, op Portomarí moest zijn. Het ware wel zo praktisch geweest om althans naar Daaibooibaai te varen, als men niet vlak onder het oog van de opstandelingen in de baai van Portomarí zelf aan land wilde gaan. Was de zee te onrustig om het water naar de Kaap St. Marie over te steken?

Tegen half zeven in de avond arriveerde het gezelschap in de Boca. Pater Schinck begaf zich, vergezeld van een trouwe slaaf, terstond op weg naar Portomarí, een afstand van ongeveer 15 km door de mondi. Doordat hier geen rooien zijn, waardoor hij gemakkelijk het nogal begroeide terrein had kunnen doorkruisen en er ook hier en daar heuvels liggen, moet de pater er toch wel een uur of drie over gedaan hebben. Van Westerholt, zo werd vóór Schinck op pad ging afgesproken, bij de Boca blijven bivakkeren tot de volgende dag om te horen wat de pastoor bereikt had.

Aangekomen op enige afstand van het kamp der slaven op Portomarí liet de pater zijn knecht luid roepen teneinde de slaven van zijn komst te verwittigen. Uit het kamp riep men hem toe te blijven staan. Schinck deed dit, waarop zeven of acht slaven, volgens zijn eigen relaas later, naar hem toe kwamen om de reden van zijn komst te vragen. Schinck, die natuurlijk vloeiend Papiament sprak, wist de gemoederen wat te kalmeren. Hadden de slaven vroeger gedane pogingen tot een gesprek eenvoudig geweigerd, men vroeg Schinck naar het landhuis van Portomarí te komen, waar hij met Tula zou kunnen spreken. Inderdaad trof de pastoor Tula aan in een van de kamers van het landhuis, samen met een groot aantal gewapende makkers. De verschijning in het kamp van een pater wekte enig opzien en van alle kanten dromden de slaven om hem heen om te horen wat hij te vertellen had. In dezelfde kamer trof de pastoor óók de twee Nederlanders aan, Van der Grijp en Tieleman, die hier gevangen werden gehouden. De lezer herinnert zich, dat er nog een gevangen officier was, luitenant Marcus Anthony van het vrijnegerkorps. Van Anthony zeggen de stukken hier niets; als kleurling, ook al was hij volgens zijn militaire rang hoger dan de „ruiters” (sergeants) Tieleman en Van der Grijp, had men hem elders opgeborgen. Zó diep waren de scheidingslijnen geworteld, dat zelfs de slaven er niet aan dachten mensen uit verschillende groepen bij elkaar onder te brengen. De

Een bewaard gebleven magazijn van Portomari.

blanken, lager in rang, kregen als gevangenen de ontvangkamer of zaal.

Verscheidene negers spraken Frans, vermoedelijk dus ex-slaven van Saint Domingue die als varens-gast op Curaçao waren verzeild en op ons eiland waren gebleven. Buiten het eigenlijke verhaal om kunnen wij niet nalaten hier een naar onze mening interessante cultuur-historische noot te plaatsen: de negers van Saint Domingue spraken Frans met elkaar, maar die van Curaçao geen Nederlands.

Een van deze Frans sprekende mensen zei, toen de pater de kamer binnenkwam: „Le curé vient ici pour nous cajoler”, hij komt hier om ons te flikflooien.

Binnen enkele minuten evenwel beheerste de gemoedelijke verschijning van de pastoor het toneel. Toen hij op een gegeven moment een snuifje wilde nemen en het bleek, dat zijn snuifdoos leeg was, hield een van de slaven hem zijn doos voor en vulde zelfs die van Schinck.

Op bedaarde wijze deelde pater Schinck mede, waartoe hij was gekomen. Als iedereen weer terugkeerde naar zijn plantage, rustig was en het werk hervatte, zouden er geen straffen worden gegeven, want, zo zei hij, de Raad had hem gemachtigd voor zulk een geval een algemeen pardon aan te kondigen.

Tula trad op als woordvoerder van de slaven. Door iedereen werd hij kapitein genoemd, schrijft Schinck. In zijn verslag zet Schinck het antwoord van Tula tussen aanhalingstekens, zodat wij mogen aannemen dat het de letterlijke vertaling is van wat Tula heeft gezegd. Wij nemen deze vertaling van Tula's antwoord dan hier over, waarbij wij het achttiend'eeuwse Nederlands van pater Schinck hebben aangepast aan de stijl van de tegenwoordige tijd, teneinde de tekst beter leesbaar te maken. Tula zei dus:

„Wij zijn al te zeer mishandeld, pater, wij zoeken niemand kwaad te doen en willen alleen onze vrijheid. De Franse negers hebben hun vrijheid verkregen, Holland is door Frankrijk overwonnen, dus moeten ook wij hier vrij zijn.”

Wij hebben al gewezen op de geruchten, die omtrent de zogenaamd geheim gehouden afschaffing van de slavernij de ronde deden. Nu waren er in 1795 inderdaad al geruime tijd geen Nederlandse schepen binnengelopen en daarentegen wel Franse, een situatie die de geruchten natuurlijk versterkte dat Nederland in Frankrijk zou zijn opgegaan. Pater Schinck probeerde Tula duidelijk te maken, dat ook al stond Nederland inderdaad onder sterke Franse invloed, toch de in Nederland gevestigde overheid het voor het zeggen had. Zoals gezegd, Nederland was een satellietstaat geworden en het zal niet eenvoudig zijn geweest om duidelijk te maken hoe de verhoudingen lagen. Probeer vandaag de dag maar eens iemand uit te leggen, wie het voor het zeggen heeft in, bijvoorbeeld, Bulgarije. Tula begreep het ook niet en zei: „Maar als dat zo is, waar blijven de Hollandse schepen dan?”

De pater liet het erbij en begon uit te leggen, dat de opstand wei-

Achter dit gebouwtje heeft het landhuis van Portomari gelegen.

nig kans van slagen had, omdat men Curaçao niet kon vergelijken met een veel groter eiland als Saint Domingue, omdat er op het kleine Curaçao geen afgelegen gebergten waren, waar de opstandelingen zich zouden kunnen terugtrekken en schuilen. Bovendien zou er vrij gauw tekort aan levensmiddelen ontstaan. In het algemeen sprekend, wees de pater er tenslotte nog op, dat het hem als hun geestelijke herder leed zou doen, als zij in allerlei ongelukken en onheilen zouden vervallen.

Men liet de pater rustig uitspreken. Zelf schreef Schinck later de indruk te hebben gehad, dat zijn betoog indruk maakte op de aanwezigen.

Toen hij uitgesproken was, gingen er hier en daar stemmen op van mensen die wat wilden zeggen. Tula gebod iedereen stil te zijn en naar buiten te gaan, hij zou het woord voeren. Niet iedereen voldeed terstond aan het bevel het huis te verlaten, waarop Tula een snaphaanshot als waarschuwing liet losbranden.

In de kamer bleven tenslotte alleen Tula, de pater en, merkwaardig genoeg, ook de twee gevangenen Van der Grijp en Tieleman achter.

Tula nam het woord. Van wat hij heeft gezegd, heeft Schinck de aanvangspassage bewaard, uiteraard weer in zijn eigen vertaling. Tula dan zei:

„Mijnheer de pater, komen alle mensen niet voort uit één vader¹⁾ Adam en Eva? Heb ik verkeerd gedaan door 22 van mijn medebroeders te verlossen uit de gevangenis, waarin zij onrechtvaardig waren geworpen? Mijnheer de pater, de afkondiging van de vrijheid op de Franse eilanden heeft ons alleen maar narigheid gebracht, want als een van ons werd gestraft, kreeg hij te horen: wil je soms ook vrij zijn? Eens, toen ik zonder ophouden om genade riep voor een arme slaaf, hebben zij mij vastgebonden en toen ik tenslotte werd losgemaakt, liep het bloed mij uit de mond. Ik viel op mijn knieën en riep tot God: Goddelijke Majesteit, zuiverste Geest, is het Uw wil dat wij zo mishandeld worden? Ach pater, men draagt meer zorg voor een beest, want als dat zijn poot breekt, wordt het tenminste genezen.”

Omtrent de juistheid van zijn weergave van Tula's woorden heeft pater Schinck zich beroepen op de twee getuigen, Van der Grijp en Tieleman.

Tula ging op deze wijze nog enige tijd door, waarna hij het vertrek verliet en Schinck, Van der Grijp en Tieleman alleen achterbleven.

Het moet intussen al zeer laat in de avond zijn geworden, gezien het uur van aankomst aan de Boca, om half zeven, de lange wandeling vandaar naar Portomari en het toen gevolgde onderhoud. Enkele slavinnen brachten eten binnen voor de drie mannen. Schinck schreef in zijn rapport, dat men „op het bedrukte voorkomen van de vrouwen haar ontevredenheid kon lezen”. Nadat zij gegeten hadden, werd Schinck een slaapkamer aangewezen, waar hij alles vond wat

¹⁾ Zó rapporteert Schinck het; Tula zal wel gezegd hebben één ouderpaar of iets van die aard. Of wel, hij heeft zich gewoon versproken.

nodig was, zelfs een Bijbel, vermoedelijk een exemplaar van de protestantse huiseigenaar, want katholieke vertalingen waren in die tijd op Curaçao natuurlijk niet courant. Schinck zegt uitdrukkelijk, dat hij welwillend en met onderscheiding werd behandeld, maar dat het hem wel angstig te moede werd, toen hij buiten Franse vrijheidsliedjes hoorde zingen. Toch deden zij dit, schrijft Schinck, met gedempte stem om hem niet in zijn slaap te storen. „Op het horen van deze Franse liedjes overviel mij zulk een schrik en benauwdheid, dat ik meende onder de handen van de bloeddorstige Robespierre te zijn gevallen. De guillotine zweefde mij al voor ogen en ik verlangde met smart naar de morgen,” schrijft de pater, die wel wist, dat wat het opgezweept volk in Parijs had gedaan, ook op Curaçao kon gebeuren, als de zaak uit de hand liep. Hij was een beter mensenkenner dan Sabel was geweest.

Bij de Boca had Van Westerholt de pastoor 's avonds nog terugverwacht. In zijn rapport schrijft hij, dat de pater hem had gezegd voor elfen terug te zullen zijn. Van Westerholt zal zich bij het schrijven van zijn rapport wel hebben vergist, omdat hij het land niet zo goed kende. Schinck, eraan gewend heel Banda Abao te voet door te trekken, zegt in het door hem geschreven relaas niets van een tijdstip. De afstand van de Boca naar Portomari, zoals gezegd, ruim 15 km, en het moeilijke terrein, maken het niet waarschijnlijk, dat Schinck gedacht heeft „voor elfen” terug te kunnen zijn. Misschien heeft hij wel gezegd terug te zullen keren, want hij kon niet voorzien dat men hem nachtlogies zou aanbieden. Toen het dus later en later werd, begon Van Westerholt zich steeds meer ongerust te maken. Omdat hij gedurende de nacht natuurlijk toch niets kon doen, trof hij maatregelen, dat zijn manschappen de volgende morgen terstond bij het aanbreken van de dag op pad zouden kunnen gaan. Allen hebben daarna enige uren geslapen of althans gerust.

Portomari, donderdag 20 augustus

Op Portomari stond pater Schinck, die van angst amper geslapen had, donderdag al voor dag en dauw op. De slaven waren even voorkomend als de dag tevoren. Zodra hij buiten kwam, bood men hem koffie aan. Tula kwam direct op hem af en Schinck deelde hem mede, dat hij voornemens was nu terug te gaan en vroeg welke boodschap hij aan de directeur en de Raad moest overbrengen.

Tula antwoordde hierop, dat „hij en de zijnen niets anders verlangden dan hun vrijheid.”

Schinck maakte zich vervolgens gereed om te vertrekken, te voet, zoals hij de vorige dag was gekomen. Bastiaan Carpata, die dit zag, kwam evenwel direct op de pater toelopen en zei, dat er geen sprake van was, dat hij te voet zou moeten teruggaan; hij had al een paard voor de pater laten zadelen.

Pater Schinck is daarop vertrokken. Of, en zo ja, hoe zijn slaaf van de vorige dag hem heeft vergezeld, wordt niet gezegd.

Het gebeurde heeft de pastoor erg aangegrepen.

De actie op Portomari

Boca San Michiel, donderdag 20 augustus

Van Westerholt, die de pater niet op de afgesproken tijd zag terugkeren, gaf 's morgens vroeg order om alles gereed te maken voor een opmars naar het slavenkamp op Portomari. Terwijl men hiermede doende was, arriveerde pater Schinck en bracht zijn mondeling rapport uit. De man was echter overstuurd en Van Westerholt zorgde ervoor, dat hij zo gauw mogelijk naar de stad kon terugkeren. Hier is Schinck tot zichzelf gekomen, want hij bracht op korte termijn een rustig overwogen schriftelijk rapport uit aan de Raad.

Juist toen de troepen op het punt stonden te vertrekken, kwam er bericht, dat de versterkingstroepen die Wierts had beloofd, in aantocht waren. Natuurlijk werd besloten hierop te wachten.

Inderdaad arriveerden er korte tijd later 62 man mariniers en matrozen onder de luitenants-ter-zee Dierking en De Lange, alsmede enige leden van de Burgerwacht onder luitenant H. Leyer.

Gezamenlijk gingen de drie korpsen daarna op weg: 60 man artillerie en infanterie van het garnizoen, 62 mariniers en matrozen en een 40 burgerwachters.

Aangekomen bij Portomari liet Van Westerholt allereerst om een onderhoud verzoeken. Tula zegde dit toe en garandeerde hem de veiligheid van zijn persoon.

Vergezeld van sergeant Jahr, een Curaçaoënaar die dus Papiament sprak, begaf Van Westerholt zich vervolgens naar het kamp van de slaven, waar hij door Jahr een algemeen pardon liet aanbieden op voorwaarde, dat iedereen rustig naar zijn plantage zou terugkeren.

De slaven weigerden dit, volgens het rapport van Van Westerholt, op trotse toon; zij eisten hun vrijheid en gelijkstelling met de blanken, waarbij zij zich beriepen op een brief van generaal Rigaud, waarin hun vrijheid was beloofd, omdat, nu Holland en Frankrijk één waren, de slaven, evenals in de Franse koloniën, vrij moesten zijn.

Van Westerholt slaagde er evenmin als Schinck in de slaven van de onjuistheid van deze redenering te overtuigen. De slaven begrepen Van Westerholt niet eens. Er ontstond onrust. Er waren er, die hun geweren begonnen aan te leggen en zelfs werd er hier en daar met scherp geschoten.

Het was duidelijk dat er met praten niets bereikt werd en Van Westerholt liet Jahr daarom nogmaals wijzen op de ernstige gevolgen welke halsstarrigheid zou kunnen hebben. Ook deze mededeling werkte niets uit en Van Westerholt vertrok.

Terug bij zijn troepen, beval hij een charge uit te voeren tegen de slaven, die zich bij het landhuis en in de omliggende heuvels bevonden.

Het landhuis Klein Santa Marta.

Tegenover 120 man soldaten, mariniers en matrozen, en 40 burgerwachters viel vanzelfsprekend weinig te doen. De slaven boden slechts geringe tegenstand en toen er enige doden waren gevallen, vluchtte de rest. Natuurlijk waren de negers heel wat vlugger in het terrein dan de blanken, aan wie het slechts gelukte 12 gevangenen te maken. Alle anderen ontkwamen in de mondi. Gezien de vertrouwdheid van de slaven met dit terrein, was verdere achtervolging zinloos; de manschappen waren bovendien vermoeid. Van Westerholt zag dus af van verdere actie en ging naar het landhuis, waar hij Tieleman, Van der Grijp en Marcus Anthony aantrof als gevangenen. Hij stelde hen uiteraard in vrijheid. De eerste twee mankeerden niets, Anthony bleek zwaar gewond.

De vrijwilligers van de Burgerwacht, die met het detachement van de oorlogsschepen waren meegekomen, zouden 's avonds terugkeren naar Willemstad. Van Westerholt maakte hiervan gebruik en gaf de drie ex-gevangenen met hen mede.

Verder was er die dag niet veel te doen. De troepen bleven op Portomari. Wel probeerde Van Westerholt te achterhalen waar de slaven zich nu zouden verzamelen. Hiertoe zond hij betrouwbare kleurlingen rond, maar bovendien bleek een van de burgerwachters, de ons al bekende Cornelis Spencer die niet terugging naar de stad, een grote hulp te zijn, omdat hij volk en terrein goed kende.

De slag bij Cer'i Neger

Banda Abao, vrijdag 21 augustus

Na hun vlucht van Portomarí hadden de slaven zich teruggetrokken op het massief, dat thans bekend staat als Cer'i Kloof, een plateau op plm. 130 meter hoogte. Van hieruit hadden zij een goed uitzicht. Het hoogste punt, aan de noordoostelijke zijde waar zij zich concentreerden, bereikt een hoogte van 134 meter en heet tot nu toe naar de actie van 1795 de Cer'i Neger.

De Cer'i Kloof is tamelijk ontoegankelijk, behalve uit het noorden, waar de slaven geen aanval verwachtten: Van Westerholt lag in het zuidwesten en Van Starckenborgh op Daniël, in het zuidoosten. Ook bood deze berg een goede gelegenheid om bij een eventuele nederlaag door de bossen in de richting van de St. Christoffel te verdwijnen. Het terrein hier is ook nu nog vrijwel ondoordringbaar en tweehonderd jaar geleden was dit nog moeilijker.

De volgende morgen, vrijdag, hoorde men in het kamp dat de slaven zich op Fontein hadden verzameld. De documenten van 1795 geven geen cijfers omtrent het aantal deelnemers, maar ds. Bosch hoorde 25 jaar later, dat er ongeveer 2000 man aan de opstand hadden deel genomen. Een flinke macht dus, ook al vormden zij slechts 1/6 van het aantal slaven op het eiland.

Zodra Van Westerholt het bericht van de concentratie der slaven op Fontein bevestigd kreeg, besloot hij derwaarts te gaan.

Van het nu verdwenen landhuis Portomarí naar de Cer'i Kloof op Fontein is niet meer dan 4½ km. Er lopen hier enkele rooien, zodat de mars niet al te moeilijk is. Hoe laat Van Westerholt is opgebroken, wordt niet vermeld, maar uit het verloop der gebeurtenissen blijkt, dat hij zeker pas in de loop van vrijdag van Portomarí is vertrokken; het zal enige tijd hebben genomen eer hij zekerheid had omtrent de nieuwe verblijfplaats van de slaven.

Velen van deze laatsten hadden zich opgesteld op het plateau van de Cer'i Kloof en zagen de Nederlanders dus aankomen. Toen zij binnen bereik waren, werden de troepen natuurlijk op een regen van kogels onthaald.

Nog moe van de vorige dag hadden de manschappen nu weer ruim een uur door de mondi moeten marcheren; het was al vrij laat. Van vechten kon geen sprake zijn. Zodra de slaven begonnen te schieten, trok Van Westerholt zijn mensen terug. Er werd kamp gemaakt en men begaf zich ter ruste.

Banda Abao, zaterdag 22 augustus

Zaterdag kwam er weer een schip uit de stad naar Boca San Mi-

chiel met enige burgerwachters onder commando van kapitein-ter-zee Albert Kikkert, die wij al eerder hebben ontmoet. Zij kwamen poolshoogte nemen en wilden 's avonds terugkeren naar de stad. Ook dezen gingen om niet meer te achterhalen redenen in Boca San Michiel aan wal en moesten dus 15 km te voet gaan naar het kampement van Van Westerholt. Op hun schip zullen zij geen paarden hebben meegebracht.

Tevens was meegekomen de eerste officier van de Medea, luitenant-ter-zee 1e klasse George J. H. Heshusius, die zijn collega De Lange kwam vervangen. Heshusius was een bijzonder dapper man; hij was nog vrijgezel, maar zou kort na de opstand trouwen met Anna Status Muller. Twee jaar later sneuvelde hij in een zeegevecht bij Curaçao. Hij werd bij de troep van Van Westerholt wat Louis Mercier was bij Tula, de tweede man.

Ook voegden zich bij de troep enkele planters, die al eerder naar hun landgoed waren teruggekeerd, Willem van Uytrecht, al bekend, en Pieter Beek Brugman, beiden te paard.

Kikkert, een Vlielandster, was pas enige maanden eerder op Curaçao aangekomen, maar ofschoon zee-officier had hij bij zijn tochten over het eiland zijn ogen goed de kost gegeven, want hij was in staat Van Westerholt, die al drie jaar op Curaçao verbleef en van de landmacht was, in te lichten omtrent het terrein. Samen deden zij enige verkenning en hierbij bleek, dat enkele veldkanonnen van nut zouden zijn. Toen Kikkert dus later in de middag terugkeerde naar de Boca, was overeengekomen, dat hij na aankomst in Willemstad de Raad zou vragen een paar veldkanonnen te sturen — dat hij dit aan de Raad moest vragen werpt wel een eigenaardig licht op de verhoudingen in die tijd — en bovendien zou hij voorstellen al het vee en de in de magazijnen opgeslagen maïs naar de stad te laten brengen, teneinde aan de slaven, die — naar Van Westerholt voorzag — door steeds terug te trekken een afmattingscampagne wilden voeren, het nodige voedsel te ontnemen. Kikkert zou aan de Raad vragen, daartoe schepen naar de plantage Sint Jan te sturen en Van Westerholt zou zelf daarheen gaan om het ophalen en aan boord brengen van vee en maïs te regelen.

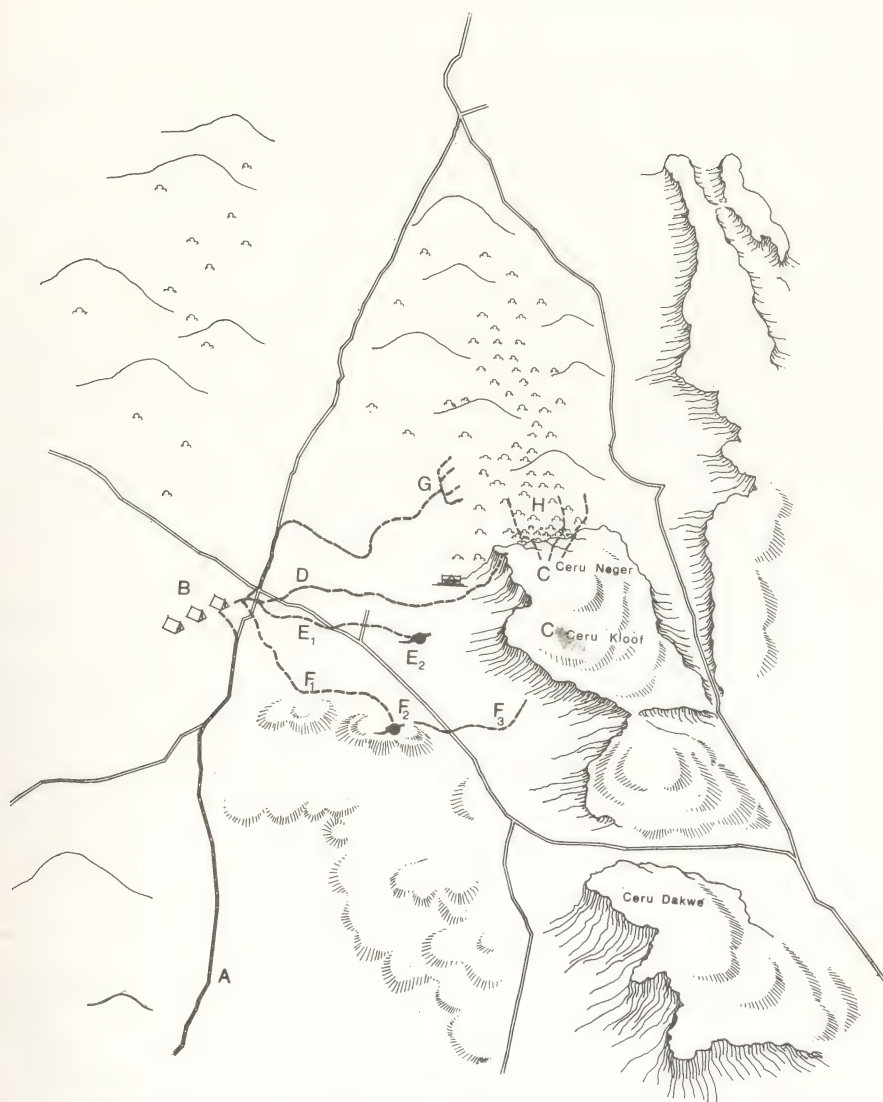
Willemstad, zaterdag 22 augustus

Kikkert deed wat van hem gevraagd was en legde Van Westerholts plannen voor aan de Raad, die nog diezelfde zaterdag vergaderde. De raadsleden waren het ermee eens en reeds de volgende dag, zondag dus, zond hij 2 veldkanonnen en nog 50 manschappen van het korps mulatten. Van het overbrengen van vee en maïs naar de stad is niets gekomen bij gebrek aan transportmiddelen.

Banda Abao, maandag 24 augustus

Inmiddels was het, toen het extra contingent mulatten dat zondag naar de Boca voer en maandag bij Van Westerholt aankwam, al een week sinds de moeilijkheden op Knip waren begonnen.

Voor de tweede maal liet Van Westerholt de slaven pardon aan-

Situatieschets van de plantage Fontein; rechts de weg naar Westpunt

- A Opmars van Kapitein Van Westerholt
 - B. Bivak van Van Westerholt
 - C Opstelling Tula en zijn mensen
 - D Opmarsroute aanval van Van Westerholt
 - E Opstellingen mars (E1) en veldkanon (E 2) van Quast, die de troep van Van Westerholt dekte door vuur te leggen op de vijand.
 - F Opmars schijnaanval (F 1) en afleidingsmanoeuvre Robaine alsmede opstelling kanon (F 2) en aanvalsroute (F 3).
 - G Vermoedelijke marsrichting en opstelling Oosterhuis teneinde de van de Cer'i Kloof vluchtende opstandelingen op te vangen.
 - H Vluchtrichting verslagen opstandelingen.
- (Schets J.J. Beaujon en E.A. Kruythoff)

zeggen, doch nu met uitzondering van de aanstokers. Dit was natuurlijk een psychologische fout. De slaven drongen op en wilden de commandant aangrijpen. Een van de leiders, Toussaint, ook weer iemand uit Saint Domingue, riep hem toe: „Nous sommes ici pour vaincre ou mourir,” wij zijn hier om te overwinnen of te sterven. Tot handtastelijkheden is het echter niet gekomen. Van Westerholt keerde terug naar zijn bivak, waar na overleg met zijn mede-officieren besloten werd tot de aanval. Vanwege het gevorderde uur werd deze vastgesteld voor de volgende dag.

Het plan de campagne, zoals de officieren dit opstelden, zag er als volgt uit:

Van Westerholt zou met het grootste deel van zijn troep bestaande uit soldaten, mariniers en matrozen de Cer'i Kloof beklimmen aan de westelijke kant waar zij vandaan kwamen, maar waar de berg ook het steilste is. De top van de berg vormt, zoals gezegd, min of meer een plateau. De troep nu zou langs de steilste, dus moeilijkste kant naar boven gaan, omdat de slaven dit niet zouden verwachten en die kant van de berg dus vermoedelijk het minst in de gaten houden. Een artillerie-officier W. H. Quast zou met enige manschappen en een veldkanon de klimmende militairen in de rug dekken, waartoe hij voortdurend op de top van de berg zou vuren.

De bereden planters en burgers werden in twee groepen verdeeld, onderscheidenlijk onder bevel van twee burgers, zekere Rabaine, en ene Oosterland. De eerste zou zich met zijn mensen en het andere veldkanon opstellen aan de zuidelijke kant van de berg waar deze het gemakkelijkst te beklimmen was en waar, naar gedacht werd, de slaven een aanval verwachtten. Oosterland zou met een groep cavalerie om de berg heen rijden teneinde de negers het vluchten van die kant te beletten.

Banda Abao, dinsdag 25 augustus

Kort na het aanbreken van de dag begon de hierboven omschreven actie.

Toen Rabaine op de hem aangewezen plaats arriveerde, zag hij tot zijn verbazing, dat de slaven daar ook een paar kleine kanonnen hadden geplaatst, vermoedelijk afkomstig uit de forten op St. Kruis en Knip. Kogels vond hij niet; de slaven waren nu al goed een week op pad en het meeslepen van veel kogels door de mondi was natuurlijk bezwaarlijk. Men zal ze hier of daar wel hebben laten liggen. Rabaine vond de kanonnen op de plaats, waar de heuvel het gemakkelijkst te beklimmen was. Omdat de slaven haast hadden gehad naar boven te komen en de kanonnen zonder kogels waardeloos waren, had men ze hier eenvoudig laten staan.

De beklimming van de 134 meter hoge berg bleek bijzonder moeilijk. De militairen, mariniers en matrozen kwamen allen van buiten en waren vanzelfsprekend niet gewend aan het beklimmen van een Curaçaose berg, waar stenen naar beneden rollen en prikkende stekels aan alle kanten hinderen. Op handen en voeten moesten de mannen zich hier en daar naar boven werken en op sommige plaatsen

moesten zij elkaar de geweren toereiken om de handen vrij te krijgen voor het naar boven klauteren. Maar allen, ook Van Westerholt zelf, hebben het plateau en de top bereikt. Zoals gezegd is de top van de Cer'i Kloof enigszins plat, wat het formeren van de vuuropstelling vergemakkelijkte. De vuuropstelling werd ingenomen en hierop liet Van Westerholt enige salvo's losbranden. Er ontstond een kort, maar vrij hevig gevecht, waarbij aan de kant van de militairen de eerder genoemde planter Pieter Beek Brugman en een vrije mulat Martin Sintjago het leven verloren. Bij de slaven vielen verscheidene doden.

Ook nu bleken de opstandelingen niet opgewassen tegen de militairen en weldra sloegen zij op de vlucht, in noordelijke richting door struiken en bossages en over zulk een ontoegankelijk terrein, dat Oosterlands cavalerie hen niet kon volgen. Tijdens deze actie ging onverwachts Willem van Uytrechts pistool af, waardoor deze in de voet werd gewond. De kogel bleef in het bot zitten, kon niet worden verwijderd en van een doeltreffende behandeling was natuurlijk evenmin sprake. Enkele dagen later is Van Uytrecht junior aan de gevolgen overleden.

De vluchtende slaven verdwenen in de mondi, met achterlating van enige doden en vele gekwetsten, die zij, gezien de omstandigheden aan hun lot moesten overlaten. Van Westerholt liet alle slaven, die met de wapens in de hand gevat werden, ter plaatse als afschrikwekkend voorbeeld neerschieten.

Naar aanleiding van de gevechten kreeg, zoals eerder gezegd, deze plaats in de volksmond de naam Cer'i Neger, een naam die officieel werd, toen hij ook werd opgenomen op de Topographische Kaart van J. V. D. Werbata, gepubliceerd in 1911. De Cer'i Neger is de noord-oostelijke top van de Cer'i Kloof.

Ter weerszijden van de straatweg dóór de kloof tussen de Cer'i Kloof en de Ceru Bankidader vindt men ook de restanten van twee reduites. Deze hebben met de gevechten van 1795 niets te maken; documenten waaruit men gegevens omtrent deze twee schansen zou kunnen putten, zijn nog niet gevonden; wij vermoeden, dat zij in de tijd van gouverneur Johan R. Lauffer werden gebouwd. Lauffer heeft op verschillende strategische punten dergelijke schansen laten aanleggen in de moeilijke jaren na 1800.

Willemstad, maandag en dinsdag 24 en 25 augustus

Van wat er op Banda Abao gebeurde bleef men in de stad natuurlijk onkundig, al kwamen er in de loop van maandag berichten binnen, waaruit bleek dat de situatie ernstig was. Permanent patrouilleerden de Burgerwacht en het Mulattenkorps in en om de stad en tot diep op Banda Ariba. Dit was niet overbodig, want uit allerlei kleinigheden bleek, dat de gekleurde bevolking, slaven en vrijen, erg onrustig was. Ook wisten van tijd tot tijd negers van het westen van het eiland tot dichtbij de stad te komen, zulks niettegenstaande de militaire post op Daniël. Wéér horen wij, dat juffrouw Lesire zulke vluchtelingen onderdak verleent. Haar activiteit kwam zelfs ter sprake in de Raad, die op dinsdag vergaderde. Het werd haar verboden ontvluchte negers te beschermen.

De opstand verloopt

Banda Abao, woensdag 26 augustus en volgende dagen

Bij het aanbreken van de volgende dag, woensdag de 26e, hebben de militairen een poging gedaan de gevluchte slaven te vinden. Zij waren echter nergens meer te zien.

Hierop besloot Van Westerholt verdere actie voorlopig te staken en naar Sint Jan te gaan, teneinde daar, zo hoopte hij, de schepen te vinden, waar Kikkert de Raad om zou vragen, zoals wij ons herinneren, om maïs en vee naar de stad te vervoeren. Hij trof ze, zoals wij al weten, niet aan, maar in de veronderstelling, dat zij elk ogenblik konden komen, bleef hij op Sint Jan bivakkeren. Pas zondag erna, 30 augustus, hoorde hij, dat het plan niet uitvoerbaar was; er zouden geen schepen worden gezonden.

Woensdag en de volgende dagen van deze week verschansten de slaven zich 15 km verder naar het Oosten in het toen vrijwel ontoegankelijke terrein bij de Sint Christoffel. Vanuit hun schuilplaatsen liepen zij de plantages af, stalen er voedsel en vee en staken hier en daar huizen in brand. Zij hadden vrij spel, want zoals gezegd, bleef Van Westerholt op Sint Jan omdat hij elk ogenblik de schepen dacht te kunnen verwachten.

Banda Abao, zondag 30 augustus

Zondag hoorde men in het kamp op Sint Jan, dat er geen schepen zouden komen. Van Westerholt riep hierop de aanwezige officieren en burgers bijeen om te overleggen wat zij zouden doen. Men was het erover eens, dat, nu vervoer van maïs en vee naar de stad niet mogelijk bleek, het enige alternatief was, de magazijnen op de plantages in de buurt van de Sint Christoffel in brand te steken en het vee zoveel mogelijk over land naar de stad te sturen. De slaven stalen links en rechts voedsel en de enige manier om aan de opstand een eind te maken, was ervoor te zorgen dat zij geen voedsel meer konden vinden, redeneerde men. Drie plantagebewoners, Cornelis Spencer, Andries George en Liborus G. Meyer, zeiden, dat zij hun putten al onbruikbaar hadden gemaakt door er krengen in te gooien. Hoe erg men dit ook vond, men was het erover eens, dat deze maatregel noodzakelijk was, wilde men de slaven tot onderwerping dwingen. Besloten werd dus ook de overige putten te vergiftigen.

Nogmaals probeerde Van Westerholt door onderhandeling tot een vergelijk te komen. Aanvankelijk door brieven en boodschappen, later door zelf nog een keer met de leiders van de opstand te spreken. Tula en de andere leiders waren, toen zulks hun gevraagd werd, direct tot een onderhoud bereid. Zodra zij evenwel hoorden, dat het aangeboden pardon inhield, dat zij terug moesten gaan naar hun

Tula deelt aan Van Uytrecht (met hoed) mede, dat hij en zijn makkers niet meer aan het werk zullen gaan.

plantages en het werk hervatten, weigerden zij halsstarrig en zeiden, dat zij met behoud van hun wapens vrij verklaard wensten te worden. De slaven werden — wij zeiden het al eerder — gedreven door idealisme. Tula wilde van pardon niet weten. Hij wilde vrij zijn.

Er zat dus niet anders op dan de opstandelingen door geweld van wapenen tot gehoorzaamheid te dwingen.

In de week volgende op zondag 30 augustus is dit gebeurd.

Banda Abao, maandag 31 augustus en volgende dagen

Maandagmorgen de 31e begon de campagne. Allereerst trok Van Westerholt van Sint Jan via Sint Kruis en Zevenbergen om de Sint Christoffel heen. Tijdens deze mars werd hij enige malen lastig gevallen door slaven, die hem vanuit de bossages bestookten. Bij deze schermutselingen verloren weer verscheidene slaven het leven. Anderen werden gevangen genomen en ter plaatse gedood, want het was in de gegeven omstandigheden uitgesloten krijgsgevangenen mede te nemen. Wat de slaven aan voedsel bij zich hadden, werd in beslag genomen.

Door om de Sint Christoffel heen te trekken hoopte de commandant de slaven van twee kanten aan te kunnen vallen en met minder bloedvergieten de strijd tot een eind te brengen.

Voor de soldaten en mariniers was het een bijzonder zware campagne, ongewend als zij waren aan het vrijwel ondoordringbare struikgewas. Zij bereikten evenwel hun doel en het feit, dat zij erin slaagden de moeilijkheden van het terrein te overwinnen deed de slaven, die in de loop van enkele dagen ook het gebrek aan voedsel begonnen te gevoelen, inzien dat zij zouden verliezen. Tegen het einde van de week begonnen zij zich over te geven.

Banda Abao, zondag 6 september en volgende dagen

Het aantal slaven, dat zich overgaf nam toe na het begin van de tweede week van september. In groten getale vroegen zij om het eerst versmade pardon. In vier dagen gaf Van Westerholt meer dan duizend vrijpassen af, een briefje, waarmee de betrokkene zich naar zijn plantage kon begeven. De meest schuldigen werden echter op staande voet terecht gesteld. Van enkele anderen, wat minder schuldigen, werd een stukje van het oor afgesneden, zodat zij konden worden herkend, maar verreweg de meesten mochten zonder meer met hun briefje vertrekken.

Banda Abao, woensdag 9 september en volgende dagen

Op woensdag 9 september begon Van Westerholt een algemene jacht om te proberen de leiders Tula, Carpata en Louis Mercier in handen te krijgen. Donderdag en vrijdag werd nogmaals zulk een jacht gehouden. Het is hem niet gelukt een van de leiders te vangen. Wel trof men nog vele slaven aan, die al jaren van hun plantage weg waren, zich in grotten schuil hielden en van roof leefden.

De St.-Christoffelberg, gezien van de oostelijke zijde.

Banda Abao, maandag 14 september

Midden september, een maand nadat de opstand was uitgebroken, waren de meeste slaven weer op hun plantages terug en aan het werk. Alvorens naar de stad terug te keren, organiseerde Van Westerholt op maandag de 14e nogmaals een laatste algemene jacht op de leiders. Aan deze jacht hebben ook ex-opstandelingen deelgenomen. Men ving inderdaad nog enkele kopstukken, maar Tula en Carpata bleven buiten schot.

Banda Abao, dinsdag 15 september tot zaterdag de 19e

Dinsdag de 15e ging Van Westerholt met het merendeel van de troepen op weg naar Willemstad. Luitenant Hagenberg bleef in het bivak bij de Sint Christoffel achter met 30 man.

De terugtocht naar de stad heeft vijf dagen geduurd, omdat onderweg van alles gebeurde. Hier en daar stiet men op troepen negers, die ongewapend waren, maar door de onrust van wat er de laatste maand had plaats gevonden, aan het zwerven waren geraakt. Zij werden onderzocht en als zij geen vrijpassen hadden, als gevangenen naar de stad gezonden. Slaven met vrijpassen werd aangezegd zich langs de kortste weg naar de plantage te begeven, waar zij thuis hoorden. Hier en daar trof men ook negers aan, die gewapend waren en die, misschien omdat zij nog onkundig waren van het dempen van de opstand, weigerden die af te geven. Als afschrikwekkend voorbeeld voor de bona fide slaven, die met een vrijpas onderweg naar huis waren, werden dezen geradbraakt.

De reis naar de stad duurde door dit alles vrij lang.

Van Westerholt was nog onderweg, toen hij zaterdag de 19e werd ingehaald door enige militairen, die Tula gevangelijk meevoerden. Een slaaf van Caspar L. van Uytrecht had hem eerder diezelfde dag weten te vangen en uitgeleverd.

Later die zaterdag bereikten de troepen de stad. Ruim drie weken had de expeditie geduurd.

De rust op Banda Abao was hersteld.

Berechting en vonnis

In de loop van de acties bij Portomari, Fontein, de Sint Christoffel en onderweg waren er zoveel gevangenen naar de stad gestuurd — eind augustus waren er al 250, en daarna zijn er nog velen aangekomen —, dat er geen ruimte meer was hen allen op te bergen. Het fiscalaat, de gevangenis, was vol. Zelfs de Fortkerk moest als gevangenis dienst doen. Nog was er plaatsgebrek. De Raad besloot daarom alle slavinnen en kinderen beneden de 12 jaar aan de eigenaars uit te leveren, waarbij dezen borg moesten staan voor het goede gedrag.

Degenen, die overbleven, moesten terecht staan. Dit moet ook weer gezien worden in het licht van wat toen usance was en oirbaar werd geacht. Sinds 1750 was er wel wat veranderd. De fiscaal kreeg van de Raad vergunning om „niet ordinair te procederen”. Hij deelde mede persoonlijk tegen elke vorm van wreedheid te zijn, maar dat hij in dit geval de Raad toestemming vroeg de pijnbank te mogen gebruiken, omdat „men in deze zaak niet uit het oog moest verliezen, dat zachtmoedigheid onder de wolven wreedheid tegen de schapen is.”

De Raad gaf hem daarop toestemming „de meest schuldigen te pijnigen zelfs tot de vijfde graad van pijniging toe.” Er waren graden en maten van pijniging, maar het is ons niet gelukt een document te vinden, waaruit ons duidelijk wordt in welk opzicht deze graden van elkaar verschilden. Viermaal werd bij de verhoren pijniging toegepast.

De wijze waarop de verhoren plaats vonden, hebben wij bij het proces van 1750 reeds beschreven. Er was daarin geen verandering gekomen: de fiscaal nam een verhoor af in het bijzijn van twee raadsleden en op het hiervan gemaakte proces-verbaal en het vertoog van de fiscaal werd door de Raad vonnis gewezen. De schuldigen werden dus niet voorgeleid en door de Raad verhoord.

Het vonnissen en ten uitvoer leggen van de straffen heeft geduurd van 23 september tot 7 november 1795. In tegenstelling tot 1750 toen de vonnissen op het Gouvernementsplein werden voltrokken, diende nu een afgelegen plek op het Rif als terechtstellingsplaats. Er stond daar, want doodvonnissen werden — zij het zelden — wel eens vaker voltrokken, permanent een galg, een gevaarte van een wat ongewone vorm, omdat het eigenlijk niet diende om mensen er levend aan op te hangen en zo terecht te stellen, maar om de lijken van eerst op andere wijze gedode mensen (meestal gewurgd aan een paal) op te hangen „om door de lucht en het gevogelte te worden verteerd,” zoals de officiële term luidde. De galg bestond uit twee hoge stenen kolommen, waartussen een ijzeren balk de verbinding vormde, met daaronder een beenderenput. Al naar gelang de lijken verteerden vielen de beenderen in de put.

*Na een geheime bijeenkomst in een grot op Wacao. Van links naar rechts:
Wacao, Mercier, figurant, Toussaint, Tula.*

Het verhoren, vonnissen, terechtstellen of ten uitvoer leggen van de uitgesproken straffen heeft anderhalve maand geduurd, aanzienlijk langer dus dan in 1750, toen men acht dagen nodig had voor 32 gedetineerden.

Dat de gevoelens van humaniteit veld begonnen te winnen bespeurt men aan de straffen, want ofschoon die naar onze moderne gevoelens natuurlijk barbaars waren, kwamen onmenselijke straffen als het uitrukken van harten en het aftrekken van vlees in 1795 niet meer voor.

In totaal zijn 49 personen berecht, waarvan 39 slaven en 10 vrijen.

Van de slaven zijn er 29 terechtgesteld, 3 strengelijk geselsd en 7 verbannen. De 10 vrijen zijn allen verbannen.

Van de 7 slaven, die verbannen werden, staat aangetekend, dat zij eerst „van den lande”, dus van overheidswege verkocht zouden worden op een openbare veiling en daarna van het eiland zouden worden verzonden. Aangezien zulk een slaaf voor de plaatselijke markt geen waarde had, konden eventuele vreemdelingen van zulk een buitenkansje profiteren.

Afgaande op onvoldoende geschiedkundig onderzoek in het verleden, zijn wij gewend te spreken van de slavenopstand, maar wij dienen ons te realiseren, dat 20% van de veroordeelden geen slaven doch vrijen waren. Het aandeel van deze laatste bevolkingsgroep in de gebeurtenissen van 1795 is dus aanzienlijk. Overigens doet het feit, dat de vrijen er met een verbanning afkwamen wel enigszins aan klassejustitie denken.

Blanken zijn niet veroordeeld, maar van een blanke dame is in elk geval bekend dat zij de opstandelingen hielp en daarvoor van de Raad een terechtwijzing kreeg. Als er een is van wie zulks bekend wordt, zijn er allicht anderen, die ook hielpen, maar die erin slaagden hun activiteiten geheim te houden.

Anders dan met betrekking tot 1750 mogelijk was, kan voor 1795 niet meer per persoon worden nagegaan, wie veroordeeld werden en welke straf elkeen kreeg toegemeten. Slechts van de verhoren en straffen van Tula, Bastiaan Carpata en Pedro Wacao bestaan enkele, zij het schaarse gegevens.

Donderdag 24 september werden de eerste 9 gedetineerden veroordeeld en terstond terecht gesteld.

De straffen hebben bestaan uit onthoofding of wurging, al dan niet voorafgegaan door pijniging met vuur of doordat de handen werden afgehakt.

Dit laatste is met 6 van de 29 terechtgestellten gebeurd, te weten met Pedro Wacao, de man die de onderwijzer Sabel zo mishandeld had; met Diana, die bedreigd had haar meesteres mevrouw Perret Gentil te vermoorden (althans voor zover nog bekend is; Diana zal wel meer gedaan hebben, want anderen die meer op hun kerfstok hadden, zijn lichter gestraft) en voorts nog 4 slaven, allen brandstichters, wier namen niet meer bekend zijn.

Het vonnis stipuleert, dat de gedetineerden, nadat hun handen

zouden zijn afgehakt, aan een paal gewurgd moesten worden; behalve Wacao, van wie met een ijzeren moker het hoofd zou worden verbrijzeld.

Ofschoon het niet onze gewoonte of taak is recht te zetten, wat anderen verkeerdelijk schrijven over onze geschiedenis, willen wij hier toch releveren, wat ds. Bosch en ds. Simons hebben geschreven, omdat men deze onjuiste voorstelling van zaken nog altijd hoort vertellen. Zij zeggen, dat handen *en voeten* werden afgekapt en dat de slachtoffers van deze behandeling daarna nog levend in zee zouden zijn geworpen om daar jammerlijk om te komen. Van Toussaint weet ds. Simons zelfs te verhalen, dat deze, aldus toegetakeld, de volgende morgen levend aan wal zou zijn gespoeld, waarna men hem met een pistoolschot zou hebben afgemaakt.

Wij hebben al gezegd, dat het vonnis uitdrukkelijk bepaalt, dat degenen wier handen (van voeten is nergens sprake) waren afgehakt, daarna moesten worden gewurgd, behalve Pedro Wacao, wiens hoofd ingeslagen zou worden. Hamelberg heeft zeventig jaar geleden het verhaal van Bosch en Simons al een sprookje genoemd. Ds. Simons schreef eenvoudig onzin. Het is duidelijk, dat iemand met afgekapte handen en voeten wegens bloedverlies geen volle nacht in zee drijft en dan nog leeft, gesteld al dat zo iemand zich zonder handen en voeten al die tijd boven water zou kunnen houden.

De straffen waren wel barbaars, maar de slachtoffers overleefden haar niet. Uit archivalische gegevens is namelijk bekend, dat van de terechtgestelden de lijken naar het galgeveld zijn gebracht *of* als bijkomende postmortale straf, in zee geworpen werden, de lijken, niet de nog levende mensen. Op de rekening van de onderschout Jan Rootjes komt namelijk een post voor van Pesos 376-9-3¹) wegens betaling aan de beul, gespecificeerd als volgt:

29 terechtstellingen, radbraken, kop en handen afhakken, kop verbrijzelen, blakeren, hangen, van het kruis en galg afnemen, naar het galgeveld brengen of in zee werpen	Ps. 343-2-
Viermaal pijnigen	Ps. 12- -
Aan trommelkoord en roeden voor de executie	Ps. 21-7-3
<hr/>	
Ps. 376-9-3	

Wij hebben in het vorige hoofdstuk al gezegd, dat men er aanvankelijk niet in slaagde de leiders van de opstand te vangen, maar dat Tula op 19 september gegrepen en uitgeleverd werd door een slaaf van Van Uytrecht.

Bastiaan Carpata is vijf dagen later, op 24 september, aangehouden door Anthony Zapateer en vijf andere slaven van Albert Kikkert.

Louis Mercier is gevangen genomen door de mariniers en matrozen.

Wanneer en hoe men Pedro Wacao, Toussaint en andere kopstukken te pakken heeft gekregen, is niet bekend.

Tula en Bastiaan Carpata, de leiders van de opstand, werden door

¹) De peso of patinje stond op f. 2. Dus: 752 gld., 9 realen, is f. 1.35, en 3 stuivers (al gedevalueerd tot een placa) of 7½ cent, tezamen f. 753.42½.

Bespreking tussen de slaven op Knip. Van links naar rechts: tambú-zanger, Wancho, Tula, en op de achtergrond Bastiaan Carpata.

de Raad als voornaamste schuldigen beschouwd; Pedro Wacao zou gewoon een van de meelopers van de opstand zijn geweest, als hij door de gruwelijke mishandeling van Sabel niet tevens als hoofdschuldige was aangemerkt.

Luitenant-ter-zee George J. H. Heshusius heeft de Raad gewezen op de rol, welke Louis Mercier bij de opstand had gespeeld. Als officier, die de waarde van Merciers handelingen kon beoordelen, bevestigde Heshusius dat ook deze als hoofdschuldige diende te worden beschouwd. Terecht naar onze mening, want Mercier had de fort en op St. Kruis en Knip genomen, dus het openbaar gezag aangetast. De Raad zag het anders. Hij heeft alleen het trio Tula, Bastiaan Carpata en Pedro Wacao als zodanig gezien.

Over hetgeen bij hun verhoren naar voren is gekomen en over hun straffen, is iets meer bekend. Uit de rekening van Rootjes blijkt, dat maar 4 gedetineerden op de pijnbank zijn gelegd — overigens ook een belangrijke aanwijzing in hoeverre de humaniteit doorwerkte —, maar wij weten niet wie. Het pijnigen werd niet als straf gezien; daarvoor diende het blakeren, een andere post van de rekening. Of Tula, Bastiaan Carpata en Pedro Wacao hun verklaringen onder pijniging hebben afgelegd, is dus niet bekend.

Tula verklaarde „in alles het opperhoofd van de oproerige negers te zijn geweest en dat er niets gebeurd was dan op zijn bevel.” Volgens Tula waren „de slaven van plan geweest de blanken (bedoeld is: de regering) te vermoorden en een negerregering te vestigen, waarbij hijzelf verwacht had gouverneur te worden.” Duidelijk valt hierbij op de overeenkomst met wat in Saint Domingue had plaats gevonden. Tula had immers ook de naam Rigaud, naar de generaal in dat land, aangenomen.

Bastiaan Carpata bekende, dat „hij uit verwaandheid bij die vervloekte troep was gekomen en dat hij de oproerlingen had wijsgemaakt, dat hij van zijn meester, de heer Kikkert, een sleutel had gekregen om de gouvernementmagazijnen te openen, zodat hij de slaven van geweren, ammunitie en levensmiddelen zou kunnen voorzien.”

Van het verhoor van Pedro Wacao bestaan geen gegevens.

Op maandag 3 oktober 1795 werd vonnis gewezen. De Raad heeft het drietal dus tussen de andere beklaagden in geschoven, want zoals eerder gezegd, hebben de terechtstellingen voortgeduurd tot 7 november.

Het vonnis tegen de drie door de Raad als hoofdschuldigen beschouwden luidde:

„dat het opperhoofd van de rebellerende negers Tula, bijgenaamd Rigaud, zonder verdere vorm van proces, naar de terechtstellingsplaats moet worden gebracht; daar zal hij op een kruis worden gebonden en te beginnen met de benen van onderen op geradbraakt worden; hierna zal hij in het gezicht worden geblakerd¹⁾; vervolgens

1) Bij het blakeren werd iemand een brandend stuk hout in het gezicht geduwd.

moet hij onthoofd worden, waarna het hoofd op de galg zal worden geplaatst;

dat Bastiaan, bijgenaamd Carpata, de terechtstelling van Tula moet bijwonen en daarna op dezelfde wijze terechtgesteld worden;

dat de hoofden van Tula en Bastiaan vervolgens naar het Rad of Galgeveld moeten worden gebracht en aldaar op twee staken worden tentoongesteld;

dat Pedro Wacao aan zijn benen om het schavot moet worden gesleept, waarna hij aan een paal zal worden gebonden; daarna zullen hem de handen worden afgekapt en vervolgens zal met een ijzeren moker zijn hoofd worden verbrijzeld;

dat de lijken bezwaard in zee zullen worden geworpen."

Nog diezelfde dag, maandag 3 oktober 1795, zijn de drie doodvonnissen voltrokken. Over de straf van Mercier zijn geen gegevens bekend gebleven.

Vijf weken later, op maandag 7 november, vond de 29e en laatste terechtstelling plaats, waarna de Raad bekend liet maken, dat de opstand als onderdrukt kon worden beschouwd. Hij verzocht de plantagehouders naar hun landhuizen terug te keren, zulks omdat hier en daar nog slaven rondzwierven en er op de plantages onvoldoende orde en rust heersten.

Officiële cijfers omtrent het aantal doden zijn tot op heden niet gevonden. Teenstra, die het van horen zeggen heeft, deelt mede, dat er bij de opstand ongeveer honderd doden zijn gevallen, een cijfer dat weliswaar niet gecontroleerd kan worden, maar dat ons toeschiijnt wel ongeveer juist te zijn. Er zijn 29 personen na vonnis terechtgesteld, tijdens de campagne is een onbekend aantal standrechtelijk gedood, en bij de gevechten zijn doden gevallen. De opstand heeft aan drie blanken het leven gekost: Sabel, Willem van Uytrecht en Pieter Beek Brugmans.

De schade aan eigendommen was aanzienlijk, maar een officiële schatting schijnt nooit te zijn gedaan. De slaven hadden huizen en magazijnen vernield of verbrand; om hen tot overgave te dwingen hadden de militairen later ook de voorraadschuren in brand gestoken. De blanken van Curaçao zijn nooit werkelijk rijk geweest, omdat onder meer alle plantages zwaar hypotheccair belast waren. Als gevolg van hun verlies door schade aan eigendommen konden de plantage-eigenaren in 1796 de rente op hun hypothecken niet betalen. De Raad is hieraan tegemoet gekomen en heeft een jaar uitstel gegeven. Na een jaar konden zij echter nog niet betalen. Er is toen nogmaals voor een half jaar uitstel verleend. Waarde hebben de plantages nooit meer gekregen; hun waarde was feitelijk nimmer groot, maar zou voortaan feitelijk alleen denkbeeldig zijn en berusten op een hypotheekstelsel. Tijdens de Engelse bezetting werd deze verarming steeds groter; tenslotte heeft de grondbelasting van 1828 de doodsteek gegeven aan het plantagewezen op Curaçao.

Herstel van grieven

Na de bekendmaking van 7 november, terstond na de laatste terechtstelling, is de Raad van Curaçao op donderdag 24 november 1795 met een uitvoerig plakkaat gekomen.

Hij verklaart hierin „met veel aandoening en smart genoodzaakt te zijn geweest” tot bestraffing van een aantal negers, die 1) zich onttrokken hadden aan het gezag van hun meesters, 2) gepoogd hadden gewapenderhand het gezag over het eiland in handen te krijgen, 3) huizen en plantages in brand hadden gestoken en zich meester hadden gemaakt van enkele aan de Staat toebehorende forten, en 4) allerlei gruweldaden hadden bedreven en een onschuldige blanke (de heer Sabel) met de wreedste folteringën hadden omgebracht.

Eigenlijk, aldus de in hedendaags Nederlands weergegeven bekendmaking van 24 november 1795, zouden alle deelnemers aan het complot ter dood moeten worden gebracht, maar (met verzwijging van de overige terechtgestelden) omdat Tula, Bastiaan en Pedro Wacao hun rechtvaardige straf hebben ondergaan en uit het rapport dat pater Schinck, op verzoek van de Raad had uitgebracht, is gebleken, dat „zeer velen met geweld gedwongen” zijn geweest om mee te doen, besluit de Raad algemene amnestie en vrijdom van alle straffen te schenken aan allen die nog rondlopen, temeer daar velen ook waarachtig berouw hebben getoond en beloofd hebben zich voortaan als brave en gehoorzame slaven te gedragen. Ook is men, zegt de Raad, tot dit besluit gekomen, omdat de officieren, daartoe door de Raad gemachtigd, pardon hadden verleend. Voorwaarde is evenwel, dat de nog rondlopende slaven zich binnen twee weken op hun plantages melden en, gehoorzaam aan hun meesters, aan het werk gaan. Wie na veertien dagen nog zwervend wordt aangetroffen, zal worden gestraft. Mocht blijken, dat zo iemand deel heeft uitgemaakt van de oproerige negers, dan wordt hij alsnog ter dood gebracht.

Vervolgens deelt de Raad mede maatregelen te hebben getroffen ter voorkoming van klachten wegens wrede behandeling of het inhouden van rantsoenen. Van de andere kant legt de Raad aan de slaven onder bedreiging met lijfstraffen en zelfs met de dood, de verplichting op van eerbied voor en gehoorzaamheid aan de meesters, factours en bomba's. De werkuren van de slaven werden vastgesteld, bepalingen gemaakt omtrent de door de meesters te verstrekken rantsoenen en kleding. Straffen werden beperkt.

Het resultaat van de opstand was dus, dat de slaven betere arbeidsvoorwaarden kregen. Maar wat zij gevraagd hadden, de vrijheid, die kregen zij niet.

Beloningen

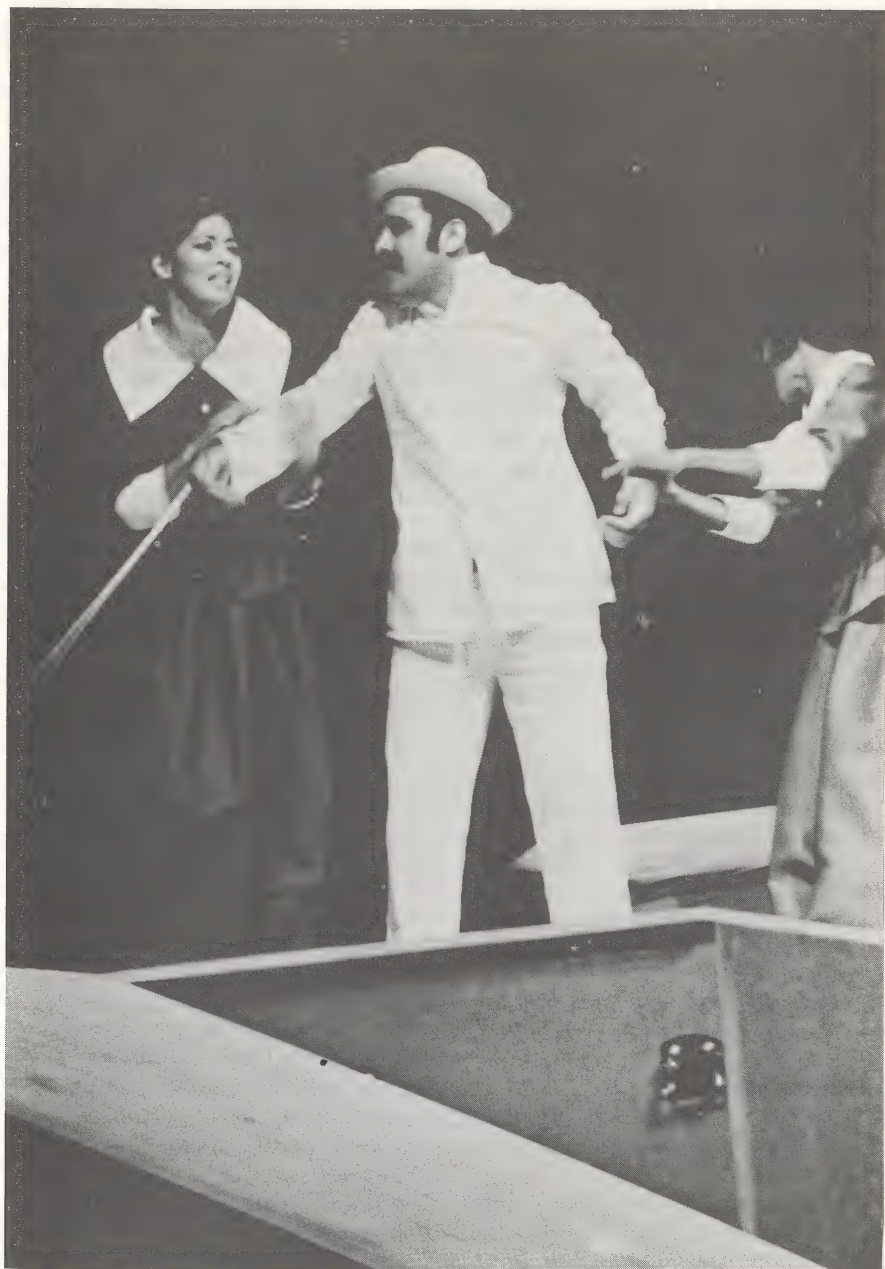
De opstand was onderdrukt. Maatregelen waren getroffen, waarbij men naar de geest van de tijd rechten en plichten van de slaven en van hun eigenaars had vastgelegd. Het moment was dus gekomen om enkele personen, die vrijwillig hadden geholpen de rust te herstellen, en de militairen en slaven die zich hadden onderscheiden, hiervoor te belonen.

Van Westerholt, de infanterie-kapitein die het commando op zich had genomen, kreeg een eredegen met gouden gevest, op Curaçao gemaakt door de goudsmid Werner voor f. 960. Teneinde aan dit forse bedrag te komen, moest de Raad de kaapvaartkas (waaruit schepen ter bescherming van de Curaçaose scheepvaart werden betaald!; het lenen uit andere potjes is al een oude gewoonte) aanspreken. In een begeleidend schrijven aan baron Van Westerholt tot de Leemcule erkende de Raad, „dat het alleen aan Uw dapperheid en goed beleid is toe te schrijven, dat de ongelukkige opstand zo spoedig is geëindigd en de rebellen zo volkomen zijn ten onder gebracht..... op het plechtigste te bedanken voor Uw gedrag, waarover de Raad ten hoogste voldaan is..... verzoekt U, als teken van goedkeuring en erkentelijkheid een degen met gouden gevest te willen aanvaarden, welke de Raad u, Hoogwelgeboren Gestrenge, heeft toegedacht.”

De volgende die ter sprake kwam, was pastoor Jacobus Schinck O.F.M., wiens verdiensten zeker niet minder waren. De Raad had van de pastoor een brief ontvangen, waarin deze mededeelde door het gebeurde zo geschokt te zijn, dat hij voornemens was te repatriëren. De Raad zag dit ongaarne en heeft een poging gedaan hem voor het eiland te behouden. Hij schreef de pastoor een brief, waarin onder meer staat, dat besloten was: „.....Uw Eerwaarde te bedanken voor de door u aangewende moeite en diensten den Lande bewezen en Uw Eerwaarde ervan te verzekeren, dat de Raad niet gaarne zou zien, dat U als gevolg van de omstandigheden op het eiland naar uw vaderland teruggaat. Liever zou het de Raad zijn, Mijnheer Pastoor, wanneer wij wederom mogen bemerken dat u, zoals tot nu toe, hier bent om de afgedwaalde schapen terug te brengen bij de goede en uw invloed aanwendt om de goede orde hier te helpen herstellen en handhaven.”

Het beroep op de pastoor is niet vergeefs geweest. Pater Schinck is inderdaad op het eiland gebleven. Vele jaren later, in 1811, is hij naar Suriname vertrokken, waar hij drie jaren nadien is overleden.

Het detachement mariniers en matrozen van luitenant-ter-zee George J. H. Heshusius, 62 man, was tot het laatst in actie gebleven. De mannen hadden nogal wat kleren verloren bij hun activiteiten in de mondi. Hun werd f. 2269,85 uitgekeerd, een gratificatie, ongeveer f. 36.50 per persoon.

Scène op het landhuis Knip tussen Van Uytrecht (midden), zijn vrouw Clarita (links) en dochter Wilhelmina (rechts). De namen Clarita en Wilhelmina zijn gegeven door de toneelschrijver.

De lezer herinnert zich Marcus Anthony, de commandant van het korps van vrije negers, die op 18 augustus de opstandelingen in handen was gevallen, enige tijd gevangen was gehouden en zo gemaltraiteerd, dat zijn linkerhand en de duim van de rechterhand voor de rest van zijn leven onbruikbaar werden. De Raad besloot hem 4 pesos per maand uit te keren, tot een totaal van 50 pesos, met andere woorden goed een jaar. Men moet hierbij niet uit het oog verliezen, dat sociale voorzieningen in de achttiende eeuw totaal onbekend waren. Deze compensatie, in onze moderne ogen lichtelijk ridicuul, was een uitzonderlijk bewijs van erkentelijkheid. Bovendien werd Anthony vrijstelling verleend van persoonlijke dienst bij het negerkorps en toegestaan in geval van alarm dienst te doen bij de reguliere troepen, de blanke soldaten, op de batterijen. In de door apartheid gesegregeerde samenleving van toen was dit iets heel bijzonders. Deze onderscheiding was een eerbewijs.

De slaven, die Tula en Carpata gevangen hadden genomen, werden krachtens een eerder afgekondigd raadsbesluit vrijverklaard. Of Van Uytrecht, die hierdoor een slaaf, en Kikkert, die er zes verloor, schadeloos zijn gesteld, wordt niet vermeld; wij vermoeden, dat de twee heren hun verlies wel genomen zullen hebben. Of aan de mariniers en matrozen die Louis Mercier gevangen namen, enige beloning is geschonken, is evenmin bekend.

Ook de naam van mr. Cornelis Spencer kwam tijdens de besprekingen naar voren. Dit was een moeilijk geval. Spencer was advocaat, maar samen met een confrère mr. Jean P. Amalry in 1789 door de Raad geschorst, Amalry wegens het tegelijk dienen van twee partijen; Spencer wegens beledigende schrifturen. De laatste was toen op zijn plantage gaan wonen. Wij herinneren ons, hoe deze reeds bij het begin van de opstand in vlammen was opgegaan. Nadat Spencer met zijn familie naar de stad was gevlucht en die daar onderdak had gebracht, was hij zelf naar Banda Abao teruggekeerd en op voortreffelijke wijze had hij Van Westerholt bijgestaan. Zijn gedrag tijdens de opstand was voorbeeldig geweest. Zijn verdiensten groot.

Van Westerholt en Heshusius, over Spencer ondervraagd, verklaarden, dat zij er uitsluitend door Spencers hulp in geslaagd waren de opstandelingen te vinden, nadat die gevlucht waren. Van Westerholt voegde eraan toe, dat hij persoonlijk geen enkele band had met Spencer, maar dat hij zonder diens hulp in grote verlegenheid zou zijn geweest. Beiden voerden aan, dat Spencer de enige planter was, die tot het einde toe bij de troepen was gebleven.

Na lang beraad werd op Van Westerholts aanbeveling op 4 november 1795 de zes jaar eerder uitgesproken schorsing ingetrokken. Spencer werd weer tot de balie toegelaten. Kort erop trad hij in overheidsdienst en in 1796 zien wij hem als waarnemend fiscaal; in het jaar daarop werd hij zelfs definitief als zodanig benoemd.

Omdat Spencer, teneinde de slaven voedsel te onthouden, zijn voorraadschuren met maïs had verbrand, werd hem, evenals aan Caspar L. van Uytrecht, Andries George en Liborus G. Meyer, die hetzelfde hadden gedaan, uitstel verleend van het betalen van de rente op hypotheken aan de Weeskamer.

De leiders

Evenals dit in 1750 het geval was geweest, heeft de opstand van 1795 de autoriteiten verrast, ofschoon er in beide gevallen een incident aan vooraf was gegaan, dat een aanwijzing had moeten zijn: in 1750 de moord op Sabaneta, Aruba, en in 1795 het opstootje bij Isaac Gouverneur op Santa Catarina.

In 1795 maakten vrije kleurlingen gemene zaak met de slaven. Eenvijfde van degenen, die veroordeeld werden, waren vrijen. Wij horen van hulpverlening door een blanke. Hieruit blijkt, dat de grenzen der apartheid niet meer zo absoluut waren als in 1750. Ook bij de vonnissen ziet men een doorwerken van de gedachte van menselijkheid.

In beide gevallen lenen de korpsen van vrije negers en mulatten zich er gewillig toe om deel te nemen aan de actie. Zij waren de daartoe aangewezen instrumenten en hadden er geen bezwaar tegen hun rasgenoten na te zitten en te bestrijden. Het waren slaven, die Tula Rigaud en Bastiaan Carpata vingen en uitleverden.

In geen van beide gevallen vond de opstand veel weerklank bij de rest der gekleurde bevolking.

Het is frappant, dat in 1750 twee vreemde negers als aanstokers worden genoemd — over wie verder niets bekend is —, terwijl ook in 1795 twee vreemdelingen, Toussaint Louverture en Louis Mercier, bij de leiding betrokken waren.

Hoewel zij verrast werd, is de overheid er in beide gevallen in geslaagd de opstand in de kortste keren te dempen en uitbreiding over het eiland te voorkomen. In beide gevallen blijkt de opstand trouwens ook wat opzet en organisatie betreft sterk plaatselijk te zijn geweest, want behalve enkele flauwe vermoedens zijn er geen aanwijzingen, dat er in 1750 of 1795 elders of anders dan bij een bepaalde groep en op een bepaalde plaats plannen werden beraamd. De opstand van 1750 was gering wat het aantal deelnemers betreft; met een aanhang van 2000 man op 13.000 slaven kan men ook de opstand van 1795 niet bijzonder groot noemen. Zeker niet in breder Caribisch verband, want elders zijn slavenopstanden bijkans tot oorlogen uitgegroeid.¹⁾

Hoe gering ook van omvang, met name de opstand van 1795 is voor ons land en volk van de grootste betekenis geweest.

Wie waren de leiders?

Vergelijken wij de actie van de slaven van 1750 met die van de strijders in 1795, dan valt er op het eerste gezicht geen groot verschil op. In beide gevallen worden vernielingen aangericht, branden gesticht en baldadigheden bedreven. Maar de motieven welke tot de eerste en tot de tweede opstand hebben geleid, waren totaal ver-

¹⁾ L. C. Vrijman, Slavenhalers en slavenhandel, Amsterdam 1937.

schillend. Slechte behandeling, het krenken van de trotse aard van de Minase negers, leidde tot de opstand van 1750, een oproer overigens waar weinig draad in zit. De opstandelingen trekken twintig kilometer ver van Punda om het Schottegat heen naar Hato en gaan daar op eigen mensen schieten. Geen blanke is gemolesteerd. Het huis van de vrije neger Domingito ging eraan, maar het landhuis van de blanke Faesch werd gespaard.

Slechte behandeling zal in 1795 ongetwijfeld wel aanleiding tot de opstand zijn geweest, maar de oorzaken lagen in 1795 veel dieper: het idealisme van de menselijke vrijheid is de drijfveer tot deze tweede opstand geweest.

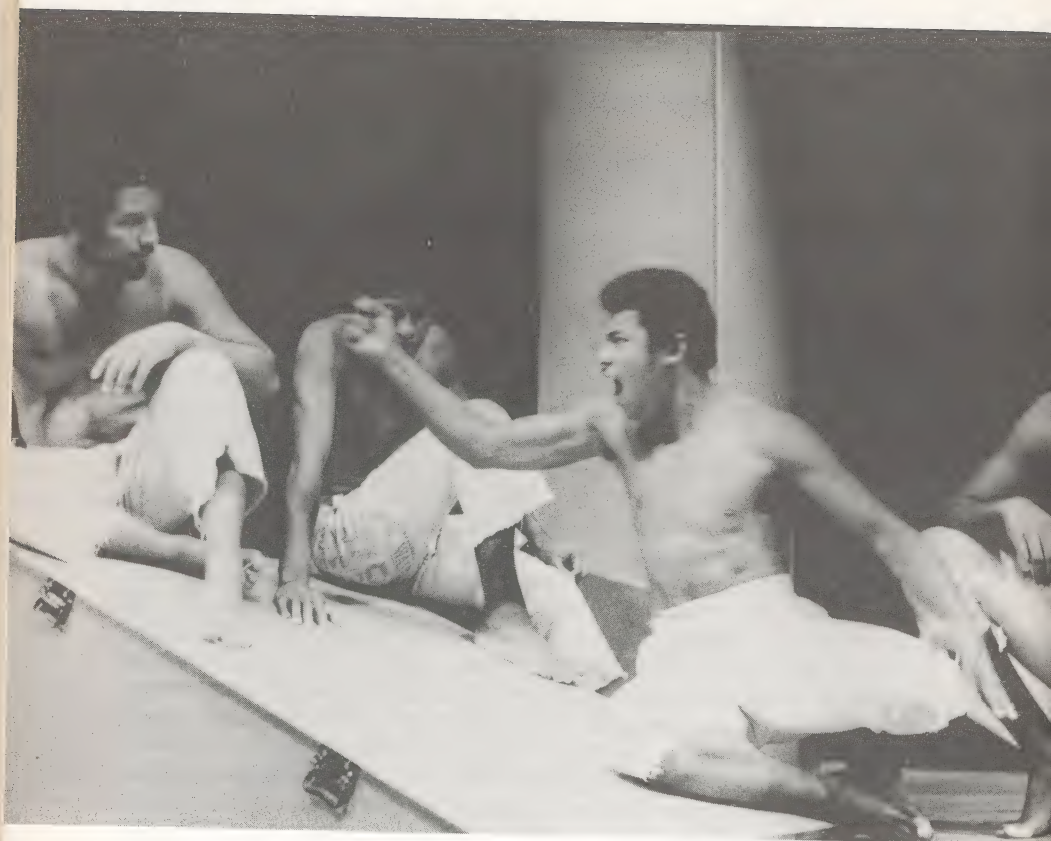
Terecht is Tula daarom, als kapitein en opperhoofd van de opstandelingen, een vrijheidsstrijder genoemd en door zijn karakter, idealisme en marteldood is het begrijpelijk, dat hij door een groot deel van de bevolking van Curaçao als een van haar grootste zonen wordt beschouwd. Dat Tula een man van een groot en groots karakter is geweest, zal trouwens elkeen moeten beamen.

Men heeft Tula ook de patroon van de vakbonden en hun strijd genoemd. Bij alle waardering, die men voor *goede* vakbondsleiders kan hebben, lijkt het toch dat wij Tula te kort doen met deze vergelijking. Tula, die, onontwikkeld als hij geweest mag zijn, met zijn nuchtere verstand de menselijke waardigheid als kind van Adam baseerde op het geloof, op de Heilige Schrift, was naar ons gevoelen veeleer een priester, wie het om het heil van heel zijn volk gaat.

Men heeft Tula hulde gebracht vanwege zijn strijd tegen wat genoemd wordt het kapitalisme. Ongetwijfeld streed hij tegen degenen, die het kapitaal of wat daarvoor doorging in handen hadden, maar niets wijst erop, dat Tula de plantagehouders bestreed omdat zij kapitalist waren. Alweer, Tula streed op een hoger plan. Wie het geld had, liet hem koud. Hij streed alleen voor de waardigheid van het individu, niet uit humanistische overwegingen, maar uit christelijk besef. Tula was een gelovig mens. Zijn idee, dat hij even goed recht heeft op een plaats onder de zon, dat hij de gelijke is van de blanke, leidt hij af uit het ene stamouderpaar, waaruit alle mensen geboren zijn. Een opmerkelijk juiste visie voor een man, die niet naar school was geweest. Kennelijk hebben de Paters Franciscanen hun werk goed gedaan.

Er zijn slechts weinig woorden van Tula bewaard gebleven. Alles bij elkaar enkele regels. Maar in die regels neemt hij alle verantwoordelijkheid en schuld op zich. Wellicht om anderen voor straf te sparen. Hij schuift de schuld niet, zoals dikwijls gebeurt, af op anderen. Ook spreekt Tula over zijn gebed. Zonder in anthropomorfe beschrijvingen te vervallen, zoals men bij eenvoudige mensen meestal ziet, noemt hij God een zuivere geest. Hij kende de voornaamste waarheden van het geloof. Hij beleed het ook. Dit zegt hij duidelijk.

Wanneer zich een priester aandient, ontvangt hij hem terstond en behandelt hem met beleefde voorkomendheid. Ook de andere slaven behandelden pater Schinck met *égards*, zoals wij hebben gezien. Wanneer een hoge officier als Van Westerholt komt onderhandelen en men naar de geweren grijpt en er sprake is van zich meester te maken van zijn persoon, treedt Tula streng op, schrill contrast met de

Toussaint tot Mercier: „Als we op Santa Cruz aankomen, geven we de bangerikken (onder de slaven) flink wat aw'i juramentu te drinken...” Tula is het hier niet mee eens. Van links naar rechts: Mercier, figurant, Toussaint, Tula.

manier, waarop Van Westerholt zijn gevangenen behandelde.

Komt bij de onderhandelingen met Schinck of Van Westerholt het doel ter sprake, waarvoor men gekomen is, dan kent Tula evenwel geen slaafse gehoorzaamheid, maar zegt hij ronduit waar het op staat en verklaart onomwonden met niets anders dan de vrijheid genoegen te zullen nemen.

Mededogen met zijn medemens is een karaktertrek van Tula. Dat hij voor zijn vertrek van Knip de gevangenen bevrijdt, ligt voor de hand. Bovendien hebben wij gezien, dat het aantal slaven dat Tula volgde, niet zo groot was en hij kon natuurlijk aannemen, dat deze bevrijde slaven zich achter hem zouden scharen. De bevrijding van medestanders is amper christelijk mededogen te noemen. Typerend is zijn uitlating, dat men de gebroken poot van een dier probeert te genezen, doch slaven alleen maar laat creperen. Toen hij eens een slaaf zag mishandelen, deed hij het enige wat hij in de gegeven omstandigheden kon doen: hij schreeuwde het uit, viel op zijn knieën en bad voor de man. Met wat voor gevolg? Dat men hem ook vastbond en zo aframmelde, dat hem het bloed uit de mond liep. Wat Tula deed was christelijk mededogen.

Tula was een revolutionair. Hij heeft openlijk bekend een opstand te hebben voorbereid. Hij verklaarde, dat hij de blanken had willen vermoorden, een negerregering had willen oprichten en zelf had gehoopt gouverneur te worden.

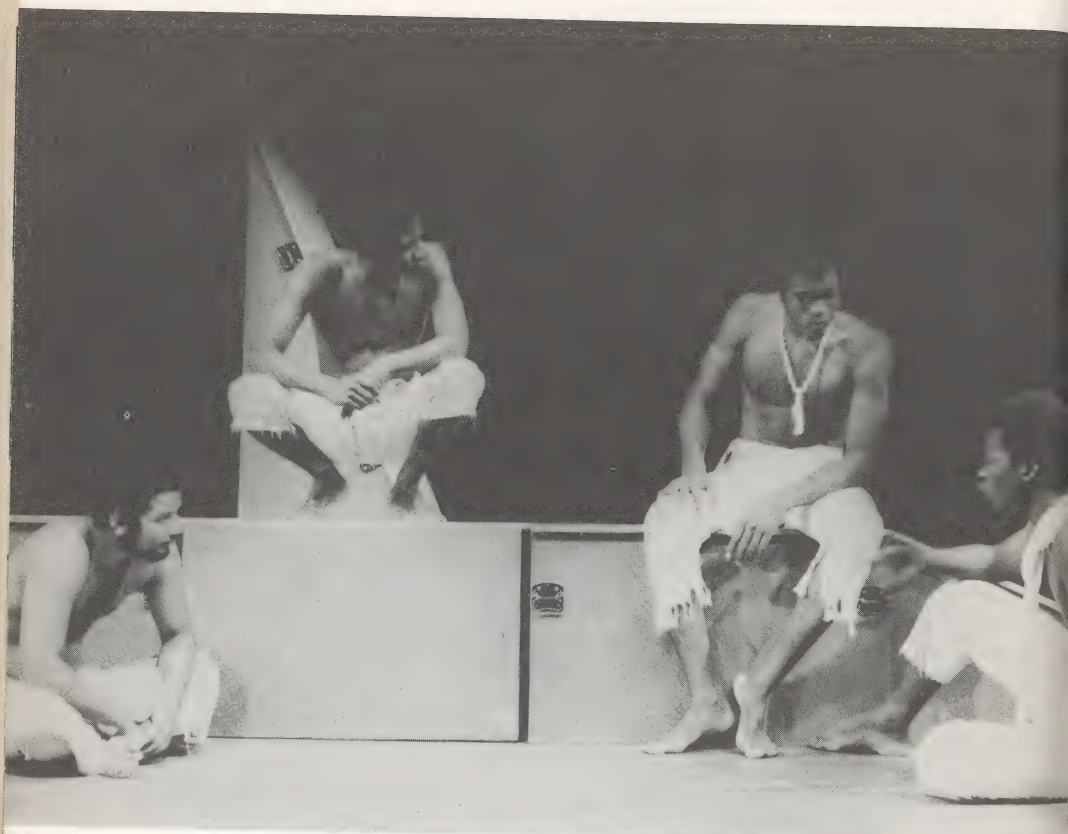
Hij was iemand van karakter, zoals blijkt uit zijn gesprek met pastoor Schinck. Hij wist ook zijn wil op te leggen, want een maand lang heeft hij zijn mannen onder tucht gehouden en een oproerige troep is zeker niet het gemakkelijkste gezelschap. Hij had daartoe zijn manieren: wanneer men hem niet terstond gehoorzaamt en de kamer uitgaat, als hij zulks zegt, neemt hij zijn geweer en schiet.

Aanvankelijk waren de slaven ook rustig, toen zij van Knip vertrokken. Aan de blanken, die naar de stad gingen, legden zij geen strobreed in de weg. Pas na de drinkpartij op Sint Kruis heeft Tula tijdelijk zijn greep op de troep verloren, doch niet in die mate als later Louis Mercier.

Tijdens zijn verhoor kwam Tula openlijk voor zijn oogmerken uit. Hij werpt de schuld niet op een ander, maar verklaart de volle verantwoordelijkheid voor alles wat er gebeurd is, op zich te nemen. Hiermee toont Tula, dat hij een mens was van hoge levensopvattingen.

Volgens ds. Bosch was Tula, zoals wij ons herinneren, fors van postuur. Dat maakt hem lichamelijk tot een man van formaat, doch belangrijker is het, dat Tula ons in zijn karakter en actie als een man van formaat tegemoet treedt. Hij was een heer.

Bastiaan Carpata was uit heel ander hout gesneden. In de weken, die aan de opstand vooraf gingen, heeft hij kennelijk een belangrijke rol gespeeld, al valt niet meer precies te achterhalen welke die rol is geweest. Hij is echter een van de weinigen, die in de rapporten met name worden genoemd. Ofschoon over zijn aandeel in de strijd weinig of niets bekend is, beschouwde de Raad hem als tweede hoofdschuldige. Hij zal daar ongetwijfeld zijn redenen voor hebben gehad.

De hoofdrolspelers uit Tula, E Rebeljon di 1795: van links naar rechts Mercier, Wacao, Tula en Carpata. Scène in een kamer op Santa Cruz, waar de leiders een bespreking houden.

Bastiaan verklaarde zelf, dat hij „zich uit verwaandheid bij die vervloekte troep had aangesloten”, heel andere taal dan wij uit Tula’s mond vernemen. Hij had zijn makkers trouwens voorgelogen en — in zijn eigen woorden — „wijsgemaakt dat hij van zijn meester, de heer Kikkert, een sleutel had gekregen om de gouvernementsmagazijnen te openen, zodat hij hen van geweren, ammunitie en levensmiddelen zou kunnen voorzien.” Hij verloochende hen bovendien en noemt Tula en de zijnen „die vervloekte troep.”

Van Louis Mercier, een der leiders, is geen enkele door hem gedane mededeling bewaard gebleven. Een vakman als luitenant-ter-zee Hesusius noemde hem „Tula’s beste officier”. Hij treedt ons in het verhaal naar voren als iemand van efficiënt optreden. Maar niet als iemand, die inspireerde, want de tocht van Sint Kruis naar Fontein liep hem volkomen uit de hand.

Over wat Toussant gedaan heeft, bestaat geen enkel gegeven, maar blijkens zijn optreden op Fontein was hij wel een der leiders. Over ’s mans persoonlijkheid weten wij niets. Over zijn berechting is niets bekend.

Tenslotte is daar Pedro Wacao, wiens naam alleen voor het nageslacht is bewaard gebleven door zijn wreedheid jegens de onderwijzer Sabel. Een wreedaard zonder meer, die ten onrechte in de volksmond tot leider is gepromoveerd.

Uit de rapporten, die zonder uitzondering zijn opgesteld door tegenstanders van de slaven, blijkt heel duidelijk, dat oorspronkelijk niet de wil heeft voorgezetten om te vechten. Tula en de zijnen verlangden naar hun vrijheid — en wie kon hun dat kwalijk nemen? — en vroegen daarvoor begrip.

Dit begrip konden de autoriteiten niet opbrengen. Schinck wel, maar hij is er niet in geslaagd ook de autoriteiten tot deze visie te brengen.

Het was een wereld, waarin de ene partij de andere niet vertrouwde. De slaven dachten, dat de autoriteiten het bericht van de opheffing der slavernij achterhielden, want zij konden eenvoudig niet begrijpen dat de Franse slaven wel vrij waren verklaard en de Nederlandse niet.

In hun gedragingen waren de slaven correct. Wij zagen dit bij de ontvangst van pater Schinck, maar wij zien het ook bij de behandeling van Van der Grijp en Tieleman, die op Portomari in een kamer zitten en daar rustig mogen blijven, als Tula’s eigen aanhangers naar buiten worden gestuurd.

Pas wanneer Van Westerholt een dreigende houding aanneemt, verandert de situatie.

Wat er in 1795 gebeurd is, was een opstand en dat gaat nu eenmaal gepaard met geweld en narigheid. De leiders van een opstand zijn geen zachtzinnige lieden. Dat zijn Tula, Bastiaan en Louis Mercier beslist ook niet geweest, maar uit de weinige gegevens, welke de historie voor ons heeft bewaard, is wel duidelijk geworden, dat

naar karakter Tula met kop en schouder boven de anderen uitsteekt. Hij was het, die de mensen bezielde. Bastiaan heeft zijn verborgen rol gespeeld bij het organiseren vooraf, Louis Mercier was de uitvoerder van de actie zelf. Pedro Wacao het sinistere element, dat als de banden worden losgemaakt, wraakgevoelens gaat botvieren.

De erkenning van Tula heeft twee eeuwen op zich laten wachten. In 1960 werd een prijsvraag uitgeschreven voor het beste boek, toneelstuk, gedicht of muziekstuk in verband met het eeuwfeest der emancipatie in 1963. De eilandsraad nam in 1960 een motie aan strekkende tot de oprichting van een emancipatie-monument. Hoewel Tula uiteraard met de emancipatie niets te maken heeft gehad, zou zijn indrukwekkende historische figuur toch naar voren zijn gekomen, als er van de litteraire, muzikale of sculpturale herdenking van de emancipatie iets terecht gekomen was. Maar dat is niet gebeurd. In 1968 opperde S. G. M. Rozendal, toen gedeputeerde, het plan bij de Rijkseenheidsboulevard een monument op te richten, waarin allerlei historische momenten van Curaçao zouden worden gecommemoreerd en waar ook een plaats aan Tula werd toebedacht. Het monument is er niet gekomen. In allerijl moest in 1963 op de plaats van het schavot op het Rif een blok steen in de plaats van een monument worden onthuld. Had men maar een brok ongepolijste natuursteen van Knip of van de Cer'i Neger gehaald. Imposanter monument lijkt ons voor de nagedachtenis der opstandelingen niet denkbaar.

Pacheco Domacassé schreef in 1971 zijn *Tula, E Rebeljon di 1795*. De ovatie na de opvoering van dit stuk was het eerste applaus op Curaçao gebracht aan de voorvechter van de vrijheid van de gekleurde bewoners van ons eiland, aan Tula.

Inhoud

Ten Geleide, door A.E. Kibbelaar, Gezaghebber van Curaçao	5
Een Woord vooraf, door J. L. Martina, Hoofd Afdeling Volksontwikkeling en Cultuur	7
Inleiding	9
1 Dreiging voor de storm	15
2 Minase negers	20
3 Een moord op Aruba	31
4 De opstand op Hato	33
5 Maatregelen van de directeur	38
6 Reacties	40
7 Proces en vonnis	43
8 De namen	50
9 De Kamer Amsterdam en de opstand	55
10 45 Jaar	58
11 De vrijheidsstrijd ontbrandt	66
12 Pater Schinck bij Tula	86
13 De actie op Portomari	92
14 De slag bij Cer'i Neger	95
15 De opstand verloopt	100
16 Berechting en vonnis	105
17 Herstel van grieven	112
18 Beloningen	113
19 De leiders	116

Andere biografieën van dezelfde schrijver:

Manuel Carel Piar,

Luis Brión,

Leonard B. Smith, U.S. Consul in 19th Century Curaçao.

Voorts nog:

Geschiedenis der Nederlandse Antillen, in 5 delen;

History of Aruba Past and Present,

History of Curaçao, from colonial dependence to autonomy;

Journalistiek leven in Curaçao, geschiedenis van de pers op de Nederlandse Antillen;

Het Verhaal der Maduro's, met Foto-Album Curaçao 1837-1962;

Waar de bomen altijd groen zijn en de bladeren altijd vallen, essays;

Mogen de Eilanden zich verheugen, geschiedenis van het protestantisme op de Nederlandse Antillen;

Honderd jaar gezelligheid in de Club de Gezelligheid;

Stenen Portretten, album van 39 monumenten, gedenktekens en -stenen.

Ook de reeks *Short Histories*:

Aruba (Nederlandse, Spaanse en Engelse edities),

Bonaire (tot nu toe alleen Engels),

Curaçao (Nederlandse, Spaanse en Engelse edities),

Bovenwindse Eilanden (alleen Engelse editie onder de titel St. Maarten, Saba and St. Eustatius).

En de reeks *Foto-boeken*, waarvan tot nu toe is verschenen:

Dit is Aruba, 32 kleurenfoto's van J. Keijzer (in Nederlandse, Spaanse en Engelse edities).

Alles verkrijgbaar bij de plaatselijke boekhandels en de Uitgevers Van Dorp Curaçao, Salas Curaçao en de De Wit Stores, Aruba

